

ΕΚΠ

Α.Ε.
2162

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πληροφορικής

ΕΚΠ

ΔΒ

2162

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

Ειδ. 2162 ΑΕ

ΕΠΙΤΟΜΗ

ΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

κ
Χαρτ. 178

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΑΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

έγκριθείσα επί πενταετίαν κατά τὸν τελευταῖον διαγωνισμὸν
περὶ διδασκτικῶν βιβλίων τῆς μέσης ἐκπαιδευσεως

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ παρθεναγωγείων

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης
διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν ἐλλ.ν. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

1898

κ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ
2162

ΕΠΙΤΟΜΗ
ΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΑΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

έγκριθείσα ἐπὶ πενταετίαν κατὰ τὸν τελευταῖον διαγωνισμὸν
περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ παρθεναγωγείων

ΜΕΡΟΣ Α'
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης
διὰ τὴν α' τάξιν τῶν ἐλλ.ν. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ

1898

188/98

Δ. Κ. Π.

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφρα-
γίδα τοῦ συγγραφέως, ἄλλως ἀντεπάγεται τὰς ὑπὸ τοῦ ποι-
νικοῦ νόμου ὀριζομένας ποινὰς κατὰ τὸ τυποκλόπον καὶ
τοῦ διαδίδοντος τὰς παρ' ἄλλων παρινόμως γιγνομένας μετα-
τυπώσεις.

Λοαζοῦ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ ΜΑΧΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ

τῶν Ἑλληνικῶν ὁλοκλείων καὶ Παρθεναγωγείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΜΥΘΙΚΟΙ ΚΑΙ ἩΡΩΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

§ I. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μικρά τις χώρα εἰς τὴν Φθίαν τῆς Θεσσαλίας. Ἐκ ταύτης βαθμηδὸν ἐπεκλήθη καὶ ἡ λοιπὴ χώρα, ἡ ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν Κεραινῶν καὶ Καμβουνίων ὀρέων μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου, αὐτὴ ἡ Πελοπόννησος, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου πελάγους, ἡ Ἡπειρος, ἡ μεσημβρινὴ Ἰλλυρία, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος καὶ ἡ Σικελία.

Ἀρχαιότατοι δὲ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος λέγονται οἱ Πελασγοὶ, ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἀρίαν φυλὴν καὶ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων μετοικήσαντες ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Διηροῦντο δὲ εἰς πολλοὺς κλάδους, ἔζων κατὰ πόλεις καὶ ἡσυχολοῦντο ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸς ἰδίαν ὀσφάλειαν ἐκ τῶν ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων ἐκτιζον ἀκροπόλεις, τὰς ὁποίας ἐπωνόμαζον συνήθως *Λαρίσας*, *Πελασγικά* ἢ *Κυκλώπεια τείχη*, τὰ ὁποῖα ἀπετελοῦντο ἐξ ὀγκωδεστάτων λίθων συνηρμοσμένων ἄνευ ἄμμου καὶ ἀσβέστου. Λεῖψανα τοιούτων τειχῶν σώζονται πολλὰ μέχρι τῆς σήμερον ἐν Τύρινθι, ἐν Μυκῆναις, ἐν Ὀρχομενῷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς οἰκιστὰι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀναφέρονται καὶ ἄλλα φυλὰ συγγενῆ ἢ διάφορα τῶν Πελασγῶν, οἷον Κραναοί, Λελεγες, Ἀβαντες, Μινυαί, Κούρητες, Καύκονες, Δρύσπεες καὶ ἄλλοι. Ἄλλ' ἐπισημότερα πάντων τῶν εἰρημένων λαῶν ἀναφαίνονται οἱ Ἕλληνες, ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἦσαν καὶ οἱ Πελασγοί. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες οἰκοῦντες εἰς τὰς ὀρεινότερας τῆς Ἑλλάδος χώρας ἀπέβησαν φύσει ἀνδρείοι καὶ φιλοπόλεμοι. Κατέλαβον δὲ μὲ τὸν χρόνον διὰ τῶν ὄπλων καὶ τὰς

ὑπὸ τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν ἄλλων λαῶν κατεχομένης χώρας, εἰς τὰς ὁποίας μετέδωκαν καὶ τὸ ἴδιον ἑαυτῶν ὄνομα. Τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησε τοῦ ὀνόματος τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι πρότερον ὠνομάζοντο *Πελασγοί, Ἀχαιοί, Ἴωνες, Ἀργεῖοι, Δαριοί, Μυρμιδόνες*. Κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους οἱ Ἕλληνες θέλοντες νὰ δείξωσιν, ὅτι εἶχον κοινὴν τὴν καταγωγὴν, ἐπίστευον ὡς γενάρχην ἑαυτῶν τὸν Ἕλληνα, τὸν υἱὸν τοῦ ἐν Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας βασιλέως Δευκαλίωνος. Ὁ Ἕλληνας κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Αἴολον, τὸν Δῶρον καὶ τὸν Εὐῶθον, ὃ δὲ Εὐῶθος ἐγέννησε τὸν Ἴωνα καὶ τὸν Ἀχαιόν. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Αἰόλου, τοῦ Δῶρου, τοῦ Ἴωνος καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ, κατώκησαν τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμορφώθησαν αἱ τέσσαρες ἑλληνικαὶ φυλαί, οἱ *Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς, οἱ Ἴωνες* καὶ οἱ *Ἀχαιοί*.

§ 2. Νέοι ἔποικοι ἐλθόντες ἐξ Αἰγύπτου, Φοινίκης καὶ Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔζων βίον φυσικόν. Δὲν κατώκουν δὲ εἰς πόλεις, ἀλλ' εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰ δάση. Ἐτρέφοντο δὲ μὲ χόρτα καὶ μὲ τοὺς καρπούς τῶν δένδρων καὶ τὰς σάρκας τῶν ζῶων, ἐνεδύοντο δὲ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῶων, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ ψύχους. Ἡ ἀνάγκη ἐδίδαξεν αὐτοὺς πολλὰ πράγματα. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν συνετέλεσαν καὶ πολλοὶ ξένοι ἔποικοι ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ διαφόρων μερῶν, οἵτινες ἰδρύσαντες διάφορα βασίλεια ἐδίδαξαν αὐτοὺς διαφόρους τέχνας καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐπισημότεροι δὲ τούτων εἶνε ὁ Κέκροψ, ὁ Δαναός, ὁ Κάδμος καὶ ὁ Πέλοψ. Καὶ ὁ μὲν Κέκροψ ἦλθεν ἐκ τῆς Σάεως τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ νυμφευθεὶς τὴν Ἀγραιλον, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀκταίου, διεδέχθη αὐτὸν ἀποθανόντα εἰς τὸν θρόνον. Οὗτος ἔκτισε τὴν Ἀκρόπολιν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπονο-

μασθεΐσαν *Κεκροπίαν*, ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου καὶ τῆς ἐλαίας, εἰσήγαγε τὸν θεσμόν τοῦ γάμου καὶ τὴν ἱερότητα τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν.

Ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἦλθε καὶ ὁ Δαναὸς εἰς τὸ Ἄργος μετὰ τῶν πεντήκοντα αὐτοῦ θυγατέρων, τῶν Δαναΐδων, καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλεῖα Γελάνορα, ἐδίδαξε δὲ τοὺς Ἀργεῖους τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπ' αὐτοῦ ἐπωνομάσθησαν οἱ Ἀργεῖοι *Δαναοί*.

Ὁ δὲ Καδμῶς ἦλθεν ἐκ τῆς Φοινίκης εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔγεινε βασιλεὺς. Αὐτὸς ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θεβῶν, ἣτις ἀπ' αὐτοῦ ἐπωνομάσθη *Καδμεία*. Οὗτος ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους τὴν τειχοδομίαν, τὴν ὑλοτομίαν, τὴν μεταλλουργίαν καὶ πρῶτος αὐτός, λέγεται, ὅτι ἔφερε καὶ τὰ δεκαεῖξ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου (α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ).

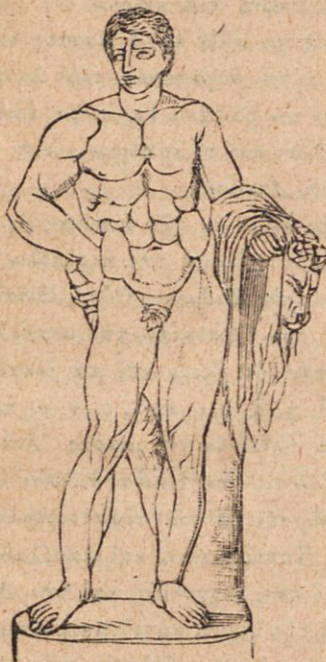
Ὁ δὲ Πέλοψ ἦλθεν ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας μετὰ πολλῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν εἰς τὴν Ἥλιδα, ἐνίκησε διὰ δόλου τὸν βασιλεῖα αὐτῆς Οἰνόμαον εἰς τὴν ἄρματοδρομίαν, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἴπποδάμειαν καὶ κτεῖλαβε τὴν βασιλείαν. Ἐκυρίευσε δὲ καὶ τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν Λακωνικὴν καὶ διὰ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ μετέδωκε τὸ ὄνομα του καὶ εἰς ἅπασαν τὴν χερσόνησον, ἣ ὅποια πρότερον ἐκαλεῖτο Ἀλία καὶ *Πελοσγία*, μετωνομάσθη δὲ ἀπ' αὐτοῦ *Πελοπόννησος*.

§ 3. Ἥρωες. Ἡρακλῆς καὶ Θεσεύς.

Κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἀναφέρονται ὀνομαστοί τινες ἄνδρες ὑπερέχοντες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οὐ μόνον κατὰ τὴν σωματικὴν βίωσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ φιλόανθρωπα ἑαυτῶν αἰσθήματα καὶ τὰς ἄλλας πολλὰς ἀρετάς, διὰ τῶν ὁποίων διέπραξαν ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα πρὸς κοινὴν τῆς ἀνθρωπότητος ὠφέλειαν. Οἱ τοιοῦτοι ἐπεκλήθησαν ἥρωες, οἱ δὲ ἐξοχώτεροι αὐτῶν ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Θεσεύς.

Καὶ ὁ μὲν Ἡρακλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀμφιτρώωνος, βασιλέως τῶν Θεβῶν, καὶ τῆς Ἀλκμήνης, οἱ ἄνθρωποι ὅμως διὰ τὴν

ὑπεράνθρωπον δύναμιν του ἐπίστευον, ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Διός. Οὗτος διέπραξε πλεῖστα ὑπεράνθρωπα κατορθώματα, ὧν τὰ μᾶλλον ἔξοχα εἶνε οἱ δώδεκα λεγόμενοι ἄθλοι, τοὺς ὁποίους

Ὁ Ἡρακλῆς.

ἔξετέλεσε κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐξαδέλφου του Εὐρυσθέως, βασιλέως τῶν Μυκηθῶν καὶ τοῦ Ἄργου. Εἶνε δὲ οἱ ἔξῃς· 1) ἐπνίξε διὰ τῶν χειρῶν του τὸν ἐν Νεμείᾳ λέοντα· 2) ἐφόνευσε τὴν ἐπτακέφαλον Λερναίαν Ὕδραν, τῆς ὁποίας, ἀποκοπτομένης τῆς μιᾶς κεφαλῆς, ἀνεφύοντο ἀντ' αὐτῆς οὐο ἄλλαι. Ἄλλ' ἐν ᾧ ὁ Ἡρακλῆς ἔκοπτεν ἀνά μίαν κεφαλὴν, ὁ φίλος του Ἴόλαος ἔκαιε διὰ δαυλοῦ τὸ μέρος, ὅπου ἀπεκόπτετο ἐκάστη κεφαλὴ, ὥστε δὲν ἐφύτρωνεν ἄλλη· 3) συνέλαβε καὶ μετεκόμιτε ζῶσαν εἰς Μυκήνας τὴν χρυσοκέρων ἔλαφον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος· 4) ἐπίσης συνέλαβε ζωντανὸν καὶ ἐκόμισεν εἰς Μυκήνας ἐκ τοῦ

Ἐρυμάνθου ὄρους τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον· 5) ἐκαθάρισε τὰ βουστάσια τοῦ βασιλέως τῆς Ἡλίδος Αὐγείου ἐκ τῆς πολυετοῦς σεσωρευμένης κόπρου τρισχιλίων βοῶν, μεταστρέψας ἐκεῖ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν, Ἀλφειοῦ καὶ Πηνειοῦ, τὰ ὅποια παρέσυραν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν· 6) ἐφόνευσε τὰς ἐν Στυμφαλίᾳ ὄρνιθας, τῶν ὁποίων οἱ ὄνυχες καὶ τὰ ῥάμφη ἦσαν σιδηρᾶ· 7) ἔφερεν εἰς Μυκῆνας ἐκ τῆς Κρήτης ζωντανὸν ἓνα φοβερὸν ταῦρον, ὅστις ἔπνεε πῦρ ἀπὸ τὸ στόμα του. Οὗτος ἀφεθεὶς ἐλεύθερος διέφυγεν ἐκεῖθεν καὶ διαπεράσας διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου μετέβη εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὅπου τὸν συνέλαβε κατόπιν ὁ Θησεύς· 8) ἔφερεν εἰς Μυκῆνας ἐκ τῆς Θράκης τοὺς πυρίπλους καὶ ἀνθρωποφάγους ἵππους τοῦ βασιλέως Διομήδους, τὸν ὁποῖον νικήσας ἔρριψεν εἰς τοὺς ἰδίους του ἵππους καὶ τὸν κατέφαγον· 9) ἤρπασε τὸν ζωστήρα τῆς βασιλίσσης τῶν Ἀμαζόνων Ἴπολύτης φονεύσας αὐτὴν· 10) ἐφόνευσε τὸν τρισώματον καὶ πτερωτὸν γίγαντα Γηρυόνην καὶ ἤγαγεν εἰς Μυκῆνας τὰς βοῦς αὐτοῦ· 11) ὑπέκλεψε τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων παρθένων, αἱ ὅποια κατόικουν πέραν τοῦ ὠκεανοῦ, τὰ δὲ μῆλα ἐφύλαττεν εἰς ἀκοίμητος δράκων μετ' ἑκατὸν κεφαλᾶς· καὶ 12) τέλος μνηθεὶς τὰ ἐν Ἐλευσίνι μυστήρια τῆς θεᾶς Δήμητρος κατήλθεν ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἐκόμισεν ἐκεῖθεν τὸν τρικέφαλον φύλακα αὐτοῦ Κέρβερον. Ἐκτὸς τῶν δώδεκα αὐτοῦ ἄθλων ὁ Ἡρακλῆς διέπραξε καὶ πλείστα ἄλλα ὑπεράνθρωπα κατορθώματα, τὰ ὅποια κατατάσσονται εἰς τὰ πάρεργά του, Ὅ δὲ Ζεὺς διὰ τὰς ἀρετάς του συγκατέλεξε μετὰ θάνατον καὶ τὸν Ἡρακλῆα μεταξὺ τῶν ἀθανάτων θεῶν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον τὴν θεᾶν Ἥβην.

Ὁ δὲ Θησεύς ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως καὶ τῆς Αἴθρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροιζῆνας Πιπθέως, ἐγεννήθη δὲ εἰς τὴν Τροιζῆνα. Ὅτε δ' ἔγεινεν ἔφηβος ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν πατέρα του. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἢ διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ δὲν ἦτο ἀσφαλῆς, ἔνεκά τῶν πολλῶν κακούργων, οἱ ὅποιοι ἐφόνευον τοὺς διαβάτας, ὁ πάππος του καὶ ἡ

μήτηρ του συνεβούλευον αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ διὰ θαλάσσης. Ἄλλ' ὁ φιλότιμος Θησεύς θέλων νὰ δοξασθῇ, ὡς ὁ Ἡρακλῆς, ἀπῆλθε διὰ ξηρᾶς καὶ φονεύσας πάντας τοὺς κακούργους, τοὺς ὁποίους συνήντησε καθ' ὁδόν, ἔφθασε σῶος εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του. Ὁ Θησεύς κατέβαλε καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Πάλλαντος, ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου. Κατόπιν συνέλαβε καὶ ἔφερεν ἀλυσόδετον εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν *Μαραθῶνιον ταῦρον*, ὅστις κατέστρεψε τὴν

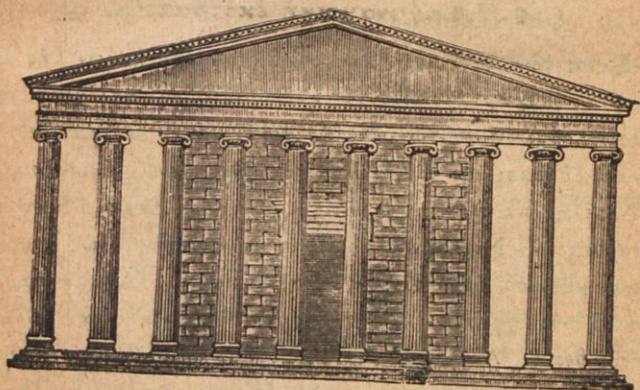

Ὁ Θησεύς.

χώραν. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότατον τῶν κατορθωμάτων τοῦ Θησεύς εἶνε ὅτι ἀπήλλαξε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ ἑνα ἀτιμωτικὸν φέρον, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρόγεων. Ὁ Μίνως κηρύξας κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον καὶ νικήσας ὑπέχρεωσε νὰ ἀποστέλλωσιν ἀνά πᾶν ἔτος ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ παρθένας ἐκ τῆς εὐγενεστάτης τάξεως τῶν πολιτῶν καὶ νὰ ρίπτονται πρὸς βορᾶν τοῦ ἐν τῷ λαβυρίνθῳ κεκλεισμένου Μινωταύρου. Ἦτο δὲ ὁ Μινώταυρος θηρίον ἀνθρωποφάγον καὶ εἶχε κεφαλὴν μὲν ταύρου, σῶμα δὲ ἀνδρός. Ὁ Μίνως εἶχε κλείσει αὐτὸν εἰς ἕνα παμιμέγεθες οἶκημα, καλούμενον Λαβύρινθος, Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸν ὁποῖον εἶχε κατασκευάσει ὁ Ἀθηναῖος τεχνίτης Δαίδαλος.
Ὁ Λαβύρινθος εἶχεν ἐλικοειδεῖς καὶ ἀδιεξόδους διαδρόμους καὶ
ἐνεκα τούτου ὅστις ἤθελεν εἰσελθῆ εἰς αὐτὸν δὲν ἠδύνατο πλέον
νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν.

Ἄλλ' ὁ Θεσεύς μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀτίμωσιν αὐτὴν τῆς
πατρίδος προσῆλθε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κληρώσεως ἐκουσίως
εἰς τὸ πρυτανεῖον καὶ ἐνέγραψεν ἑαυτὸν μετὰ τῶν κληρωθέντων
θυμάτων. Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς τὴν Κρήτην, κατώρθωσεν ἡδη-
γούμενος ἀπὸ τὸν μίτον, (νῆμα), τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἡ
θυγάτηρ τοῦ Μίνως Ἀριάδνη, νὰ εἰσελθῆ εἰς τὸν λαβύρινθον,
νὰ φονεύσῃ τὸν Μινώταυρον καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν ἀβλαβής.

Τὸ Θεσεῖον.

Κατόπιν ἀποπλεύσας μετὰ τῆς Ἀριάδνης καὶ τῶν συντρόφων
του ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ὁ πατήρ του, ἰδὼν τὸ πλοῖον,
ἔχον ἀναπεπταμένα τὰ μέλανα ἱστία ἀντὶ τῶν λευκῶν, ὑπέ-
θεσεν ὅτι ὁ υἱός του ἀπώλετο καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ πέλαγος καὶ
ἐπνίγη, ἔκτοτε αὐτὸ ἐπεκλήθη *Αἰγαῖον πέλαγος*.

Ὁ Θεσεύς παραλαβὼν τὴν βασιλείαν ἤνωσε πολιτικῶς
τοὺς δώδεκα δήμους τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ μίαν πολιτικὴν ἀρχὴν
καὶ κατέστησε κέντρον αὐτῆς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς ἀνάμνησιν
δὲ τῆς ἐνώσεως συνέστησε πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς δημοτελεῖ
ἑορτήν, τὰ *Συγροῖκια*. Διήρσε δὲ τοὺς πολίτας εἰς τρεῖς τάξεις.

εἰς εὐπατρίδας, ἦτοι εἰς εὐγενεῖς, εἰς γεωμόρους, ἦτοι εἰς γεωργούς, καὶ εἰς δημιουργούς, ἦτοι εἰς βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Εἰς τὸν Θησεῖα ἀποδίδεται καὶ ἡ σύστασις τῆς ἑορτῆς τῶν Ἰσθμίων πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐπὶ τέλους περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν συμπολιτῶν του κατέφυγεν εἰς Σκύρον πρὸς τὸν πατρικόν του φίλον Λυκομήδην, ὅστις ἐφόνευσεν αὐτὸν δολίως κατακρημνίσας ἀπὸ τινος βράχου. Βραδύτερον ὁ Κίμων ἐρευνήσας ἀνευρε τὰ ὅσα αὐτοῦ καὶ τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν αὐτὸν ὡς ἡμίθεον, ἔκτισαν ἴδιον ναόν, τὸ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενον Θησεῖον, καὶ ἐπανηγύριζον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ κατ' ἔτος τὰ Θησεῖα.

§ 4. Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ἐκτὸς τῶν μονομερῶν κατορθωμάτων τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἀναφέρονται καὶ τινες κοιναὶ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις. Πρώτη τούτων εἶνε ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία. Ὁ Ἀθάμας, ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενοῦ, ἐγέννησεν ἐκ τῆς Νεφέλης δύο τέκνα, τὸν Φρῖξον καὶ τὴν Ἑλλην. Κατόπιν διαζευχθεὶς τὴν Νεφέλην ἔλαβεν ἀντ' αὐτῆς τὴν Ἰνώ, ἥτις ὡς μητριά μισοῦσα τοὺς προγόνους τῆς ἐπεισε τὸν Ἀθάμαντα διὰ πλαστοῦ τινος χρησιμοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸν Φρῖξον καὶ τὴν Ἑλλην εἰς τοὺς θεοὺς. Ἀλλ' ἡ μήτηρ των ἔσωσε τὰ τέκνα τῆς ἄουσα εἰς αὐτὰ χρυσομάλλοντινα κριόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναβάντα ἔφυγον. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλη, ἐν ᾧ διέπλεον τὸ πέλαγος, ἔπεσεν εἰς αὐτὸ καὶ ἐπνίγη, καὶ ἔκτοτε ἀπ' αὐτῆς ἐπωνομάσθη Ἑλλησποντος, (πόντος τῆς Ἑλλης). Ὁ δὲ Φρῖξος φθίσας αἰσίως εἰς τὴν Κολχίδα τὸν μὲν κριὸν ἐθυσίασεν εἰς τὸν Δία, τὸ δὲ δέρμας ἔδωκεν εἰς τὸν Διήτην, τὸν βασιλέα τῆς χώρας ἐκείνης, ὅστις ἀνέθηκεν αὐτὸ εἰς τὸ ἱερόν ἄλλος τοῦ θεοῦ Ἄρεως καὶ διώρισε φύλακα αὐτοῦ ἓνα ἄγριον δράκοντα καὶ δύο ταύρους πυρίπνοας. Τὸ δέρμας αὐτὸ ἦτο τὸ θαυμαστότατον ἀντικείμενον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιθυμίας πάντων. Ὅθεν ὁ Ἰάσων θέλων νὰ παραλάβῃ τὴν πατρικὴν βασιλείαν παρὰ

τοῦ θείου του Πελίου, βασιλέως τῆς Ἴωλκοῦ, διετάχθη παρ' αὐτοῦ νὰ κομίσῃ ἐκ Κολχίδος τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο δέρασ. Ὁ Ἰάσων κατὰ συμβουλήν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ἐναυπήγησε πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸν κατασκευάσαντα αὐτὸ περίφημον Ἄργον ἐπωνομάσθη Ἀργὼ καὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἐκστρατεία ἐπεκλήθη Ἀργοναυτική. Ὁ Ἰάσων παραλαβὼν τὸν Ἡρακλῆα, τὸν Θησεά, τὸν Πηλέα, τὸν Ὀρφέα, τοὺς δύο ἀδελφούς Καστορα καὶ Πολυδεύκην καὶ ἄλλους πενήκοντα ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων ἡρώων τῆς Ἑλλάδος, ἐξέπλευσε καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἐφθασεν εἰς Κολχίδα. Ἄλλ' ὁ Αἰήτης ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Ἀργοναύτας τοιοῦτους ὄρους, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκτελέσωσιν. Διὰ τῆς συνδρομῆς ὅμως τῆς Μηδείας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Αἰήτου, ἣτις ἠράσθη τὸν Ἰάσωνα, κατάρθρωσεν οὗτος νὰ λάβῃ τὸ δέρασ καὶ νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα συμπαραλαβὼν καὶ τὴν Μῆδειαν, ἣ ὁποία εἴγεινε περιβόητος διὰ τὰ κακουργήματά της.

§ 5. Πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Λαίος, δισέγγονος τοῦ Κάδμου, λαβὼν σύζυγον τὴν Ἰοκάστην ἔμαθε παρὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ὅτι ὁ μέλλων νὰ γεννηθῆ υἱὸς του εἶνε πεπρωμένον νὰ τὸν φονεύσῃ. Ὅθεν, ὅτε ἡ σύζυγός του Ἰοκάστη ἐγέννησε, παρέδωκε τὸ βρέφος εἰς ποιμένα, ἵνα φονεύσῃ αὐτό. Ἄλλ' ὁ ποιμὴν ἀντὶ νὰ φονεύσῃ τὸ παιδίον τὸ ἐξέθηκεν εἰς τὸ ὄρος Κιθαιρῶνα κρεμάσας αὐτὸ εἰς δένδρον διὰ σχοινίου ἀπὸ τῶν ποδῶν. Ἄλλος δὲ ποιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Πολύβου εὐρῶν τὸ παιδίον οὕτως ἐκτεθειμένον τὸ ἔλαβε καὶ τὸ ἔφερεν ὡς δῶρον εἰς τὸν βασιλέα Πόλυβον καὶ τὴν σύζυγόν του Μερόπην, αἵτινες τὸ ἀνέθρεψαν ὡς ἴδιον τέκνον, ἐπειδὴ ἦσαν ἄτεκνοι, τὸ ἐπωνόμασαν δὲ *Οἰδίποδα*, ἕνεκα τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν του. Ὁ Οἰδίπους μαθὼν παρὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ὅτι μέλλει νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν μητέρα

του, δὲν ἐπέστρεψεν εἰς Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὡς πα-
τρίδα του, ἀλλ' ἐπορεύθη τὴν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν εἰς Θήβας.
Συναντήσας δὲ τὸν πατέρα του εἰς στενόν τι μέρος τῆς ὁδοῦ πο-

Ἡ Ἀθηνᾶ.

ρευόμενον ἐφ' ἀμάξης ἦλθεν εἰς φιλονεικίαν μετὸν ἀμαξηλάτην
καὶ ἐφόνευσε καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Λαῖον χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἦτο
ὁ πατὴρ του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαίου ἀνέλαβε τὴν βασι-
λείαν ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης Κρέων. Οὗτος διεκήρυξεν, ὅτι
θα λάθῃ τὴν βασιλείαν καὶ αὐτοὺς τῶν Ἰοκάστης ἐκείνος, ὅστις

ἦν λύση τὸ αἰνίγμα τῆς Σφιγγός. Ἦτο δὲ ἡ Σφιγξ τερα-
τώδες θηρίον, τὸ ὁποῖον εἶχε κεφαλὴν μὲν φωνὴν καὶ στῆθος γυ-
ναικός, σῶμα δὲ οὐρὰν καὶ πόδας λέοντος, πτέρυγας δὲ ἀετοῦ.
Τὸ δὲ αἰνίγμα, τὸ ὁποῖον ἐπρότεινεν εἰς τοὺς διαβάτας, ἦτο τὸ
ἑξῆς: «ποῖον ζῶον εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὴν μὲν πρῶϊν εἶνε
τετράπουν, τὴν μεσημβρίαν δίπουν καὶ τὸ ἑσπέρας τρίπουν;»
Πάντες δὲ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ λύσωσι τὸ αἰνίγμα κατεσπα-
ράσσοντο ὑπ' αὐτῆς. Ὁ Οἰδίπους ἀκούσας τὸ αἰνίγμα λύει
αὐτό, καὶ ἡ μὲν Σφιγξ κατέπεσεν ἐκ τοῦ βράχου καὶ συνε-
τριβη, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐγίνε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἔλαβεν ὡς
σύζυγον τὴν Ἰοκάστην, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὁ δυστυχὴς ὅτι αὕτη
ἦτο ἡ μήτηρ του. Ὁ Οἰδίπους ἐβασίλευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ
δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν. Ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Ἐτεοκλέα
καὶ τὸν Πολυνεΐκην, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν
Ἰσμήνην. Ἐνεκα δὲ τοῦ εἰπλοῦ ἀνυσοσιουργήματος τοῦ Οἰδί-
ποδος οἱ θεοὶ ὀργισθέντες ἐπεμψαν εἰς τὰς Θήβας καταστρε-
πτικὴν νόσον. Ὁ Οἰδίπους ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας
τοῦ λαοῦ του ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πῶς δύναται
νὰ καταπραύνη τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν. Τὸ μαντεῖον ἀπήντησεν,
ὅτι πρέπει νὰ τιμωρηθῇ ὁ φονεὺς τοῦ Λαίου. Μετὰ πολλὰς δ' ἐ-
ρεῦνας ἀποκαλύπτεται, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐφόνευσεν τὸν πατέρα
του καὶ ὅτι ἡ Ἰοκάστη εἶνε ἡ μήτηρ του. Ὅθεν ἡ μὲν Ἰοκάστη
ἀπηγγονίσθη, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ
ἐξῆλθεν ἐκ τῶν Θηβῶν. Χειραγογούμενος δὲ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς
του Ἀντιγόνης ἐτελεύτησεν ἐν Κολωνῶ τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Οἰδίποδος συνεφώνησαν νὰ βασιλεύωσιν
ἐναλλάξ ἐπὶ ἓν ἔτος ἕκαστος. Πρῶτος ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ
Ἐτεοκλῆς, ὅστις μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἔτους ἠρνεῖτο νὰ
παραδώσῃ τὴν βασιλείαν καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του. Ὅθεν ὁ
Πολυνεΐκης κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Ἀδραστον
καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀργεΐαν ἔλαβε τὴν συν-
δρομὴν του καὶ ἐπῆλθε μετὰ τοῦ Ἀδράστου καὶ πέντε ἄλλων
στρατηγῶν κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος, ὅπως καταλάβῃ τὸν θρό-

νον. Ἡ κατὰ τῶν Θηβῶν αὕτη ἐκστρατεία ἐπωνομάσθη ἀπό-
λεμος τῶν ἐπτά ἐπὶ Θήβας» ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπτά στρατη-
γῶν. Ἀλλ' ὁ κατὰ τῶν Θηβῶν ἐπελθὼν πολυάριθμος στρατός
ἠττήθη, καὶ οἱ μὲν δύο ἄδελφοὶ μονομαχήσαντες ἐφόνευσαν
ἀλλήλους, οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἔπεσαν πάντες εἰς τὴν μάχην,
πλὴν τοῦ Ἀδράστου.

Μετὰ δεκαετίαν δὲ οἱ υἱοὶ τῶν ἐπτά στρατηγῶν, οἱ καλού-
μενοι ἐπίγονοι, ἐπεχείρησαν νέον πόλεμον κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ
κυριεύσαντες τὴν πόλιν ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν τοῦ
Πολυνείκουσ Θέρσανδρον.

§ 6. Τρωϊκὸς πόλεμος (1193—1184).

Τὸ ἐπιφανέστατον γεγονός τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εἶνε ὁ Τρωϊ-
κὸς πόλεμος, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη. Αἰτία τοῦ πο-
λέμου τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης, συζύγου τοῦ βα-
σιλέως τῆς Σπάρτης Μενελάου, ὑπὸ τοῦ Πάριδος, υἱοῦ τοῦ
Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας. Ἡ πόλις Τροία ἢ Ἴλιον ἔκει-
το εἰς τὰ βορείουδικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὸν
Ἑλλήσποντον. Ὁ Πρίαμος εἶχε μεγάλην δύναμιν, ἄπειρα πλού-
τη καὶ πολλοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Μεταξὺ ὄλων αὐτῶν ὁ μὲν
υἱὸς του Ἐκτωρ ἐπρώτευσεν κατὰ τὴν ἀνδρείαν, ὁ δὲ Πάρις
κατὰ τὸ κάλλος. Οὗτος ἐκαλεῖτο καὶ Ἀλέξανδρος, περιη-
γηθεὶς δὲ πολλὰς χώρας ἦλθε καὶ εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐφι-
λοξενήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα αὐτῆς Μενέλαον. Ὁ Μενέλαος
ἐνεκα σπουδαίας του ὑποθέσεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κρήτην, ὁ δὲ
Πάρις ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀπουσίας του ἀπεπλάνησε τὴν
ῥαϊάν αὐτοῦ σύζυγον Ἑλένην, ἣ ὅποια ἠκολούθησεν αὐτὸν
εἰς τὴν Τροίαν μετὰ πολλῶν θησαυρῶν. Τὴν ἀρπαγὴν αὐτὴν
τῆς Ἑλένης οἱ Ἕλληνες ἐθεώρησαν ὡς κοινὴν ἔβριν καθ' ὅλης
τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτὴν διὰ κοι-
νοῦ πολέμου. Ὅθεν οἱ ἄριστοι βασιλεῖς καὶ ἥρωες τῶν δια-
φόρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἀ-
γαμέμνονος, ἀδελφοῦ τοῦ Μενελάου καὶ βασιλέως τῶν Μυκη-

νῶν, συναθροίσαντες παρὰ τὴν Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἀρίστων Ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ ἐπιβάντες ἐπὶ 1186 πλοίων ἐξέπλευσαν κατὰ τῆς Τροίας. Οἱ ἐπισημότεροι δὲ τῶν κατὰ τῆς Τροίας ἐστρατευσάντων ἡγεμόνων ἦσαν

Ὁ Ἀχιλλεύς.

οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀτρέως, Ἀγαμέμνων, ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν, καὶ Μενέλαος, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης· ὁ Διομήδης, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους· ὁ συνετὸς τῆς Πύλου βασιλεὺς Νέστωρ· ὁ πολυμήχανος Ὀδυσσεύς, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης· οἱ δύο Αἴαντες

τες, ὁ ἐκ Σαλαμῖνος πελώριος Αἴας, υἱὸς τοῦ Τελαμῶνος, καὶ ὁ τῶν Λοκρῶν ταχὺς Αἴας, ὁ Ὀϊλέως· ὁ ἐξ Ἀθηνῶν Μενεσθεύς· ὁ ἐκ Κρήτης περίφημος ἀκοντιστὴς Ἴδομενεύς· ὁ τῶν ἐν Φθίᾳ Μυρμιδόνων βασιλεὺς Ἀχιλλεύς, ὁ ἀνδρείοτατος πάντων τῶν Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ ἄλλοι βασιλεῖς ἐξ ἄλλων πόλεων. Οἱ Ἕλληνες ἀποβιβασθέντες πρὸ τῆς Τροίας τρεῖς ἀπεπειράθησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Τρῶων· διότι καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως ἦσαν λίαν ὀχυρὰ καὶ οἱ Τρῶες, τῶν ὁποίων ἠγεῖτο ὁ Ἔκτωρ, ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Πριάμου καὶ ὁ ἀνδρείοτατος πάντων τῶν Τρῶων, ἦσαν πολυάριθμοι καὶ εἶχον καὶ πολλοὺς συμμάχους. Οἱ Ἕλληνες πολιορκήσαντες στενωπῶς τὴν πόλιν ἐτράπησαν περὶ τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν δῆωσιν τῆς πέριξ χώρας καὶ τῶν πόλεων. Παρῆλθον δὲ οὕτως ἑννέα ἔτη καὶ ἡ Τροία ἔμενον ἀπέρθητος, πολλοὶ δὲ ἐφονεύθησαν ἐκατέρωθεν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἔκτωρ καὶ ὁ Ἀχιλλεύς. Τέλος κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου ἡ πόλις ἐκυριεύθη διὰ στρατηγήματος τοῦ πανούργου Ὀδυσσεώς, ὅστις κατὰ συμβουλήν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς κατεσκεύασεν ἓνα παμμέγιστον ξύλινον ἵππον, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάσθη δούρειος. Ἐντὸς αὐτοῦ ἐνεκλείσθησαν οἱ ἀνδρείοτεροι τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ λοιποὶ καύσαντες τὰ σκεύη καὶ τὰς σκητὰς ἀπέπλευσαν εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Τροίας κειμένην μικρὰν νῆσον, Τένεδον, προσποιηθέντες, ὅτι διαλύουσι τὴν πολιορκίαν, τὸν δὲ ἵππον ἀφίνουσιν ὡς ἀνάθημα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Οἱ Τρῶες περιχαρεῖς, ὅτι ἔληξαν τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας, ἔδραμον εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐπὶ τόσα ἔτη ἐστρατοπέδευεν ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς, ἰδόντες δὲ τὸν μέγαν ἵππον ἀπεφάσισαν παρὰ τὰς συνετὰς συμβουλὰς τοῦ ἱερέως Λαοκόοντος νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν των, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐχώρει νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῶν πυλῶν, ἐκρήμνισαν μέρος τοῦ τείχους καὶ εἰσήγαγον αὐτόν. Ἀκράτητοι δὲ παρεδόθησαν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὸν ἵππον. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐξεληθόντες, οἱ μὲν ἐκ τοῦ ἵππου, οἱ δὲ ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς Τενέδου, ἐκυριεύσαν τὴν πόλιν καὶ ἐπυρ-

πόλησαν αὐτήν. Οἱ πλεῖστοι τῶν Τρώων ἀπεσφάγησαν, ὡς καὶ ὁ γέρον Πρίαμος, ἣ ἠχμαλωτίσθησαν, ὡς ἡ Ἐκάβη, ἡ τοῦ Πριάμου σύζυγος καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῆς, Κασσάνδρα καὶ Πολυξένη, καὶ ἡ τοῦ Ἐκτωρος σύζυγος, Ἀνδρομάχη, εὐάριθμοι δὲ διεσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς ὑπὸ τὸν Ἀντήνορα καὶ Αἰνεΐαν. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς πόλεως καὶ τῶν ἠττηθέντων, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν νικητῶν δὲν ὑπῆρξε καλλιτέρα ἔνεκα δυσμενεῖας τῶν θεῶν, ἐπειδὴ δὲν ἐσεβάσθησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερά τῶν ἠττημένων. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐχάθησαν κατὰ τὸν πλοῦν, ὡς ὁ Αἴας ὁ Ὀϊλέως, ἄλλοι εὗρον δυσμενῶς διακειμένους τοὺς ἑαυτῶν συμπολίτας, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, καὶ εἴτε ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποδημήσωσι καὶ πάλιν, ὡς ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ἴδομενεύς, εἴτε ἐθανατώθησαν ὑπ' αὐτῶν, ὡς ὁ Ἀγαμέμνων ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς συζύγου του Κλυταιμνήστρας. Ἄλλοι δὲ περιπλανήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὡς ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Μενέλαος μετὰ τῆς Ἑλένης, ὅτινες μόλις μετὰ ὀκτὼ ἔτη ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ὑπέφερε περισσότερα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους. Μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἀπώλεσεν ὅλους τοὺς συντρόφους του καὶ τὰ πλοῖά του καὶ αὐτὸς διεσώθη εἰς τὴν Ὠγυγίαν, τὴν νῆσον τῆς θεᾶς Καλυψοῦς. Ἄφ' οὗ δὲ παρέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη κατασκευάσας μόνος του σχεδῖαν (μικρὸν πλοῖάριον) ῥίπτεται καὶ πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλ' ἡ σχεδία του βυθίζεται εἰς τὰ ἄγρια κύματα, τὰ ὅποια ἐξήγειρε κατ' αὐτοῦ ὁ θεὸς τῆς θαλάσσης Ποσειδῶν, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς τοῦ εἶχε τυφλώσει τὸν υἱὸν του Πολύφημον. Ὁ ταλαίπωρος Ὀδυσσεὺς, ἄφ' οὗ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ἀντεπάλαισε πρὸς τὰ ἄγρια κύματα, διεσώθη εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων (τὴν Κέρκυραν). Διὰ τῆς συνδρομῆς δὲ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Ἀλκινόου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του ὕστερον ἀπὸ εἴκοσιν ἔτη. Ἄλλ' εὕρισκε τὸν οἶκόν του εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, διότι ἑκατὸν αὐθάδεις μνηστῆρες κατεσπατάλου τὴν περιουσίαν του, ἐζήτουν νὰ λάβωσιν εἰς γάμον τὴν σύζυγόν του Πηνελόπην καὶ ἠπέιλουν νὰ φονεύσωσι καὶ τὸν Τηλέμαχον τὸν

μόνον υἱόν του. Ἄλλὰ διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς Ἀθηνᾶς ὁ Ὀδυσσεύς ἐφόρευεν ὅλους αὐτούς καὶ ἐζῆσεν εὐτυχῆς μέχρι βαθυτάτου γήρατος μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τοῦ υἱοῦ του.

Τὰ κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἀνδραγαθήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς ἐξύμνησεν ὁ θεῖος ποιητὴς Ὅμηρος, ὁ ἐξοχώτατος πάντων τῶν ποιητῶν, εἰς τὰ δύο ἀθάνατα ἑαυτοῦ ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδυσσειαν, τὰ ὁποῖα δικαίως θαυμάζει ὁλος ὁ κόσμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΧΡΟΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

§ 7. Μετανάστευσις διαφόρων λαῶν καὶ κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐξήκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας συνέβη γενικὴ ἐν Ἑλλάδι ἀναστάσις (1124). Καὶ οἱ ἐν Ἠπειρῷ οἰκοῦντες Θεσσαλοὶ ἐξαναγκασθέντες ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν χώραν τῶν Ἰλλυριῶν μετενάστευσαν εἰς τὸ παρά τὸν Πηγεῖον Πελασγικὸν Ἄργος, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε μετωνομάσθη ἀπ' αὐτῶν Θεσσαλία. Οἱ δὲ Βοιωτοὶ κατέλαβον τὴν ἔκτοτε ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βοιωτίαν. Οἱ δὲ Δωριεῖς τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Δωρίδα οἱ δὲ πρόφην κάτοικοι τῶν χωρῶν αὐτῶν μετενάστευσαν εἰς ἄλλας χώρας. Ὅγδοῆκοντα δ' ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας συνέβη ἡ πολυθρύλητος κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν (1104). Ἡρακλειδαὶ δ' ἐκκλοῦντο οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὁποῖους μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὁ Εὐρυσθεύς. Οὗτοι ἀπ' οὗ περιεπλανήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς διαφόρους χώρας, εὗρον ἐπὶ τέλους καταφύγιον εἰς τὴν ὄρεινὴν καὶ τραχεῖαν Δωρίδα καὶ ἐκεῖ ταχέως ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους ἐφρόνου, ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἀνήκεν εἰς αὐτούς, ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβωσιν αὐτήν. Δις δ' ἀποπειραθέντες νὰ διαβῶσιν τὸν Ἰσθμὸν ἀπέτυχον. Ἐπὶ τέλους ὁμως οἱ Ἡρακλειδαὶ, Τήμενος, Κρεσφόντης καὶ Ἀριστόδημος, παραλαβόντες ὡς ὄδηγόν καὶ τὸν βασιλεῖα τῶν Αἰτωλῶν Ὀξυλον καὶ βοθηθόμενοι ὑπὸ τῶν Δωριέων

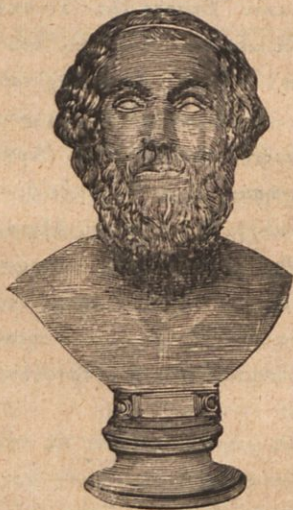

εἰσέβαλον διὰ τοῦ Ἀντιρρίου καὶ Ῥίου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ὁ μὲν Ὀξύλος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Αἰτωλῶν κατέλαβε τὴν Ἥλιδα, οἱ δὲ Ἡρακλεῖδαι μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς Δωριέων μετὰ μακροὺς καὶ αἱματηροὺς πολέμους ἐκυρίευσαν τὸ πλεῖστον αὐτῆς καὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους διὰ κλήρου. Καὶ ὁ μὲν Τήμενος ἔλαβε τὴν Ἀργολίδα, ὁ δὲ Κρεσφόντης ἔλαβε τὴν εὐφορον Μεσσηνίαν διὰ δόλου ρίψας εἰς τὴν ὑδρίαν βῶλον χώματος, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἀριστοδήμου, Εὐρυσθένης καὶ Προκλῆς, ἔλαβον τὴν Λακωνικήν. Ἐκτοτε ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Σπάρτην δύο βασιλεῖς. Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Εὐρυσθέτους ἐκαλοῦντο Εὐρυσθενεῖδαι, οἱ δὲ ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Προκλέους ἐκαλοῦντο Προκλεῖδαι. Ἡ Πελοπόννησος κατόπιν ἐντελῶς ἐξεδώρισθη. Ἐκ δὲ τῶν πρῶν κατοίκων τῆς Ἀργολίδος καὶ Λακωνικῆς οἱ μὲν ὑπετάγησαν, οἱ δὲ ἐφυγαδεύθησαν καὶ κατέλαβον τὴν ἀπὸ Σικυῶνος μέχρι Πανχαϊκοῦ Αἰγιάλειαν, ἣτις ἔκτοτε ἀπ' αὐτῶν ἐπεκλήθη Ἀχαΐα. Οἱ δὲ πρῶν κάτοικοι αὐτῆς, Ἴωνες, κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικὴν πρὸς τοὺς ὀμοφύλους των. Μόνη δὲ ἡ Ἀρκαδία διὰ τὸ τραχὺ καὶ ὀρεινὸν τῆς χώρας καὶ τὴν ἀφορίαν τοῦ ἐδάφους ἔμεινεν ἀπρόσβλητος καὶ διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της.

Ἄλλ' οἱ Δωριεῖς μὴ ἄρκεσθέντες εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς κατακτήσεις των καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὄθεν διέβησαν αὐτόν, κατέλαβον τὰ Μέγαρα καὶ ἐντεῦθεν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν ὁποίαν διέσωσεν ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἐκούσιος θάνατος τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Κόρδου. Ὁ φιλόπατρις εὖτος βασιλεὺς μαθὼν, ὅτι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμόν, ὅτι θὰ νικήσῃ ὁ στρατὸς ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς ἤθελε φονευθῆ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωρικὸν στρατόπεδον μετημφιεσμένος ὡς χωρικός καὶ φιλονεικῆσας πρὸς τινὰ τῶν στρατιωτῶν ἐφρονεύθη ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ Δωριεῖς μαθόντες, ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἄρκεσθέντες εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μεγαρικῆς. Οὕτω δὲ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Κόρδου καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἐσώθησαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κόρδου θὰ διαμένῃ ἀθάνατον.

§ 8. Ἀποικίαι ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων

α'. Ἀποικίαι Αἰολέων. Ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Δωριέων ἔφερε μεγάλην ἀναστάτῳσιν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ προεκάλεσε νέας μεταναστεύσεις (1066—950 π.Χ.). Οὕτω π.χ. οἱ μείναντες ἄστεγοι Αἰολεῖς ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων μεταναστεύσαντες κατέλαβον τὰς νήσους Τένεδον, Λέσβον, τὰς Ἑκατοννήσους καὶ τὸν

Ὁ Ὅμηρος.

βορειοδυτικὸν αἰγιαλὸν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκτισαν δώδεκα πόλεις. Τοῦτο δὲ τὸ μέρος, τὸ ἀπὸ τῆς Ἀβύδου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἑρμου, ὠνομάσθη Αἰολίς.

β'. Ἀποικίαι Ἰώνων (1044 π. Χ.). Ἐτέρα μοῖρα τῶν ἐκ τῆς Αἰγιαλείας εἰς τὴν Ἀττικὴν καταφυγόντων Ἰώνων ὑπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Κόδρου, Νηλέα καὶ Ἀνδροκλον, ἀπέφησαν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Λυδίας καὶ ἀρκτώας Καρίας. Τὸ μέρος αὐτὸ ἐπεκλήθη Ἰωνία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκτισαν δώδεκα πόλεις, ἧτοι τὴν Ἰωνικὴν δωδεκάπολιν.

γ'. Ἀποικίαι Δωριέων (950 π. Χ.). Τρίτη δὲ μοῖρα Δω-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ριέων ὀρμηθεῖσα ἐξ Ἄργους, Τροιζήνος, Ἐπιδαύρου καὶ Μεγάρων, ἀπόκησε τὰς πλείστας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ συνέστησε πρὸς νότον τῆς Ἰωνίας τὴν Δωρίδα. Ἐκ τῶν Δωρικῶν πόλεων ἕξ ἀπετέλεσαν κοινὴν ὁμοσπονδίαν, τὴν καλουμένην Δωρικὴν Ἐξάπολιν, τῆς ὁποίας θρησκευτικὸν κέντρον ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

§ 9. Ἀποικίαι ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Ἄλλὰ καὶ βραδύτερον ἐπὶ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων, ἕνεκα τοῦ ὑπερπλεονάσαντος πληθυσμοῦ καὶ χάριν ἐμπορίας, ἰδρύθησαν πολλάι ἀποικίαι εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου πελάγους, εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, τοῦ Ἐλησπόντου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἣτις πρῶτῳ ἐξελληνισθεῖσα καὶ διὰ τὰς πλείστας κτισθείσας ἐν αὐτῇ Ἑλληνικὰς πόλεις ἐπεκλήθη *Μεγάλη Ἑλλάς*. Ἐκάστη ἀποικία παρελάμβανεν ἀπὸ τῆς ἰδίας μητροπόλεως τὸν ἡγέτην ἢ οἰκιστὴν, τὸ ἱερόν πῦρ ἀπὸ τοῦ πρυτανείου καὶ τοὺς πατέρας καὶ ἐφεστῖους θεοὺς. Ἀπένειμεν εἰς τὴν μητρόπολιν τὰς νενομισμένας τιμὰς καὶ ἀπέστελλε πλουσιώτατα δῶρα κατὰ τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ ἑορτὰς. Πολλὰ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ταχέως προήχθησαν διὰ τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Εἰς δὲ τὰς ἀποικίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἡ φιλοσοφία, ἡ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία, ἀνεπτύχθησαν ταχύτερον ἢ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

§ 10. Ἠθικοὶ δεσμοὶ καὶ ἐνότης τοῦ Ἑλλ. ἔθνους.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἀπετέλει ἐν ὅλον κράτος ὑπὸ ἐν πολιτεύμα ἢ ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν, ἀλλ' ἦτο διοικητικῶς διηρημένον εἰς πολλὰς αὐτονόμους καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους πόλεις, τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶχεν ἴδιον πολιτεύμα, ἴδιαν χώραν, ἴδιαν διοίκησιν καὶ ἴδια συμφέροντα. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῆς πολιτικῆς ἐνότητος ἀνεπλήρωνον ἕτεροι ἠθικοὶ δε-

σμοί, ἤτοι ὁ δεσμός τῆς αὐτῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς, τῶν αὐτῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῆς αὐτῆς θρησκείας καὶ γλώσσης, ὁ δεσμός τῶν Ἀμφικτυονιῶν, τῶν μαντείων ἢ χρηστηρίων, καὶ τῶν ἐθνικῶν πανηγύρεων ἢ πανελληνίων ἀγώνων καὶ ἐορτῶν.

Κοινὴ καταγωγή. Οἱ Ἕλληνες, ὡς εἶπομεν, ἐθεώρου γενάρχην ἑαυτῶν τὸν Ἕλληνα, τὸν υἱὸν τοῦ Δευκαλίωνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπωνομάσθησαν καὶ πάντες Ἕλληνες. Ἐκ δὲ τῶν υἱῶν

Ὁ Ποσειδῶν.

αὐτοῦ, Διόλου καὶ Δώρου, καὶ τῶν ἐγγόνων του, Ἴωνος καὶ Ἀχαιοῦ, διεμορφώθησαν κατόπιν αἱ τέσσαρες ἑλληνικαὶ φυλαί, εἰς τὰς ὁποίας διηρθη τὸ ὅλον ἑλληνικὸν ἔθνος.

Γλῶσσα. Πάντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἐλάλουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, παραλλάσσουσιν μόνον κατὰ τοὺς τύπους τῶν τεσσάρων κυριωτέρων διαλέκτων, τῆς Ἴωνικῆς, Αἰολικῆς, Δωρικῆς καὶ τῆς τελευταίῳ μορφωθείσης Ἀττικῆς. Πάντας δὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς μὴ λαλοῦντας τὴν εὐφωνον ἑαυτῶν γλῶσσαν, ἀπεκάλουν βαρβάρους.

Θρησκεία. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς.

Ἐκ τούτων οἱ μέγιστοι καὶ ἀνώτατοι ἦσαν δώδεκα, οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο καὶ Ὀλύμπιοι, διότι ἐπιστεύετο, ὅτι κατέκουν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ἦσαν δὲ οἱ ἑξῆς.

Ὁ Ζεὺς ὁ μέγιστος πάντων τῶν θεῶν, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φωτός. Ἡ Ἥρα, ἡ σύζυγος τοῦ Διός. Ὁ Ποσειδῶν, ὁ θεὸς τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ξηρᾶς. Ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως. Ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ φωτός καὶ ἔφορος καὶ προστάτης τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως. Ἡ Ἄρτεμις, ἡ θεὰ τῆς θήρας καὶ φύλαξ τῶν δασῶν καὶ ὀρέων. Ὁ Ἄρης, ὁ θεὸς τοῦ πολέμου. Ἡ Ἀφροδίτη, ἡ θεὰ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἔρωτος. Ὁ Ἑρμῆς, ὁ θεὸς τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐφευρέτης πάσης ἐπιστήμης. Ἡ Διμήτρα, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καὶ τῆς εὐφορίας. Ὁ Ἥφαιστος, ὁ θεὸς τοῦ πυρός καὶ ἐφευρέτης πάσης μεταλλουργικῆς τέχνης καὶ ἡ Ἔστια, ἡ θεὰ τῆς ἐστίας τοῦ οἴκου καὶ ἔφορος τῆς οἰκογενειακῆς εἰρήνης.

Ἐκτὸς τῶν δώδεκα τούτων μιγάλων θεῶν οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ πλείστοι ἄλλοι κατώτεροι, ἐφαντάζοντο δέ, ὅτι οἱ θεοὶ τῶν ἦσαν ὅμοιοι μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι εἶχον τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν, ἐπίστευον ὅμως, ὅτι εἶνε πολὺ ἀνώτεροι τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ἦσαν ἀθάνατοι. Τροφὴ αὐτῶν ἦτο ἡ ἀμβροσία καὶ ποτὸν τὸ νέκταρ. Ἐπειδὴ δὲ ἐξελάμβανον αὐτοὺς ἄλλοτε μὲν ὡς ἀγαθοὺς καὶ προστάτας τῶν ἀνθρώπων, ἄλλοτε δὲ ὡς φθονεροὺς καὶ διώκτας αὐτῶν, προσεπάθουν διὰ τῆς λατρείας καὶ τῶν θυσιῶν νὰ προσελκύωσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀγάπην αὐτῶν καὶ τὴν εὐνοίαν, ἢ νὰ ἐξιλεώνωσι καὶ ἐξευμενίζωσι τὴν ὀργὴν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνήγειρον πρὸς τιμὴν αὐτῶν μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς καὶ κατεσκεύαζον ἀγάλματα καὶ προσέφερον πολυτελεῖς θυσίας.

Μαντεῖα ἢ χρηστήρια. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον προσέτι, ὅτι οἱ θεοὶ φανερώνοσι τὴν θέλησιν τῶν καὶ τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσι διὰ διαφόρων μέσων, οἷον διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν, διὰ τοῦ καπνοῦ κατὰ τὰς θυσίας, διὰ τῶν σπλάγχχνων τῶν θυσιαζομένων ζώων, διὰ τῶν ὄνειρων, διὰ

τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἔκαλοῦντο οἰῶγοὶ καὶ οἱ ἐξηγοῦντες αὐτὰ οἰῶροσκόποι. Ἄλλὰ πρὸ πάντων ἐπίστευον, ὅτι ἡ θέλπις τῶν θεῶν καὶ ἡ πρόγνωσις τοῦ μελλόντος ἐδηλοῦτο εἰς ὠρισμένους τινὰς τόπους, οἵτινες ἔκαλοῦντο

Ὁ Ἀπόλλων.

μαντεῖα ἢ χρηστήρια, οἱ δὲ ἐν αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ ἱέρειαι οἱ ἐξηγοῦντες τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν ἔκαλοῦντο μάντιες. Τοιαῦτα μαντεῖα ἢ χρηστήρια ὑπῆρχον πολλὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ περιφημότερον δὲ πάντων ἦτο κατὰ μὲν τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου, κατὰ δὲ τοὺς ιστορικοὺς

τὸ πάντων ἐπισημώτατον τὸ ἐν Δελφοῖς τῆς Φωκίδος, ἔκειτο δὲ αὐτὸ εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐφρος καὶ προστάτης τοῦ μαντείου τούτου ἦτο ὁ θεὸς Ἀπόλλων, ὅστις διὰ τῆς ἱερείας, τῆς καλουμένης *Πυθίας*, προέλεγε τὰ μέλλοντα. Ἡ Πυθία ὁσάκις ἐμελλε νὰ δώσῃ μαντείαν τινὰ, ἐλούετο εἰς τὴν πλησίον τοῦ ναοῦ κειμένην Κασταλίαν κρήνην, ἐμάσσα ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἱεράς δάφνης, ἐπινεν ὕδωρ ἐκ τῆς Κασσωτίδος πηγῆς, ἀνῆρχετο ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τρίποδος, τιθεμένου ὑπεράνω χάσματος, ὁπόθεν ἀνεπέμποντο ἀτμοί, καὶ κυριευομένη ὑπὸ προφητικῷ ἐνθουσιασμοῦ προέφερον μετὰ σπασμωδικῶν κινήσεων λόγους ἀσυναρτήτους τοὺς ὁποίους οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ ἀνέγραφον ἐμμέτρως καὶ παρέδιδον εἰς τοὺς ἐρωτῶντας τὸ μαντεῖον. Ἡ ἀπάντησις αὕτη, ἣτις ἦτο συνήθως σκοτεινὴ καὶ διαφορομένη, ἐλέγετο *χρημός*. Ἡ δὲ φήμη τοῦ μαντείου ἠῤῥησεν ἐπὶ τοσούτον, ὥστε προσήρχοντο ὄχι μόνον Ἕλληνας πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ μὴ Ἕλληνας ἐξ ἄλλων μερῶν, ἵνα ἐρωτήσωσι τὸ μαντεῖον περὶ σπουδαίων ἑαυτῶν ὑποθέσεων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προσερχόμενοι ἐκόμιζον καὶ πλοῦτια δῶρα, ὁ ναὸς τῶν Δελφῶν ἀπέκτησε πλουσιωτάτους θησαυρούς.

Αἱ *Ἀμφικτυοναίαι* ἦσαν συνέδρια, ἀποτελούμενα ἐξ ἀντιπροσώπων διαφόρων ἐλληνικῶν πόλεων. Αὗται κατ' ἀρχὰς ἔφερον μᾶλλον θρησκευτικὸν χαρακτήρα ἢ πολιτικόν, διότι σκοπὸν εἶχον τὴν τέλεσιν θρησκευτικῶν τινῶν ἐορτῶν περὶ τι κοινὸν ἱερόν, ἀλλὰ βραδύτερον ἔλαβον πολιτικὸν χαρακτήρα. Ἀναγούσι δὲ τὴν σύστασιν τῶν εἰς τὸν Ἀμφικτύονα, τὸν υἱὸν τοῦ Δευκαλίωνος, ὅστις πρῶτος, λέγεται, ὅτι συνέστησε κοινὸν τι συνέδριον ἐξ ἀντιπροσώπων διαφόρων περιοικουσῶν πόλεων πρὸς ἀποκρουσιν κοινοῦ τινος κινδύνου. Τοιαῦται ἀμφικτυοναίαι ὑπῆρχον πολλαὶ πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος. Περιφημοτέρα δὲ τούτων ἀπέβη ἡ *Δελφικὴ* ἢ *Πυθική*, ἣ ὁποία καὶ κατ' ἐξοχὴν ὠνομάζετο *Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον*. Εἰς τοῦτο ἐλάμβανον μέρος δώδεκα ἐλληνικά φύλα ἢ λαοί, ὧν ἕκαστος ἐξέλεγε δύο ἀντιπροσώπους, καὶ ὁ μὲν εἰς τούτων ἐπωνομάζετο *Ἱερομνήμων*,

ὁ δὲ ἄλλος *Πυλαγόρας*. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ οὗτοι συνήρχοντο οἷς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸ μὲν ἔαρ ἐν Δελφοῖς, τὸ δὲ φθινόπωρον ἐν Θερμοπύλαις παρὰ τὴν κωμόπολιν Ἀθηήλην, καὶ ἐτέλουν τὰς θρησκευτικὰς ἑαυτῶν ἑορτάς, ἐφρόντιζον περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων καὶ ἔλυον φιλικῶς τὰς μεταξὺ τῶν διαφοράς. Ἐψήφίζον ἀμοιβὰς εἰς τοὺς μέγα τι κχλὸν πράττοντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ κατηρῶντο τοὺς προδότας αὐτῆς. Ἰδίως ἔ' ἐπετήρουν τὰ συμφέροντα τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ διηύθυνον τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας.

Ἐθνικαὶ πανηγύρεις καὶ πανελλήνιοι ἀγῶνες. Ἐτερος ἠθικὸς δεσμὸς τοῦ ἔθνους ἦσαν αἱ ἔθνικαὶ πανηγύρεις καὶ οἱ δημόσιοι ἀγῶνες καὶ ἑορταί. Ἐκάστη πόλις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶχε τὰς θρησκευτικὰς τῆς ἑορτάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκτὸς τῶν θυσιῶν ἐτέλει καὶ γυμναστικούς ἀγῶνας. Εἰς τὰς θρησκευτικὰς ταύτας πανηγύρεις καὶ ἑορτάς προσήρχοντο οὐ μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐντὸς τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ναός, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πέριξ πόλεων. Ἄλλ' οἱ ἐν Δελφοῖς, οἱ ἐν Νεμέᾳ, οἱ ἐν τῷ Ἴσθμῷ καὶ οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ τελούμενοι ἀγῶνες ἀπέβησαν *πανελλήνιοι* καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτοὺς πάντες οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες, πλὴν τῶν φονέων καὶ ἀσεβῶν.

Τὰ *Πύθια* ἐτελοῦντο κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ἐν Δελφοῖς πρὸς τιμὴν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος. Οἱ ἀγῶνες ἦσαν τὸ κατ' ἀρχὰς *μουσικοί*, βραδύτερον προσετέθησαν καὶ *γυμνικοί* καὶ *ἀρματοδρομικοί*, ὁ δὲ νικητὴς ἐλάμβανε κλάδον *δάφνης*.

Τὰ *Νέμεα* ἐτελοῦντο κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἐν τῇ μεταξὺ Φλιοῦντος καὶ Κλεωνῶν κοιλάδι τῆς Νεμέας. Ὁ νικητὴς ἐστέφετο μὲ θαλλὸν *σελίνου* ἢ *κισσοῦ*.

Τὰ *Ἴσθμια* ἐτελοῦντο ἐν τῷ Ἴσθμῷ τῆς Κορίνθου κατὰ πᾶν δεύτερον ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος. Ὁ νικητὴς ἐστέφετο μὲ κλάδον *λίτυος*.

Τὰ *Ὀλύμπια* ἐτελοῦντο ἐν Ὀλυμπίᾳ τῆς Ἥλιδος κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος μετὰ τὰς θερινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς (κατὰ Ἰούλιον) πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Οὗτοι ἀπέβησαν οἱ

ἐπισημότετοι τῶν πανελληνίων γάγων. Πᾶσα τετραετής περίοδος ἐκαλεῖτο Ὀλυμπιάς. Ἡ πρώτη δὲ ἱστορικὴ Ὀλυμπιάς ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 776 ἔτους π. Χ., καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Ἡλεῖος Κροῖσος. Οἱ ἀγῶνες μέχρι τῆς 77 Ὀλυμπιάδος, ἤτοι μέχρι τοῦ ἔτους 472 π. Χ., διήρκουν ἐπὶ μίαν ἡμέραν, κατόπιν δὲ ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Ὅτε δ' ἐπλησίαζεν αἱ ἐορταὶ ἐκηρύσσεται γενικὴ διακοπὴ τῶν πολέμων. Τὸ κατ' ἀρχὰς οἱ ἀθληταὶ διηγωνίζοντο ἐν τῷ σταδίῳ εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον (724), ἔπειτα εἰς τὸν διαυλον, ἤτοι εἰς τὸν διπλοῦν δρόμον (720), καὶ τέλος εἰς τὸν δόλιχον, καθ' ὃν οἱ ἀγωνισταὶ ἔπρεπε νὰ διατρέξωσιν ἐπτάκις τὸ στάδιον (708). Ἀπὸ δὲ τοῦ 708 ἔτους π. Χ. προσετέθη καὶ ἡ πάλη καὶ τὸ πένταθλον, συμπεριλαμβάνον πέντε εἶδη ἀγωνισμάτων, τὸ ἄλμα, τὸν δίσκον, τὸν δρόμον, τὴν πάλην καὶ τὸ ἀκόντιον. Κατόπιν προσετέθη καὶ ἡ πυγμὴ καὶ ἡ ἄρματοδρομία καὶ ἡ ἵπποδρομία καὶ τὸ ἐπικίνδυνον παγκράτιον, συνιστάμενον ἐκ πάλης καὶ πυγμῆς. Κατόπιν εἰσῆχθησαν καὶ ἄλλα εἶδη ἀγωνισμάτων περὶ τὴν μουσικὴν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν ἱστορίαν.

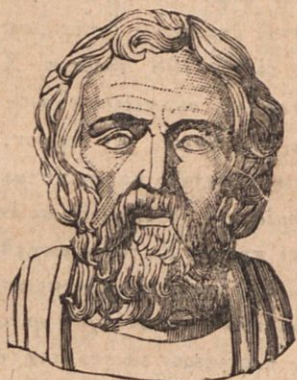
Τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀγῶνων εἶχον κριταί, καλούμενοι Ἐλλατοδίκαι, οἵτινες προσέφερον εἰς τὸν νικητὴν στέφανον ἐκ κλάδου ἀγριελείας, τὸν ὁποῖον ἔκοπτε παῖς διὰ χρυσοῦ μαχαίριου ἐκ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ ἄλσει τῆς Ἄλτεις ἱερᾶς ἀγριελείας, (κοτίνου). Ἄλλ' ὁ ἀπλοῦς ἐκεῖνος στέφανος ἐθεωρεῖτο πολυτιμότερος παντὸς θησαυροῦ καὶ ὁ νικητὴς ἐλάμβανε μεγίστας τιμας. Καὶ δὲν ἐδοξάζετο μόνον ὁ Ὀλυμπιονίκης, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένεια του καὶ ἡ ἰδιαιτέρα του πατρὶς. Πολλαὶ δὲ πόλεις ὑποδεχόμεναι τὸν νικητὴν ἐκρήμνιζον καὶ μέρος τοῦ τείχους, θέλουσαι νὰ ἀποδείξωσι δι' αὐτοῦ, ὅτι περιττα εἶνε τὰ τείχη, ὅταν ἔχωσι τοιοῦτους ἀνδρας.

ἹΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

§ 11. Λυκοῦργος. Πολίτευμα καὶ νόμοι αὐτῆς.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων οἱ κάτοικοι αὐτῆς διηρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς Σπαρτιάτας,

εἰς περιόικους καὶ εἰς εἰλωτας. Καὶ Σπαρτιᾶται μὲν ἦσαν οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, οἱ ὅποιοι κατώκηουν ἐν τῇ Σπάρτῃ καὶ εἶχον πᾶσαν τὴν διοίκησιν. Περιόικοι δὲ ἐλέγοντο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, οἱ ὅποιοι ἐγένοντο μὲν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν, διοικούμενοι ὑπὸ ἀρμοστῶν, ἀλλὰ διέτηρουν καὶ τὴν περιουσίαν των καὶ τὴν προσωπικὴν των ἐλευθερίαν ἐπὶ πληρωμῇ ἑτησίου φόρου, δὲν μετείχον ὅμως τῶν δημοσίων ἀρχῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Οὗτοι ἤσυχολοῦντο εἰς τὴν

Ὁ Λυκοῦργος.

καλλιέργειαν τῶν κτημάτων, εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν κτηνотροφίαν. Εἰλωτες δὲ ἐλέγοντο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, οἱ ὅποιοι ὑποταχθέντες ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ ἐνοπλον ἀντίστασιν ἀπεστερήθησαν τῆς ἐλευθερίας των, τῆς περιουσίας των καὶ παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος καὶ ἐγένοντο δούλοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ἄλλ' ἂν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον πάντες ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα, ταχέως ὅμως ἐπῆλθε καὶ μεταξὺ αὐτῶν διαίρεσις εἰς πλουσίους καὶ εἰς πένητας. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐπέφερε μεταξὺ αὐτῶν ἀντιζηλίαν καὶ ταραχάς, αἵτινες ἠπέιλον νὰ καταστρέψωσι τὴν Σπάρτην. Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν ἀνεφάνη ὡς σωτὴρ αὐτῆς ὁ Λυκοῦργος, ὅστις διὰ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ προέλαβε τὴν καταστρο-

φὴν τῆς Σπάρτης. Τὸ *πολιτευμα* τῆς Σπάρτης ἀποδίδεται ὑπὸ πάντων τῶν ἀρχαίων εἰς τὸν Λυκοῦργον. Οὗτος ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου καὶ ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τῆς ἐνάτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς του Πολυδέκτης καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ Λυκοῦργος. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ χήρα τοῦ Πολυδέκτου ἐγέννησεν υἱόν, ὁ Λυκοῦργος ἀνεκήρυξε τὸν νεογέννητον βασιλέα, καὶ διὰ τὴν χαρὰν τοῦ λαοῦ ὁ νογέννητος βασιλεὺς ἐπωνομάσθη *Χαρίλαος*. Ἐκτοτε ὁ Λυκοῦργος ἐξηκολούθει νὰ βασιλεύῃ ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλικίου βασιλόπαιδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Λυκοῦργου ἐσυκοφάντουν αὐτόν, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ κρατήσῃ τὴν βασιλείαν δι' ἑαυτόν, ὁ Λυκοῦργος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Σπάρτης διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς συκοφαντίας. Καὶ κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς Κρήτην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου εὔρε καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἀντιγράφας αὐτὰ τὰ ἔφερον εἰς τὴν Σπάρτην. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἐπεκράτησεν ἀκόμη μεγαλύτερα ἀταξία εἰς τὴν Σπάρτην. Ὄθεν οἱ Σπαρτιαῖται ἐπανελημμένως προσεκάλεσαν τὸν Λυκοῦργον νὰ ἐπανεέλθῃ. Ὁ Λυκοῦρσος μετὰ δεκαετῆ ἀποδημίαν ἐπέστρεψεν. Ἄλλὰ πρὶν ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν Σπάρτην, μετέβη εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἵνα ἐρωτήσῃ περὶ τῶν νόμων του, ἔλαβε δὲ ἀπάντησιν, ὅτι οἱ νόμοι του εἶνε ἄριστοι, ἡ δὲ Σπάρτη προθύμως ἐδέχθη τοὺς νόμους του.

Πολιτευμα. Κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λυκοῦργου ἔπρεπε νὰ βασιλεύωσιν εἰς τὴν Σπάρτην δύο ἰσόβιοι βασιλεῖς, ὡς καὶ πρότερον. Νὰ ὑπάρχῃ *γεροσία* ἐξ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ γερόντων ἰσοβίων, οἵτινες ἔπρεπε νὰ εἶνε ἄμεμπτοι τὸν βίον καὶ νὰ ἔχωσιν ὑπερβῆ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Τρίτη πολιτικὴ ἀρχὴ καθιερώθη ἡ *ἐκκλησία τοῦ δήμου*, ἣτις ἐκαλεῖτο Ἀπέλλα. Ἀπετέλουν δὲ αὐτὴν πάντες οἱ Σπαρτιαῖται, οἵτινες εἶχον συμπληρώσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Τετάρτη πολιτικὴ ἀρχὴ ἰδρύθη βραδύτερον καὶ ἡ τῶν *πέντε ἐφόρων*. Οὗτοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς

ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ κατ' ἔτος καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἐπιτροποὶ τῶν ἐν τοῖς πολέμοις ἀπόντων βασιλέων, ἀλλὰ βραδύτερον ἀπέβησαν παντοδύναμοι. Δύο τούτων παρηκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ ἠδύναντο ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ νὰ φυλακίσωσι καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα.

Διανομή τῆς χώρας. Ὁ Λυκοῦργος διένειμε πᾶσαν τὴν Λακωνικὴν εἰς ἔννεα χιλιάδας μεγαλειτέρους κλήρους διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ὅσοι ἦσαν καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν, καὶ εἰς τριάκοντα χιλιάδας μικροτέρους κλήρους διὰ τοὺς περιοίκους. Ἀπηγορεύετο δὲ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις αὐστηρῶς ἡ διανομὴ καὶ ἡ πώλησις τῶν κλήρων, ἀλλ' οὗτοι μετεβίβαζοντο εἰς τὸν πρωτότοκον υἱὸν ἢ τὴν ἐπικλήρον θυγατέρα. Τὰς γαίας τῶν Σπαρτιατῶν ἐκαλλιέργουν οἱ Ἐλωτες.

Σπαρτιατικὴ λιτότης. Ὁ Λυκοῦργος διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσότητά μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ περιορίσῃ τὴν πολυτέλειαν κατήργησε τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ νομίσματα καὶ ἐπέτρεψε τὴν χρῆσιν μόνον τῶν σιδηρῶν, τὰ ὅποια ὅμως ἦσαν βαρέα καὶ δυσμετακόμιστα. Προσέτι ἀπηγόρευσε καὶ τὰς πολυτελεῖς τέχνας. Διὰ νὰ συνειθισθῇ δὲ τοὺς πολίτας εἰς τὴν λιτότητα συνέστησε καὶ τὰ κοινὰ *συσίτια*. Πᾶντες δῆλα δὴ οἱ Σπαρτιάται, πλὴν τῶν ἐφόρων καὶ γυναικῶν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ συντρώγωσιν ἀνά δεκαπέντε εἰς κοινὰς τραπέζας. Ἡ συνήθης δὲ αὐτῶν τροφή ἦτο ὁ κρίθινος ἄρτος, ἡ *σπαρτιατικὴ* καλουμένη *μάζα* καὶ ὁ μέλας ζωμός, ὅστις συνίστατο ἐκ χοιρείου κρέατος, τὸ ὅποιον ἐβράζον ἐντὸς αἵματος μετὰ ὄξους καὶ ἄλατος.

Ἀγωγή τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Λυκοῦργος θέλων νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ῥωμαλέους καὶ γενναίους ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος διέταξεν, ἵνα, εὐθύς ὡς ἐγενᾶτο τὸ παιδίον, ὁ πατὴρ τὸ παρουσιάσῃ εἰς τοὺς ἐφόρους. Οὗτοι δ' ἂν εὐρισκον αὐτὸ ὅτι εἶχεν ἔλλειψιν τινα διέτασσαν νὰ ριφθῇ εἰς κρημνῶδες τι θάραθρον τοῦ Ταυγέτου, τὸ ὅποιον ἐκαλεῖτο *Ἀποθέται*, ἂν δὲ τὸ παιδίον ἦτο ἀρτιμελὲς καὶ δὲν εἶχεν ἔλλειψιν τινα, τὸ παρέδιδον εἰς τοὺς γονεῖς νὰ τὸ ἀναθρέψωσι μέχρι τοῦ

ἐβδόμου ἔτους· ἔπειτα δὲ τὸ παρελάμβανον πάλιν οἱ ἔφοροι καὶ τὸ παρῆδιον εἰς παιδονόμους καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν καὶ αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν συνεγυμνάζετο μετὰ τῶν ἄλλων παιδίων. Εὐθύς δ' ἐκ νεκρᾶς ἡλικίας οἱ παῖδες συνειθίζον νὰ ὑπομένωσι καὶ πείναν καὶ δίψαν καὶ ψῦχος καὶ ζέστην καὶ πάσας τὰς στέρησεις μετὰ καρτερίας καὶ ἀγογγύστως. Ἐβιάδιζον ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι, ἐφόρουν τὸ αὐτὸ ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡλικιοῦντο, ἐπὶ τοσοῦτον κῦξανον καὶ αἰσκληραγωγίαι αὐτῶν. Καθ' ἑκάστην ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸ ἄλμα, εἰς τὸν δίσκον, εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ εἰς τὰ ὄπλα. Ἐμάνθανον νὰ σέβωνται τοὺς πρεσβυτέρους των, νὰ εἶνε σεμνοὶ καὶ σιωπηλοὶ ἐνώπιόν των, καὶ μόνον ὁσάκις ἠρωτῶντο νὰ ἀπαντῶσι συντόμως καὶ καταλλήλως δι' ὀλίγων λέξεων. Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς ἐκφράσεως ἐκαλεῖτο *Λακωνισμός*. Οὔτε τέχνας οὔτε ἐπιστήμας ἐδιδάσκοντο, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικούς τινας ὕμνους καὶ ἐμβατήρια πολεμικά, τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ὀλίγην μουσικὴν, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ ἀναπτύσσωσι τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην των. Ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας πᾶς Σπαρτιάτης διετέλει στρατιώτης ἐξασκούμενος. Τοιαύτην ἀνάτροφὴν λαμβάνων ὁ Σπαρτιάτης συνησθάνετο, ὅτι ἐκ γενετῆς μέχρι θανάτου ἀνῆκεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ὅτι μέγιστον αὐτοῦ καθήκον εἶνε νὰ μάχηται καὶ νὰ ἀποθνήσκῃ ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ πόλεμος ἐθεωρεῖτο ἡ μεγαλειτέρα δι' αὐτὸν εὐχαρίστησις, ὁ δὲ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος ἡ μεγίστη τιμὴ καὶ δόξα, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς μάχης φυγὴ ἕνεκα δειλίας καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἀσπίδος ἡ μεγίστη ἀτιμία καὶ καταισχύνη. Εἰς παρομοίαν αὐστηρὰν ἐξάσκησιν ὑπεβάλλοντο καὶ αἱ Σπαρτιάτιδες. Σκοπὸς δὲ τῆς τοιαύτης ἐξασκήσεως ἦτο νὰ ἀναδείξῃ καὶ αὐτὰς ὑγιεῖς καὶ εὐρώστους, ὠραίας, γενναίας καὶ μεγαλόφρονas. Διὸ καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς των ἀπερχομένους εἰς τὸν πόλεμον κῦχοντο νίκην ἢ θάνατον καὶ δίδευσαι τὴν ἀσπίδα εἰς αὐτοὺς ἔλεγον «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς», ὁῖα δὴ «ἢ ταύτην νὰ φέρῃς

νικητής ἢ νὰ σὲ φέρωσιν νεκρὸν ἐπ' αὐτῆς». Διὰ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας ἡ Σπάρτη ἀπέβη ἐπὶ πέντε περίπου αἰῶνας ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Λυκούργος μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ ὄρκιστε τοῦ Σπαρτιάτας νὰ μὴ μεταβάλωσιν αὐτὴν μέχρι τῆς ἐπανόδου του καὶ ἀπεδήμησεν ἐπίτηδες ἐκ τῆς Σπάρτης καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἀπέθανεν, ὡς λέγεται. ἐν Κρήτῃ Ἡ δὲ Σπάρτη ἀνῆγειρε ναὸν πρὸς τιμὴν του καὶ ὡς ἡμίθειον ἐτίμησεν.

§ 12. Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι.

Οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου ἀπέβησαν ἀνδρῆοι καὶ φιλοπόλεμοι καὶ ταχέως ἔλαβον τὴν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἤρχισαν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν ἡγεμονίαν των. Ὅθεν, ἀφ' οὗ κατέκτησαν διόφορους πόλεις, ἀπεφασισαν νὰ καταλαβῶσι καὶ τὴν πρὸς δυσμὰς τῆς Λακωνίας κειμένην εὔφορον Μεσσηνίαν, ἃν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ὁμόφυλοι ἑαυτῶν, ἦτοι Δωριεῖς. Εἰσβαλόντες δὲ εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐκυρίευσαν τὴν ὄρεινὴν αὐτῆς πόλιν Ἀμφειαν καὶ ἐκείθεν ὀρμώμενοι ἐλεηλάτουν καὶ τὰς εὐφόρους πεδιάδας τῆς Μεσσηνίας. Οἱ Μεσσηνιοὶ ὄχι μόνον γενναίως ἀπέκρουον τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ προέβησαν εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν παραλίων τῆς Λακωνικῆς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἑαυτῶν Εὐφάου ἠττηθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ὠχυρώθησαν μετὰ τοῦ νέου των βασιλέως Ἀριστοδήμου εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἰθώμης. Ἐντεῦθεν οἱ Μεσσηνιοὶ ἀπέκρουον πάσας τὰς ἐφόδους τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἀπέβαλον τὸ θάρρος των. Ὁ δὲ Ἀριστοῆμος πεισθεὶς, ὅτι οὐδεμίᾳ πλέον ὑπάρχει ἐλπίς σωτηρίας, ἀφ' οὗ μάτην ἐθυσίασεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος τὴν ἰδίαν θυγατέρα, ἀπέσφαξε καὶ ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς. Ἡ δὲ Ἰθώμη ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη καὶ ἡ Μεσσηνία ὑπετάγη ὑπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Οὕτω δ' ἔληξεν ὁ πρῶτος οὗτος κληθεὶς μεσσηνιακὸς πόλεμος, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (743 — 724 π. Χ.)

Ἐπὶ τεσσαράκοντα περίπου ἔτη οἱ Μεσσήνιοι ἐστέναζον ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτε ὁ νέος ἀναφανεὶς μεταξὺ αὐτῶν ἦρως Ἀριστομένης ἐξήγειρεν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν καὶ οὕτως ἦρχισεν ὁ δευτερός μεσσηνιακὸς πόλεμος, διαρκέσας ἀπὸ

Ἡ Δύμητρα.

τοῦ 685 μέχρι τοῦ 668 ἔτους π. Χ. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μεσσήνιοι ἀνεδείχθησαν ὑπέρτεροι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πρόεβησαν νικηταὶ μέχρι τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιαῖται περιελθόντες ἤδη εἰς ἀμηχανίαν ἀπέστειλαν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν νὰ ἐρωτήσωσι τί πρέπει νὰ πράξωσιν εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν διὰ νὰ σωθῶσιν. Τὸ μαντεῖον συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι στρατηγὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστει-

λαν ἀντί στρατηγοῦ τὸν Τυρταῖον, ὅστις ἦτο μὲν χωλός, ἀλλὰ ἀνδρείος ἀνὴρ καὶ ἐνθουσιώδης ποιητής. Ὁ Τυρταῖος ἐλθὼν εἰς τὴν Σπάρτην ἀνεζωπύρωσε τὸ θάρρος τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τῶν πολεμικῶν του ἄσμάτων καὶ ἀνέδειξεν αὐτοὺς νικητάς. Οἱ Μεσσήνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσωσιν ἐκ τῆς πεδιάδος καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον τῆς Εἴρας, ὅθεν ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἡ Εἶρα ἐκυριεύθη κατὰ θυελλώδη τινὰ νύκτα καὶ ὁ Ἀριστομένης ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν του εἰς τὴν Ῥόδον, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν, τινὲς μὲν ἀπέφησαν εἰς τὴν Ζάγκλην τῆς Σικελίας, τὴν ὁποίαν μετωνόμασαν Μεσσήνην, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπεδουλώθησαν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

§ 13. Τὰ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου μέχρι Σόλωνος κυριώτερα γεγονότα.

Τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἥρωϊκῶς ἀποθανόντα Κόδρον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μέδων. Ἄλλὰ βραδύτερον, ἐπειδὴ τινες τῶν βασιλέων ἐδείχθησαν ἄπειροι περὶ τὰ πολεμικά, διωρίσθη καὶ δεῦτερος ἄρχων, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάσθη *πολέμαρχος*, καὶ κατόπιν καὶ τρίτος, ὅστις ἐπωνομάσθη *ἀπλῶς ἄρχων*. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄρχοντες, καταγόμενοι ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Κόδρου, ἦσαν ἰσοῦοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ 752 π. Χ. ἡ ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίσθη ἐπὶ δέκα ἔτη καὶ ἐξελέγοντο ἐκ πάντων τῶν εὐπατριδῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 683 ἡ ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίσθη εἰς ἓν μόνον ἔτος. Ὁ πρῶτος τῶν τριῶν τούτων ἀρχόντων, ὅστις καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκαλεῖτο *ἄρχων*, εἶχε τὴν προεδρίαν, ὁ δεῦτερος ἐκαλεῖτο *βασιλεὺς* καὶ εἶχε τὴν ἐπιστάσιαν τῶν θρησκευτικῶν, ὁ δὲ τρίτος ἐκαλεῖτο *πολέμαρχος* καὶ εἶχε τὴν ἐπιστάσιαν τῶν στρατιωτικῶν. Βραδύτερον προσετίθησαν καὶ ἐξ ἄλλοι κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, οἵτινες ἐκαλοῦντο *θεσμοθέται*, διότι ἔργον αὐτῶν ἦτο νὰ ἀναγράφωσι τοὺς θεσμοὺς (νόμους), καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ κρίνωσι τοὺς παρανομοῦντας. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν

έννέα τούτων *ἐνιαυσίαι* ἀρχόντων ἤρχον ἀμέμπτως τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἐγίνοντο ἰσόβια μέλη τῆς βουλῆς τοῦ *Ἀρείου Πάγου*. Τὰ μέλη τῆς βουλῆς ταύτης ἐκαλοῦντο *Ἀρεοπαγῖται* καὶ εἶχον μεγάλην πολιτικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν.

Κυλώνειον ἄγος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις τῶν εὐπατριδῶν ἀπένειμεν αὐθαιρέτως τὸ δίκαιον, ἀπέβη μισητὴ εἰς τὸν δῆμον. Ἐκ τούτου ἐπωφελοῦμενος ὁ εὐπατρίδης Κύλων, ὅστις ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸ πλῆθος ὡς Ὀλυμπιονίκης, καὶ ἰσχυρὸς, ἐπειδὴ ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου τῶν Μεγάρων Θεαγένους, ἐφαντάσθη ὅτι δύναται νὰ γείνη καὶ τυράννος τῶν Ἀθηνῶν. Ὅθεν κινήσας εἰς ἐπανάστασιν τὸν λαὸν καταλαμβάνει τὴν ἀκρόπολιν. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν εὐπατρίδην Μεγακλέα πολιορκήσαντες αὐτὴν ἐξηνάγκασαν τὸν Κύλωνα μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν του νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς εἰς Μέγαρα, τοὺς δὲ λοιποὺς ὀπαδοὺς του νὰ καταφύγωσιν ὡς ἰκέται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἄλλὰ κατόπιν ἐξελθόντες ἐκείθεν μετ' τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι οὐδὲν κακὸν θέλουσι πάθῃ, κατεσφάγησαν πάντες. Ἡ σφαγὴ αὕτη ἐθεωρήθη ὡς ἀσέβημα πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἐπεκλήθη *Κυλώνειον ἄγος*. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολλαὶ ἀσθένειαι προσέβαλον τὴν πόλιν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ὅτι τιμωροῦνται ὑπὸ τῶν θεῶν ἕνεκα τούτου καὶ πρὸς ἐξευμένισιν αὐτῶν τοὺς μὲν περὶ τὸν Μεγακλέα εὐπατρίδας κατεδίκασαν εἰς ἐξορίαν, πρὸς ἐξαγνισμὸν δὲ τῆς πόλεως προσεκάλεσαν ἐκ Κρήτης τὸν σοφὸν καὶ θεοφιλῆ Ἐπιμενίδην, ὅστις διὰ θυσιῶν ἐξήγησε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἄγους αὐτοῦ.

Νόμοι τοῦ Δράκοντος. Ἐπειδὴ οἱ κατέχοντες τὴν ἐξουσίαν εὐπατρίδαι ἐδίκαζον στηρίζοντες τὰς ἀποφάσεις των εἰς παλαιούς καὶ ἀγράφους νόμους καὶ κατεπίεζον τὸν λαόν, ὁ λαὸς ἐπὶ τέλους ἐξανέστη καὶ ἀπήτησε νόμους γραπτούς. Οἱ εὐπατρίδαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἀνέθηκαν εἰς τὸν γηραιὸν Δράκοντα νὰ καταγράψῃ νόμους (621). Ὁ Δράκων συνέγραψε νόμους ποινικοὺς καὶ πολιτικοὺς. Καὶ οἱ μὲν ποινικοὶ αὐτοῦ νόμοι ἐτιμῶρουν μὲν λίαν αὐστηρῶς τὰ πλείστα τῶν

ἐγκλημάτων, ἀλλὰ δὲν ἐτιμώρουν καὶ πάντα μὲ θάνατον, ὡς βραδύτερον διεφημίσθη. Οἱ δὲ πολιτικοὶ αὐτοῦ νόμοι ὄριζον τὰ ἐξῆς. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ νὰ λαμβάνωσι μέρος πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσι ὄπλα Ἡ βουλὴ νὰ ἀποτελεῖται ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐνὸς βουλευτῶν, ἐκλεγομένων διὰ κλήρου ἐκ τῶν εὐπατριδῶν, τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν τριακονταετῶν. Οἱ ἐγγεῖα ἄρχοντες καὶ οἱ ταμίαι νὰ ἐκλέγωνται ἐκ τῶν εὐπατριδῶν, τῶν ἐχόντων περιουσίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν δέκα μνῶν. Στρατηγοὶ δὲ καὶ ὑπαρχοὶ νὰ ἐκλέγωνται οἱ ἔχοντες περιουσίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν ἑκατὸν μνῶν (α).

§ 14. Ὁ Σόλων καὶ οἱ νόμοι του.

Νόμοι τοῦ Σόλωνος. Διὰ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος ὁ λαὸς ἔλαβε μὲν πολλὰ δικαιώματα, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνακουφισθῆ καὶ ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς πενίας, τὰ ὁποῖα κατέθλιβον αὐτόν. Πολλοὶ δὲ τῶν πολιτῶν εἶχον πωληθῆ ὡς δούλοι, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσωσι τὰ χρεῖα των. Ὄθεν ὁ λαὸς ἐστάσισε καὶ πάλιν κατὰ τῶν εὐπατριδῶν. Ἐπὶ τέλους μετὰ μακρὸν ἀγῶνα αἱ ἀντίπαλοι μερίδες συμφώνησαν νὰ ἐκλεξωσι συνδικλακτικὴν ἐκυτῶν καὶ ἄρχοντα τὸν Σόλωνα καὶ νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτόν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ πολιτεύματος διὰ νέας νομοθεσίας (594 π. Χ.). Ὁ Σόλων κατήγετο ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου, εἶχε δὲ περιηγηθῆ πολλὰς χώρας καὶ εἶχε μελετήσῃ τοὺς νόμους αὐτῶν. Διὰ τὴν μεγάλην δ' ἐκυτοῦ πολυμαθειαν καὶ τὰς πολλὰς γνώσεις συνηριθμεῖτο μεταξὺ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο δὲ καὶ ποιητῆς ἐξοχος, καὶ ὡς τοιοῦτος κατὰ πρῶτον ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ τοὺς Μεγχερεῖς διὰ τὴν νῆσον Σαλαμίνα, ἀλλ' ἀποκαμόντες ἔπυσαν τὸν πόλεμον καὶ ὄρισαν διὰ νόμου θάνατον κατ' ἐκείνου, ὅστις ἤθελε προτείνῃ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου. Ὁ Σόλων βρέως φέρων τὴν

(α) Ἡ μνᾶ ἐπὶ Δράκοντος εἶχεν ἐβδομήκοντα τρεῖς ἀρχαίας δραχμάς, ὁ δὲ Σόλων ἠῤῥξῃσε τὴν ἀξίαν αὐτῆς εἰς ἑκατὸν δραχμάς.

ἀδοξίαν ταύτην τῆς πατρίδος του, ὑπεκρίθη ὅτι ἦτο παράφρων καὶ ἡμέραν τινα ἐξεληθὼν ἐκ τῆς οἰκίας του κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀναβάς ἐπὶ λίθου, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου συνήθως ἐκήρυττον οἱ κήρυκες τῆς πόλεως, ἀπήγγειλεν ἐνθουσιῶδες ποίημα, διὰ τοῦ ὁποῖου προετρπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταργήσῃσι τὸν νόμον καὶ ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμίνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιασθέντες κατήργησαν τὸν νόμον, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον καὶ διορίσαντες τὸν Σόλωνα στρατηγὸν ἀνέκτησαν τὴν ποθητὴν νῆσον

Ὁ Σόλων.

(600 π. Χ.). Ὁ Σόλων ἀναλαβὼν τὴν ἐξουσίαν κατὰ πρῶτον ἠθέλησε νὰ ἀνάκουφισῇ τὸν λαόν, ὅστις ἦτο κατὰ χρεως εἰς τοὺς πλουσίους τοκογλύφους καὶ εἶχεν ὑποθήκην τὰ κτήματά του. Τινὲς δὲ τούτων στερούμενοι ἐκ τῆς τοκογλυφίας τὰ κτήματά των ἔθετον ὡς ἐνέχυρον ἐξυτοῦς, τὰ τέκνα των καὶ τὰς ἀδελφάς των, οἱ ὁποῖοι ἐπαλοῦντο ὡς δούλοι, εἰὰν δὲν ἠδύναντο νὰ πληρῶσωσι τὸ χρέος των. Ὅθεν ὁ Σόλων κατήργησε τὴν ἄδικον καὶ βάρβαρον ταύτην συνήθειαν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ γίνωνται τοῦ λοιποῦ δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωματῶν. Ἀνεκήρυξε δὲ ἐλευθέρους πάντας, ὅσοι εἶχον γίνεαι δούλοι ἕνεκα χρέους. Ἐπειτα ἀπέκοψε καὶ τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ χρέη κα

ἠῤῥησε τὴν ἀξίαν τῆς μνάς ἀπὸ ἐβδομηκοντα τριῶν δραχμῶν εἰς ἑκατόν. Ταῦτα δὲ τὰ ἀνγκουφιστικὰ μέτρα ἐπωνομάσθησαν *συσάχθεια*, ὡς συντελέσαντα εἰς τὴν ἀπόσεισιν τοῦ ἄχθους, ἦτοι τοῦ οἰκονομικοῦ βάρους, τὸ ὁποῖον ἐπίεζε τὸν δῆμον. Μετὰ τὰς διατάξεις ταύτας ὁ Σόλων κατήργησε τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος, πλὴν τῶν φονικῶν, καὶ διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ἐπέτρεψεν εἰς ἕκαστον πολίτην νὰ μετέχη εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων ἀναλόγως τῆς περιουσίας του. Οὕτω δὲ διετήρησε τὴν εἰς τέσσαρας τάξεις προϋπάρχουσαν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐγγείου περιουσίας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *πεντακοσιομεδίμνους*, ἦτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα πεντακοσίων τοῦλάχιστον *μεδίμων ἢ μετρητῶν* (α) *ξηρῶν ἢ ὑγρῶν* προϊόντων. Ἡ δὲ δευτέρα τάξις περιελάμβανε τοὺς *τριακοσιομεδίμνους ἢ ἱλπειῖς*, ἦτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα κατώτερον τῶν πεντακοσίων καὶ ἄνω τῶν τριακοσίων *μεδίμων ἢ μετρητῶν*. Ἡ δὲ τρίτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *ζευγίτας*, ἦτοι τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα κατώτερον τῶν τριακοσίων καὶ ἄνω τῶν ἑκατὸν πενήκοντα *μεδίμων ἢ μετρητῶν*. Ἡ δὲ τετάρτη τάξις περιελάμβανε τοὺς *θῆτας*, ἦτοι τοὺς ἔχοντας ὀλιγώτερον ἐτήσιον εἰσόδημα τῶν ἑκατὸν πενήκοντα *μεδίμων ἢ μετρητῶν ἢ καὶ μηδέν*. Τὰς δημοσίας δὲ θέσεις καὶ τὰ δικαφωρα ἀξιωματα ἐλάμβανον οἱ πολῖται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις. Ἄλλ' οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἐξελέγοντο ἐκ τῆς πρώτης τάξεως. Οἱ δὲ θῆτες ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων θέσεων, ἐλάμβανον δὲ μόνον μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Οἱ τῶν τριῶν πρώτων ταξεῶν ὑπῆρέτου ἐν τῷ στρατῷ ὡς ὀπλίται καὶ ἐξωπλιζόντο δι' ἰδίας δαπάνης, οἱ δὲ τῆς τετάρτης τάξεως ὑπῆρέτου ὡς ψιλοὶ καὶ ἐν ἀνάγκῃ ὡς ὀπλίται ἐξοπλιζόμενοι διὰ δημοσίας δαπάνης.

(α) Ὁ μέδιμος, δι' οὗ ἐμετρῶντο τὰ ξηρὰ προϊόντα, ἰσοῦτο πρὸς 41 ὀκάδας καὶ 16 δράμια, ὁ δὲ μετρητής, δι' οὗ ἐμετρῶντο τὰ ὑγρά, ἰσοῦτο πρὸς 30 ὀκάδας καὶ 309 δράμια.

Ἡ βουλὴ συνέκειτο ἐκ τετρακοσίων βουλευτῶν, ἐκλεγομένων κατ' ἔτος ἑκατὸν ἐξ ἑκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν ἐκ πολιτῶν ἐχόντων συμπληρωμένον τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ δήμου συνεκροτεῖτο ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων τῶν ἐχόντων συμπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου συνεκροτεῖτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ὡς ἄρχοντες διεξήγαγον ἀμέμπτως τὴν ἀρχὴν καὶ ἦσαν ἰσόβιοι. Ἐκτὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα τέσσαρα δικαστήρια, εἰς τὰ ὅποια προῆδρευον οἱ ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων. Εἰς ταῦτα προσετέθη καὶ τὸ γενικὸν δικαστήριον, τὸ καλούμενον ἡλιαία. Πρὸς συγκρό-

Τὸ πλοῖον τοῦ Ὀδυσσέως καὶ αἱ Σειθῆνες.

τησιν αὐτοῦ ἐκλήρουντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἑξακισχίλιοι πολῖται ἐξ ὅλων τῶν τάξεων, οἵτινες ὠνομάζοντο ἡλιασταί. — Τοιαῦται ἦσαν ἐν συνόψει αἱ νομοθετικαὶ διατάξεις τοῦ Σόλωνος, διὰ τῶν ὁποίων ὁ λαὸς ἀπηλλάγη τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας καὶ ἔλαβε δικαίωμα εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας. Δι' ἄλλων δὲ εἰδικωτέρων νόμων ἀπηγόρευσε τὰς μεγάλας προίκας καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των καὶ νὰ διδάσκωσι αὐτὰ τέχνην τινὰ ἢ ἐπιτήδευμα. Πάντες δὲ οἱ νέοι ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου μέχρι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας ὄφειλον νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰς παλαίστρας καὶ τὰ γυμνάσια διὰ νὰ γείνωσι φωμαλέοι καὶ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος. Τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκειν ἰθεωρεῖτο, ὅπως ἐν Σπάρτῃ, οὕτω καὶ ἐν

Ἀθηναῖς ὁ εὐκλεέστατος τῶν θανάτων, οἱ δὲ ἐν πολέμῳ θνήσκοντες ἔθαπτοντο μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἢ δὲ πατρίς ἀνελάμβανε τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων αὐτῶν. Οἱ νέοι τὸ μὲν σῶμα ἐξήσκουν διὰ τῆς γυμναστικῆς, τὸ δὲ πνεῦμά ἀνεπτύσσον διὰ τῆς παιδείας καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἐξευγέτιζον διὰ τῆς μουσικῆς, τῆς κλλιτεχνίας καὶ τῶν ἄλλων ὠραίων τεχνῶν. Καταγραψὲς τοὺς νόμους ἐκυτοῦ ὁ Σόλων διετάξε νὰ φυλαττωνται ἐν τῷ πρυτανείῳ καὶ ὤρισε νὰ ἰσχύωσιν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη. Διὰ νὰ ἀποφύγη δὲ τὰς ἐνοχλήσεις, τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην εἶχεν ἀπὸ πολλοὺς παρεπονυμένους, ἔκρινε καλὸν νὰ ἀπομακρυθῆ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ δέκα ἔτη ἐλπίζων ὅτι κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι θὰ συνειθίσωσιν εἰς τοὺς νόμους τοῦ καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Αἴγυπτον, Κύπρον καὶ μικρὰν Ἀσίαν. Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Σόλωνος διετέλεσαν ἡσυχίᾳ, ἀλλὰ κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος ἤρχισαν πάλιν νὰ στασιαζῶσι πρὸς ἀλλήλους καὶ διηρέθησαν εἰς τρεῖς πολιτικὰς μερίδας ἢ κόμματα. Μία πολιτικὴ μερίς ἦτο ἡ τῶν παραλίῳ, ἄλλη ἦτο ἡ τῶν πεδιακῶν καὶ τρίτη ἡ τῶν διακρίων, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Πεισίστρατος καὶ ἤθελε τὴν δημοκρατίαν.

§ 18. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ.

Ἡμέραν δὲ τινα ὁ Πεισίστρατος τραυματίσας ἐλαφρῶς τὸ σῶμά του κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καθημαγμένος καὶ ἐφώναζεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του ἀπεπειραθήσαν νὰ τὸν δολοφονήσωσι, διότι ὑπερασπιζεται τὰ δικαιοῦματα τοῦ λαοῦ. Ὅθεν ἐζήτησε καὶ ἔλαβε πρὸς ἀσφαλείαν τῆς ζωῆς του ἡ ὁποία δῆθεν ἐκινδύνευε, πενήτηντα ῥοπαλοφόρους σωματοφύλακας, τοὺς ὁποίους αὐξήσας εἰς τετρακοσίους, κατέλαθε δι' αὐτῶν τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἔγεινε τύραννος τῶν Ἀθηναίων (560 π. Χ.). Ὁ Πεισίστρατος ἐσεβάσθη τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος καὶ ἐκυβέρνησε μὲ δικαιοσύνην καὶ ἠπιότητα μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Δίς ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῶν ἀντιπαλῶν του, ἀλλὰ δίς κατάρθωσε

νά ανακτήσῃ αὐτήν, τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀφῆκεν εἰς τοὺς υἱούς του, Ἴππιαν καὶ Ἴππαρχον. Καὶ οὗτοι ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς μὲ δικαιοσύνην καὶ ἠπιότητα, ὡς ὁ πατήρ των. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεθύμουν τὴν καταλύσιν τῆς τυραννίδος καὶ ἐμίσουν τοὺς Πεισιστρατίδας. Δύο δὲ νέοι ζῶηροὶ καὶ φιλελεύθεροι, Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, ὄντες συνδεδεμένοι διὰ στενοτάτης φιλίας καὶ ἔχοντες προσωπικὰς ἀφορμὰς κατ' αὐτῶν, συνώμοσαν μετ' ἄλλων νά φονεύσωσι τοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Ὅθεν ἔχοντες κεκρυμμένα τὰ ξίφη αὐτῶν ὑπὸ κλάδους μύρτων καὶ ἐπιπεσόντες φονεύουσι τὸν Ἴππαρχον. Ὁ δὲ Ἴππιος συλλαβὼν ἐφόνευσε καὶ αὐτοὺς καὶ πολλοὺς ἄλλους ὡς συνωμότας. Ἐκτοτε ὁ Ἴππιος ἤρχισε νά φέρηται πρὸς τοὺς πολίτας μὲ σκληρότητα καὶ βίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμοῦς κατώρθωσαν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Σπαρτιατῶν νά ἐξώτῳσι τὸν Ἴππιαν, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸν τότε βασιλεῦα τῶν Περσῶν Δαρεῖον καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ ἠθέλησε νά καταλαβῇ πάλιν τὴν ἀρχὴν (510 π. Χ.). Μετὰ τὴν κατάλύσιν τῆς τυραννίδος οἱ Ἀθηναῖοι τιμῶντες τὴν μνήμην τῶν τυραννοκτόνων, Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἀνήγειραν τοὺς ἀνδριαντάς αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἀνήρτησαν ἐν τῷ πρυτανείῳ τὰς εἰκόνας αὐτῶν καὶ ἐξύμνουν αὐτοὺς διὰ δημοσίων ᾠδῶν κατὰ τὰς ἑορτάς.

§ 16. Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένου.

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἴππιου οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν πάλιν νά στασιαζῶσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Ἰσαγόραν ἀριστοκρατικοὶ ἤθελον νά ἐπανέλθωσι εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, οἱ δὲ περὶ τὸν Κλεισθένην φίλοι τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἤθελον τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Μετὰ πολλὰς δὲ συγκρούσεις ὑπερίσχυσαν ἐπὶ τέλος οἱ περὶ τὸν Κλεισθένην, ὅστις μετερρύθμισεν ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος. Καὶ κατὰ

πρῶτον μὲν διήρесе τοὺς πολίτας εἰς δέκα φυλάς ἀντὶ τῶν τεσσάρων καὶ ἠύξησε τοὺς βουλευτάς εἰς πεντακοσίους ἀπὸ τετρακοσίων. Ἐπειτα διήρесе τὴν χώραν εἰς τριάκοντα δήμους. Διέταξε δὲ νὰ ἐκλέγεται εἰς στρατηγὸς ἐξ ἑκάστης φυλῆς, τῆς δὲ ὅλης στρατιᾶς ἡγεμὼν νὰ εἶνε ὁ πολέμαρχος. Καὶ τέλος εἰσῆγαγε τὸν ὄστρακισμόν, ἧτοι τὴν δεκαετῆ ἐξορίαν παντὸς πολίτου, ὅστις ἤελε θεωρηθῆ ἑπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐνεργεῖτο δὲ ὁ ὄστρακισμὸς ὡς ἐξῆς. Καθ' ὠρισμένην ἡμέραν συνήρχετο ὁ λαὸς εἰς τὴν ἀγοράν, ἣ ὅποια ἦτο περίφρακτος καὶ εἶχε δέκα εἰσόδους. Πλησίον δ' ἑκάστης εἰσόδου παρετίθετο ὑδρία (κάλπη), εἰς ἣν ὁ λαὸς εἰσερχόμενος κατὰ φυλάς ἔριπτεν ὄστρακον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔθεωρεῖτο ἐπίφοβος εἰς τὴν πολιτείαν. Καὶ ἂν μὲν ἑξακισχίλιοι ψῆφοι ἔφερον τὸ ὄνομα ἀνδρός τίνος, ἐξωρίζετο οὗτος τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ δέκα ἔτη. Ἐπετρέπετο δὲ εἰς αὐτὸν προθεσμία δέκα ἡμερῶν, ἵνα τακτοποιήτῃ τὰς οἰκιακὰς του ὑποθέσεις, ἀλλ' οὔτε ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύετο, οὔτε ἡ ἐξορία ἔθεωρεῖτο ὡς ἀτιμία. Μετὰ νέας δὲ δοκιμασίας καὶ ἐπιβουλὰς, τὰς ὁποίας διέτρεξε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπὶ τέλους ἐδραιώθη καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸ νέον ἑαυτῶν πολίτευμα διέπραξαν μεγάλη καὶ ἔνδοξα κατορθώματα, τὰ ὅποια θὰ λαμπρύνωσι τὴν ἱστορίαν αὐτῶν εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ἢ ΜΗΔΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

§ 17. Τὸ περσικὸν κράτος καὶ ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις.

Τὴν πρώτην ἀφορμὴν τῶν πολέμων τοῦ περσικοῦ κράτους πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔδωκεν ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς Πέρσας Ἴωνικῶν πόλεων.

Τὴν Ἴωνικὴν δ' ἐπανάστασιν προεκάλεσεν ὁ Ἰστιάϊος, ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, καὶ ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀρισταγόρας. Βασιλεὺς δὲ τότε τοῦ μεγάλου περσικοῦ κράτους ἦτο ὁ Δαρεῖος (520—485 π. Χ.). Ὁ Δαρεῖος εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του μέγα καὶ ἀχανές κράτος, τὸ ὅποιον περιελάμβανεν ὅλην τὴν ἠπειρωτικὴν Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀπὸ τῶν ποταμῶν Ὠξοῦ καὶ Ἰχζάρτου μέχρι τῆς Ἀραβίας. Προσέτι περιελάμβανε τὴν βορειανατολικὴν Ἀφρικὴν καὶ μέρος τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ὁ Δαρεῖος μὴ ἀρκούμενος εἰς τὸ μέγα καὶ ἀχανές αὐτὸ κράτος ἠθέλησε νὰ καθυποτάξῃ

Ὁ Ἡρόδοτος.

καὶ τὴν Σκυθίαν. Ὄθεν παραλαβὼν στρατὸν ἑπτακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν, διέβη ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου ἐπὶ γεφύρας. Διάβας δὲ καὶ τὸν Ἰστρον ποταμὸν διὰ γεφύρας, τῆς ὁποίας τὴν φύλαξιν ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς τυράννους τῶν Ἴωνικῶν πόλεων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σκυθίαν. Ἄλλ' οἱ Σκύθαι ἀπέφευγον πᾶσαν μάχην καὶ ὑπεχώρουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας κχταστρέφοντες τὰ πάντα. Ὁ δὲ Δαρεῖος παρασυρθεὶς εἰς τόπους δυσβάτους καὶ ἐρήμους ὑπέστη μεγάλην φθορὰν τοῦ στρατοῦ του ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Σκύθαι δὲ ἰππεῖς προδραμόντες ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς φυλάττοντας τὴν γέφυραν Ἐλ-

λήνας τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ Δαρείου καὶ προέτρεψαν αὐτοὺς νὰ διαλύσωσι τὴν γέφυραν, ἵνα οὕτω καταστραφῇ ὁ Δαρεῖος καὶ ἐλευθερωθῶσι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν. Ὁ Μιλιτιάδης, ὁ τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν, ἀλλ' ὁ Ἰστιαῖος, ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, ἀντέτεινε καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ ὑπερίσχυεν. Ὁ Δαρεῖος διασωθεὶς οὕτως ἀπὸ προφανῆ κίνδυνον ἀντήμειψε τὸν Ἰστιαῖον παραχωρήσας εἰς αὐτὸν πλουσιωτάτην χώραν. Βραδύτερον ὅμως ὁ Δαρεῖος προσεκάλεσε τὸν Ἰστιαῖον εἰς τὰ Σούσα, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ περσικοῦ κράτους, ὡς φίλον του πιστὸν καὶ συνετεχνόμβουλον. Ὁ Ἰστιαῖος ὅμως ἐστενοχωρεῖτο μένων εἰς Σούσα καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μίλητον. Ὅθεν παρεκίνησε κρυφίως τὸν γαμβρόν του Ἀρισταγόραν νὰ ὑποκινήσῃ εἰς ἐπαναστασιν τὴν Μίλητον καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἀποσταλῇ αὐτὸς κατὰ προτίμησιν παντὸς ἄλλου διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ἀρισταγόρας ἀπεδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Ἰστιαίου, διότι εἶχε καὶ αὐτὸς συμφέρον δι' ἄλλους λόγους νὰ γείνη ἡ ἐπανάστασις. Ὅθεν ὁ Ἰστιαῖος παρασκευάσας τὰ τῆς ἀποστασίας ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐνταῦθα κυρίως Ἑλλάδα. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μετέβη εἰς τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ὁ τότε βασιλεὺς Κλεομένης ἤρνήθη νὰ παράσῃ πᾶσαν βοήθειαν. Ἐπειτα μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβε παρὰ μὲν τῶν Ἀθηναίων εἴκοσι τριῆρεις, παρὰ δ' τῶν Ἐρετριῶν πέντε. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Ἐρετρίεις ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἀποστατῶν κυριεύουσι τὰς Σαρδεῖς. Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τυχαίας συμπτώσεως πυρπόλησιν τῆς πόλεως ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ προσβληθέντες παρὰ τὴν Ἐφεσον ὑπὸ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ κατετροπώθησαν. Ἔνεκα δ' ἐπελθούσης διχονοίας καὶ ἐξ ἐλλείψεως κεντρικῆς ἐνεργείας οἱ Ἕλληνες ἠττῶνται πανταχοῦ κατὰ ξηράν. Ἐπὶ τέλους δὲ συγκεντρώσαντες τὸν στόλον ἑαυτῶν ἐκ 353 νεῶν παρὰ τὴν νῆσον Λαδην, κειμένην πρὸ τῆς Μιλήτου, καὶ συγκροτήσαντες.

ναυμαχίαν πρὸς τὸν περσικὸν στόλον, ἀριθμοῦντα 600 ναῦς, ἠττήθησαν κατὰ κράτος καὶ κατὰ θάλασσαν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἡγεμόνος καὶ τῆς λιποταξίας τῶν Σχμίων καὶ Λεσβίων καὶ τινων ἄλλων κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τῆς ναυμαχίας. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Μίλητον, καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι (494 π. X.).

§ 18. Πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν Σαρδεων μαθὼν, ὅτι Ἄθηναῖοι καὶ Ἐρετριεῖς ἔστειλαν βοήθειαν εἰς τοὺς ἀποστάντας Ἴωνας, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς τιμωρῆσῃ καὶ πρὸς τιμωρίαν αὐτῶν καὶ καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ πολυαριθμὸν στρατὸν καὶ στόλον. Ἄλλ' ὁ μὲν στόλος κατεστραφῆ ἐκ τρικυμίας παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθωνος, ὁ δὲ πεζικὸς στρατὸς κατεσφαγῆ ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τῶν πολεμικῶν λαῶν τῆς Θράκης, οἵτινες ἐπέπεσον αἰφνιδίως κατ' αὐτοῦ, ἐτραυματίσθη δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὅστις ἐπέστρεψεν οὕτω κατησχυμένος εἰς τὴν Ἀσίαν (492 π. X.).

§ 19. Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. Μελτιάδης.

Ὁ Δαρεῖος ἐτοιμάσας νέον στρατὸν ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων πεζῶν καὶ δεκακισχιλίων ἰππέων καὶ στόλον ἐξ ἑξακοσίων πλοίων ἐξαπέστειλε πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Δάτιν καὶ Ἀρταφέρνην. Συνώδευε δὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν ὡς ὁδηγὸς καὶ ὁ ἐξόριστος Ἴππίας. Ὁ Δαρεῖος εἶχε προαποστείλει κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς. Πάντες οἱ Ἕλληνες προθύμως ὑπήκουσαν, ἐπειδὴ ἀνελογιζόντο τὰ δεινά, τὰ ὅποια ὑπέστησαν οἱ Ἴωνες, ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουσαν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγανακτῆσει τῶν ἔρριψαν καὶ τοὺς κήρυκας

ἐκεῖνοι μὲν εἰς φρέαρ, οὗτοι δὲ εἰς βάραθρον, ἵνα λάβωσιν ἐκεί-
θεν γῆν καὶ ὕδωρ. Οἱ Πέρσκι, ἀφ' οὗ καθυπέταξαν πάσας τὰς
Κυκλάδας, πλὴν τῆς ἱερᾶς Δήλου, καὶ κατέστρεψαν τὴν Ἐ-
ρέτριαν, ἀπέβιασθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι μα-
θόντες τὴν ἀπόβασιν τῶν Περσῶν ἔσπευσαν νὰ ζητήσωσι τὴν
βοήθειαν τῆς Σπάρτης καὶ ἀπέστειλαν τὸν στρατὸν τῶν ἐκ δε-
κακισχιλίων ἀνδρῶν εἰς Μαραθῶνα ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν δέκα

Ὁ Μιλτιάδης.

ἀρτίως ἐκλεχθέντων στρατηγῶν. Οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν πρό-
θυμοι νὰ πέμψωσι τὴν αἰτηθεῖσαν βοήθειαν, ἀλλ' ἔνεκα θρη-
σκευτικοῦ ἰθίμου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐκστρατεύσωσι πρό
τῆς πανσελήνου, ἐβράδυναν νὰ στείλωσιν αὐτήν καὶ ἐφθασε τὴν
τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν μάχην. Μόνον χίλιοι Πλαταιεῖς ἐξ
ὄλων τῶν Ἑλλήνων προσῆλθον αὐθορμητῶς ἵνα λάβωσι μέρος
εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα. Οἱ στρα-
τηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν δέκα καὶ εἰς τὸ συγκροτηθὲν συμ-
βούλιον οἱ μὲν πέντε ἤθελον νὰ ἀναβληθῇ ἡ μάχη μέχρις οὗ
φθάσῃ καὶ ἡ ἐκ Σπάρτης περιμενομένη βοήθεια, ἀλλ' ὁ Μιλ-

τιάδης μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἐπέμενε νὰ συγκροτηθῆ ἡ μάχη πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ λύσις ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ψήφου τοῦ πολεμάρχου Καλλιμάχου. Ὁθεν ὁ Μιλτιάδης παραλαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἐπεισε νὰ συνταχθῆ μὲ τὴν γνώμην του καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἐγγυᾶται ὑπὲρ τῆς νίκης. Οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη νὰ συναφθῆ ἡ μάχη ἀμέσως. Ἐκαστος δὲ τῶν δέκα στρατηγῶν εἶχε τὴν ἀρχηγίαν ἐπὶ μίαν ἡμέραν κατὰ διαδοχὴν. Ἄλλ' ὁ Ἀριστείδης, ὅτε ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς στρατηγίας του, ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην ὡς τὸν ἰκανώτατον πάντων. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἠκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ θυσιάσαντες τὴν φιλοτιμίαν των εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ὁθεν τὴν δεκάτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξόδου αὐτῶν πρῶτοι ἐφώρμησαν οἱ Ἕλληνας τροχάδην κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσαι ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας ἐπερχομένους δρομαίως καὶ ἄνευ ἰππικοῦ ἐξέλαβον αὐτοὺς ὡς παράφρονας καὶ ἤρχισαν νὰ ρίπτωσι πλῆθος βελῶν καὶ ἀκοντίων κατ' αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι διαπεράσαντες ἀστραπηδὸν τὸ χωρίζον αὐτοὺς διάστημα ἀπὸ τοὺς πολεμίους ἦλθον εἰς χεῖρας πρὸς αὐτοὺς. Ἡ μάχη ἐπὶ πολλὴν ὥραν διέμενεν ἀμφίροπος. Ἐπὶ τέλους ὁμως ὑπερίσχυσαν οἱ Ἕλληνας καὶ τρέψαντες τοὺς Πέρσας εἰς φυγὴν κατεδίωξαν μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἐκεῖ δὲ συνήφθη νέος πεισματωδέστερος ἀγὼν, διότι οἱ μὲν Πέρσαι προσεπάθουν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι προσεπάθουν ἢ νὰ τὰ κυριεύσωσιν ἢ νὰ τὰ πυρπολήσωσι. Κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην μάχην ἐκ μὲν τῶν Περσῶν ἐφονεύθησαν 6400 ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων 192, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἔπεσε καὶ ὁ γενναῖος πολέμαρχος Καλλιμάχος καὶ ὁ στρατηγὸς Σησίλαος καὶ ὁ ἀνδρεῖος Κυνέγειρος ἀποκοπέει τὴν χεῖρα διὰ πελέκως, ὅτε συνέλαβε πλοῖον ἐκ τῆς πύρνης καὶ προσεπάθει νὰ τὸ κρατήσῃ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν καὶ ἑπτὰ πλοῖα, ἅπαν τὸ στρατόπεδον καὶ ἔλαβον πλῆθος λαφύρων. Οἱ Πέρσαι ἐπιβάντες εἰς τὰ πλοῖα των ἐπλευσαν πρὸς τὸ Φάληρον διὰ νὰ καταλάβωσιν ἀφρουρήτους τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ὁ Μιλτιάδης ἐννοήσας τὸν

σκοπόν των ἄρτησεν εἰς τὸν Μαραθῶνα τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῶν ὀπλιτῶν τῆς ἐκυτοῦ φυλῆς πρὸς φυλαξίν τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ἔσπευσεν εἰς τὴν κινδυνεuousαν πόλιν. Οἱ Πέρται, καθὼς ἔφθασαν εἰς τὸ Φαληρον καὶ εἶδον τὴν πρῶταν πύργον τεταγμένον τὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὸν Ἰλισσόν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀποβιβασθῶσιν, ἀλλ' ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν ἀπὸ τῆς μάχης ἔφθασαν εἰς Ἀθήνας καὶ δις χίλιοι Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι ἐπισκεψθησαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ ἐμακάρισαν τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ ἐνδοξὸν αὐτῶν κατώρθωμα· διότι πρώτην ἤδη φοράν μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐνέπνεε τρομὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀπερίγραφτος εἶνε ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν ἠθροίσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν ἐνδοξὸν ταύτην νίκην των. Καὶ τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς χαρᾶς των ἐξεδήλωσαν κατὰ πρῶτον διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης των πρὸς τοὺς θεοὺς, προσπενηλόντες πρὸς αὐτοὺς θυσίας καὶ τὴν δεκατὴν των λαφύρων. Ἐπειτα ἐτίμησαν τοὺς θανόντας ἐνταφιασαν εἰς αὐτοὺς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης εἰς ἓνα κοινὸν ταφὸν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐχραχθῆσαν ἐπὶ δεκα στηλῶν πρὸς μνήμην αἰώνιον. Ἐξαιρετικῶν δὲ τιμῶν ἠξιώθη ὁ Μιλτιάδης Ἀλλ' ὁ νικητὴς τοῦ Μαραθῶνος κτεθῆκεν ἀδόξως. Ο Μιλτιάδης ζήτησε εἶλαβε παρὰ των Ἀθηναίων ἐβραμῆκοντα τριηρεῖς, στρατὸν καὶ χρηματὰ καὶ κτολυτὸν ἐξουσίαν ἐνεργείας μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θα διετράχη πολλὰ καὶ μεγάλα ὑπὲρ τῆς πόλεως Ἀλλ' ἀνθ' ὧτων αὐτῶν ἔτλεισε κατὰ τῆς Παροῦ, ὅπως τιμώρησῃ τὸν προσωπικὸν του ἐχθρὸν Λυσαγόραν καὶ ἐπολιορκῆσε τὴν νῆσον Ἄγκυρῶν ἑκατὸ ταλάντα. Μετὰ ματαίαν δὲ πολιορκίαν διερχομένων ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἑξ ἡμέρας πληγωθεὶς τὸ σκελετὸς ἐπέστρεψε κωχῶν εἰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ πολιτικὸς αὐτοῦ ἐχθρὸς Ἐκχιππιδὸς κατηγοροῖσεν αὐτὸν ἐπὶ ἀπάτῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπήτησε τὴν εἰς θάνατον αὐτοῦ καταδικῆν. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι εὐγνωμονοῦντες εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Μαραθῶνος κτεδίκασαν αὐτὸν εἰς πρόστιμον πεντή-

κοντα ταλάντων, τὰ ὅποια ἔδαπανήθησαν εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ὁ Μιλτιάδης ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκ τῆς πληγῆς του, τὸ δὲ πρόστιμον ἐπλήρωσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κίμων, καὶ ἐκήδευσε τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς του.

§ 20. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου ἀνεφάνησαν εἰς Ἀθήνας δύο ἐξοχοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, οἱ ὅποιοι εἶχον πολεμήσει ὡς στρατηγοὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Ἐκυβέρνησαν δ' ἐναλλάξ τὰς Ἀθήνας, διέφερον

Ἀριστείδης.

ὅμως πρὸς ἀλλήλους καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ κατὰ τὰ πολιτικὰ φρονήματα. Ὁ Ἀριστείδης ἦτο τόσον φιλόπατρις καὶ ἀμερόληπτος, ὥστε ὑπὸ πάντων ἐκαλεῖτο δίκαιος. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς εἶχε μὲν πολλὰ προτερήματα, ἀλλ' ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας παρημέλησεν αὐτὰ καὶ παρεδόθη εἰς τὰς διασκεδάσεις. Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι ὅμως μάχην, ἀφ' οὗ εἶδεν ὀποίας ἐξαιρετικὰς τιμὰς ἔλαβεν ὁ Μιλτιάδης, τοσοῦτον ἐφιλοτιμήθη, ὥστε μετέβαλε βίον, παρήτησε τὰς διασκεδάσεις, ἐφαίνετο σκεπτικός, ἠγρύπνει τὰς νύκτας καὶ τρόπον τινὰ ἐγείνεν ἄλλος ἄνθρωπος. Εἰς δὲ τοὺς θυμαζόντας διὰ τὴν αἰφνιδίαν ταύτην μεταβολὴν τοῦ βίου του ἔλεγε: «δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ἡσυχάσω τὸ

τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου». Τὴν δ' ἐν Μαραθῶνι ἦτταν τῶν Περσῶν ἐθεώρει ὡς ἀρχὴν μεγαλειτέρων ἀγῶνων, μαθάνων δὲ καὶ τὰς μεγάλας τοῦ Δαρείου παρασκευὰς κατενόησεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ σωθῆ διὰ τῶν πεζικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ πρέπει νὰ κατασκευάσῃ μέγαν στόλον, ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον καὶ σωθῆ. Ὁ δὲ Ἀριστείδης εἶχεν ἐναντίαν γνώμην, διότι εἶχε πεποίθησιν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ μόνης τῆς πεζικῆς αὐτῶν δυνάμεως δύνανται νὰ ἀποκρούσωσι πάντα κίνδυνον, ὡς καὶ ἐν Μαραθῶνι, ἀντέπραπτε δὲ εἰς τὰ σχέδια τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσεν ἐπὶ τέλος νὰ ἐξοστρακίσῃ τὸν Ἀριστείδην (483). Ὁ ἀγαθὸς Ἀριστείδης δὲν ἐμνησικακήσῃ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἀπερχόμενος εἰς τὴν ἔξορίαν ἠυχθή νὰ μὴ λάβῃ ποτὲ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἡ πατρίδος. Ὁ Θεμιστοκλῆς μείνῃς οὕτω κύριος τῶν κοινῶν πραγμάτων κατώρθωσεν νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε τὰς ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου προσόδους νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὴν κατασκευὴν κραταιοῦ στόλου. Οὕτω δὲ κατηρτίσθη στόλος διακοσίων πολεμικῶν πλοίων, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεκρούσθη ὁ μέγας νέος κίνδυνος συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν δοθεῖσαν ἀπάντησιν: «ὅτι τὰ ξύλινα τείχη καὶ ἡ θεία Σαλαμὶς θὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα». Ὁ Δαρεῖος φέρων βαρέως τὴν ἐν Μαραθῶνι ἦτταν ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ διέταξε μεγάλας παρασκευὰς καθ' ὅλον τὸ κράτος του. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγάλων προετοιμασιῶν ὁ Δαρεῖος ἀπέθανεν, ἀνέλαβε δὲ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος ὁ υἱὸς του Ξέρξης καὶ μετὰ μεγαλειτέρας προθυμίας ἐξηκολούθησε τὰς προετοιμασίας. Συγκροτήσας δὲ στόλον ἐκ 1200 πολεμικῶν καὶ τρισχιλίων φορτηγῶν, στρατὸν δὲ ἐξ ὀκτακισμυρίων ἰππέων καὶ ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ ἑπτακοσίων χιλιάδων πεζῶν ἐπῆλθε πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος (480 π. Χ.). Παρηκολούθησε δὲ προσέτι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ πολυαριθμότερον πλῆθος ἀπολέμων ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μὲν περσικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μεγαβάτην περιπλέων

παρά τὰ παραλία τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἀφ' οὗ ὑπέστη φοβερόν ναυάγιον πρᾶ τὴν ἀλίμενον ἀκτὴν τῆς Μαγνησίας καὶ ἀπώλεσε πλεόν τῶν τετρακοσίων πλοίων, προσωρμίσθη εἰς Ἀφέτας, ἀντικρῦ τοῦ Ἀρτεμισίου, ὅπου εἶχεν ἀντιπαραταχθῆ καὶ ὁ ἐλληνηφός στολος ἐκ 278 νεῶν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Εὐρυδιάδην τὸν Σπαρτιατὴν. Ὁ δὲ πολυύριθμος πεζικὸς στρατὸς διαβάς τὸν Ἑλλησποντον ἐπὶ δύο γεφυρῶν ἐπὶ ἑπτὰ ὅλας ἡμέρας καὶ νύκτας διήλθε διὰ τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ κτεφθασεν ἀκωλύτως εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπου εὗρεν ἀντιπαρατεταγμένον τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδα μετὰ τριακοσίων Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων εὐαριθμῶν Ἑλλήνων. Αἱ Θερμοπύλαι ἦσαν στενὴ διόδος μεταξὺ τῶν ὄρεων τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης ἠδύνατό ὁ ἐχθρικός στρατὸς νὰ εἰσβαλῆ ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο ἄκρα τοῦ στενοῦ σχηματίζουσι τροπὸν τι ἀπὸ πύλας ἀνοβλύζουσι δὲ ἐκεῖ καὶ θερμαὶ πηγαί, τὸ μέρος αὐτὸ ὠνομάσθη Θερμοπύλαι.

§ 21. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη. (480 π. X.)
Λεωνίδαας.

Φθασας εἰς τὰς Θερμοπύλας ὁ Ξέρξης διέμεινεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας χωρὶς νὰ πράξῃ τι, ἐπειδὴ περιέμενε καὶ τὴν ἀφίξιν τοῦ στολοῦ του καὶ οἶσθε ἵτως ἠλπιζεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἢ θὰ ἀπελθῶσιν ἀμαχητεὶ ἢ θὰ καταθεσῶσι τὰ ὄπλα. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἀνεχώρησαν, ἐπέμφε τὴν πέμπτην ἡμέραν ἵππεα διὰ νὰ ἴτῃ πόσει εἶνε καὶ τί πράττουσι, μαθῶν δὲ ὅτι ἄλλοι μὲν ἐγυμναζόντο, ἄλλοι δὲ ἐκτένιζον τὰς μακρὰς κόμους των, ἐθεώρησε γελοῖον τὸ πρᾶγμα καὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰ ὄπλα. Ἄλλ' ὁ Λεωνίδαας ἀπήντησεν λακωνικῶς: «μολὼν λαθὲ» (= ἔλα νὰ τὰ παρῆς), τότε θυμώσας ὁ Ξέρξης δέειταξε τοὺς Μήδους νὰ συλλαβῶσι καὶ φέρωσι τοὺς αὐθάδεις αὐτοὺς ζῶντας ἐνώπιόν του. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες γενναίως τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ ἐφρονευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Μετ'

αὐτοὺς ὁ Ξέρξης ἐπέμφεν ἄλλους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔπαθον τὰ ἴδια. Ἐπειτα ἀπέστειλε τὸ σῶμα τῶν ἐπιλέκτων σωματοφυλάκων του ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, τοὺς καλουμένους ἀθαγάτους. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀπεκρούσθησαν μὲ μεγάλην ζημίαν, ἂν καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐπολέμησαν μὲ θαυμαστὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα. Ὁ Ξέρξης θεώμενος ἀπὸ ὑψηλοῦ θρόνου τὴν μάχην περιῆλθεν εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν καὶ τρεῖς ἀνεπήδησεν ἀπὸ τοῦ θρόνου του, ἐπειδὴ ἐφοβήθη περὶ τοῦ στρατοῦ του καὶ δὲν ἤξευρε τί νὰ πράξῃ. Ἀλλὰ προδότης τις καλούμενος Ἐφιάλτης, ἐλπίζων μεγάλην ἀμοιβὴν διὰ τὴν προδοσίαν του ἐξήγαγε τὸν Ξέρξην ἐκ τῆς ἀμηχανίας ἐκείνης ὑποδειξας εἰς αὐτὸν

Λεωνίδα.

στενὴν τινα διόδον, ἣτις διὰ τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης ἔφερον ὄπισθεν τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀμα ἐνύκτωσεν εἰκοσακισχίλιοι Πέρσαι ὑπὸ τὸν Ἰδάρνην, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀθανάτων, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου ἐξώρμησαν ἐκεῖθεν καὶ περὶ τὰ ἐξημερώματα ἔφθασάν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Οἴτης, ὅπου ἐφύλαττον χίλιοι Φωκεῖς. Τρέψαντες δὲ αὐτοὺς εὐχερῶς εἰς φυγὴν κατῆλθον σπευδόντες ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς καὶ κατέλαβον ἐκ τῶν νῶτων τοὺς Ἕλληνας. Φρουρὸς δὲ τις προδραμῶν ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Λεωνίδα τὴν κύκλωσιν. Τότε ὁ ἀτρόμητος βασιλεὺς τοὺς μὲν ἄλλους Ἕλληνας προέτρεψε νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας

ων, αὐτὸς δὲ μὲ τούς τριακοσίους τοῦ Σπαρτιατάς ἀπεφάσισεν
ἄ μείνωσιν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἔταξεν αὐτούς ἡ πατρίς. Μετὰ
τῶν Σπαρτιατῶν παρέμειναν καὶ 700 Θεσπιεῖς θέλοντες νὰ
συναγωνισθῶσι καὶ συναποθάνωσι μετὰ τοῦ Λεωνίδου τὸν ἐνδο-
ξότατον ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Τὴν πρωΐαν, ἐν ᾧ συνεγευμά-
ζον, εἶπεν ὁ Λεωνίδας εἰς τούς συναγωνιστάς του, «ὅτι τὴν
σπέραν θά συνδειπνήσωμεν μετὰ τοῦ Πλούτωνος εἰς τὸν Ἄδην».
Μετάξω δὲ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ στενοῦ χώρου καὶ νὰ ἐπιπέσωσι
ἐπὶ τὰ τῶν βαρβάρων καὶ νὰ φονεύσωσιν ὅσους περισσοτέρους δυ-
νηθῶσι, πρὶν καταφθάσῃ ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁ Ὑδάρνης. Εἴκοσα-
εσχίλιοι Πέρσαι καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου καὶ πολλοὶ μεγα-
τάνες ἔπεσον ὑπὸ τὴν ἀκατάσχετον ὀρμὴν τῶν Ἑλλήνων,
ἄλλοι δ' ἔπεσον εἰς τὴν θάλασσαν φεύγοντες καὶ ἄλλοι κατε-
πατήθησαν ὑπὸ τοῦ συνωστιζομένου πλήθους, ἐν ᾧ ὀπισθεν ἐμα-
τίγουν αὐτούς οἱ ἀξιωματικοὶ τους. Οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ συνε-
ρίθησαν τὰ δόρατά των, ἐπέπεσον ξιφῆρεις κατακόπτοντες
τούς βαρβάρους. Ἀλλὰ τότε πίπτει ὁ Λεωνίδας καὶ περὶ τὸν
νεκρὸν αὐτοῦ συγκροτεῖται πεισματώδης ἀγών. Οἱ Ἕλληνες
παρά τὰς τρέψαντες τούς βαρβάρους ὀπισθοχώρησαν ἐντὸς τοῦ
προμαχώνος συγκομιζόντες καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου. Συμ-
κνωθέντες δὲ περὶ τινα λόφον ἐντὸς τοῦ προμαχώνος καὶ κυ-
κλωθέντες πανταχόθεν ἔπεσον ἅπαντες μέχρις ἐνός ἀναδειχθέν-
τος ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ ζηλευτοῦ. Ἐπὶ τοῦ λόφου δ' αὐτοῦ, ὅπου
ἐλέσθη ἡ ἀείμνηστος ἐκείνη θυσία, ἀνιδρύθη κατόπιον ὑπὸ τῶν
Ἑλλήνων χαλκοῦς λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεωνίδου. Πρὸς τιμὴν
τῶν πεσόντων ἐχαράχθη ἐπὶ στήλης καὶ τὸ ἐξῆς Λακωνι-
κὸν ἐπίγραμμα.

«ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇ δε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

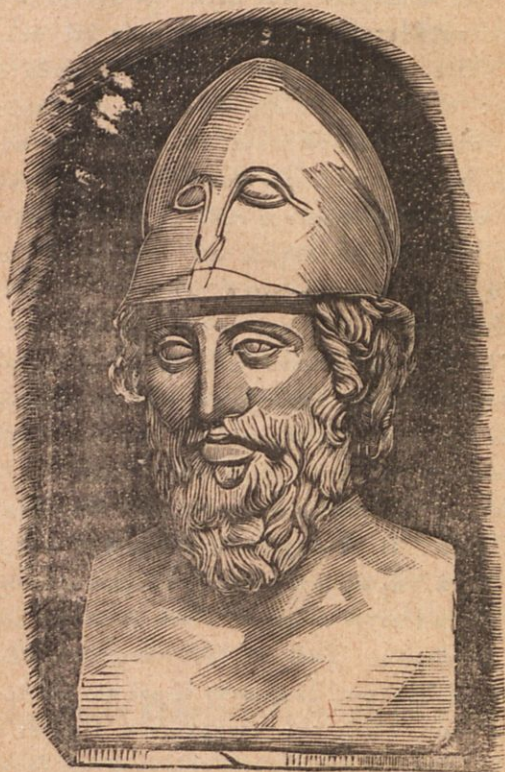
Καὶ ὁ παρὰ τὸ Ἄρτεμισιον ἑλληνικὸς στόλος ἐπὶ τρεῖς ἡμέ-
ρας νικηφόρως ἀντετάχθη πρὸς τὸν περσικόν, ἀλλ' ὅτε ἔμαθε

τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐθεώρησε καλὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ προσωρμίσθῃ εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὃ δὲ περσικὸς στόλος προσωρμίσθῃ εἰς τὸ Φάληρον.

§ 22. Ἡ ἐν Σαλαμῆνι ναυμαχία (480 π. Χ.).

Ὁ Ξέρξης, ἀφ' οὗ διέβη τὰς Θερμοπύλας, ἐβαδισεν ἀκωλύτως διὰ τῆς Φωκίδος καὶ Βοιωτίας εἰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας εὗρεν ἐρήμους κατοίκων· διότι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους εἶχον ἐγκαταλίπει τὴν πόλιν των. Καὶ τὰς μὲν γυναῖκας, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γέροντας ἀπέστειλαν εἰς τὴν Αἶγιαν, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Σαλαμίνα, πάντες δὲ οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὄπλα εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα. «τὰ ξύλινα τείχη» κατὰ τὸν χρησμόν. Ὁ Ξέρξης ἐπυρπόλησε τὰς Ἀθήνας καὶ κυριεύσας τὴν ἀκρόπολιν ἐφόνευσε τοὺς ἐν αὐτῇ ἐγκεκλεισμένους γέροντας, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον, ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ χρησμοῦ, διότι ἄλλοτε ἡ ἀκρόπολις περιεφράσσετο μὲ ξύλα. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων συνεκρότησαν πολεμικὸν συμβούλιον περὶ τοῦ καταλληλοτέρου μέρους πρὸς ναυμαχίαν. Οἱ περισσότεροὶ ἐθεώρουν καταλληλοτέρον τῶν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν ἐν τῷ Ἰσθμῷ, τὸν ὁποῖον οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον ἐξασφαλίσει διὰ τείχους καὶ ὅπου εἶχε παραταχθῆ καὶ ὁ περσικὸς αὐτῶν στρατός, ὃ δὲ Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζε τὴν ἀντίθετον γνώμην, ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ μείνωσιν ἐκεῖ καὶ νὰ πολεμήσωσιν ὅλοι συνηνωμένοι εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας καὶ ἡ νίκη αὐτῶν εἶνε βεβαία. Ἐν τούτοις κατὰ πλειοψηφίαν ἀπεφασίσθη νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς τὸν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν καὶ πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων ἐξεληθόντες ἠτοίμαζοντο πρὸς ἀπόπλουν. Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ μετὰ τοῦτο ἐπέμενεν εἰς τὴν γνώμην του καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Εὐρυβιάδου ἐπεισεν αὐτὸν νὰ συγκαλέσῃ καὶ πάλιν εἰς συμβούλιον τοὺς στρατηγοὺς. Εἰς τὸ νέον συμβούλιον ἐγένετο σφοδρὰ καὶ θορυβώδης συζήτησις, ὃ δὲ Θεμιστοκλῆς βλέπων, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερισχύσῃ διὰ τῆς πειθοῦς, ἐξῆλθε τοῦ συμβουλίου καὶ διεμήνυσε κρυφίως πρὸς τὸ

Ξέρξην, «ὅτι οἱ Ἕλληνας ἐκ φόβου καὶ διχονοίας εἶνε ἔτοιμοι νὰ ἀποπλεύσωσιν ἐκεῖθεν, ὅθεν παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν ἡ καλλίστη εὐκαιρία νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ ἐκεῖ ὅλους συνηνωμένους». Ὁ Ξέρξης ἐκλαβὼν ὡς εἰλικρινῆ τὰ ἀγγελθέντα περιεκύκλωσε τοὺς ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνας.

Θεμιστοκλῆς

ἵνα μηδεὶς διαφύγῃ. Ἦτο ἤδη μεσονύκτιον καί, ἐν ᾧ οἱ στρατηγοὶ ἐλογομάχουν ἀκόμη, προσῆλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν ὁ ἐξόριστος Ἀριστείδης καὶ προσκαλίσας ἔξω τοῦ συμβουλίου τὸν Θεμιστοκλέα ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν πρῶτος τὴν κύκλωσιν. Ὁ Θεμιστοκλῆς δι' ὀλίγων λέξεων ἀποκλύπτει τὸ στρατήγημά

του καὶ οἱ δύο πρότερον ἄσπονδοι πολιτικοὶ ἀντίπαλοι δίδουσι πρὸς ἀλλήλους τὴν δεξιὰν καὶ συνδιελάσσονται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς κινδυνευούσης πατρίδος. Εἰσελθὼν δὲ ὁ Ἀριστείδης εἰς τὸ συμβούλιον ἀναγγέλλει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους στρατηγούς τὴν κυκλωσιν. "Ὅθεν πάντες ἐκόντες ἄκοντες ἔσπευσαν νὰ ἐτοιμασθῶσι πρὸς ναυμαχίαν. Καὶ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου οἱ δύο ἀντιπαρατεταγμένοι στόλοι ἔμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀκίνητοι. "Ὅτε τέλος ἀντήχησε τὸ πολεμικὸν ἐμβατήριο τῶν Ἑλλήνων: « Ἐμπρός, παῖδες Ἑλλήνων, ἐλευθερώσατε τὴν πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα, τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν καὶ τὰς θήκας τῶν προγόνων· σήμερον εἶνε ὁ ὑπὲρ ὅλων ἀγῶν », καὶ ἡ ἑλληνικὴ παράταξις ἐφόρμησε πρὸς τὰ ἔμπρός. Ἀντήχησε δὲ καὶ ὁ τῶν βερβάρων ἀλαλαγμὸς καὶ ἀντεπεξῆλθον καὶ αὐτοί. Οὕτω δὲ ἡ μάχη κατέστη γενική. Ὁ ἀγῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον διετέλει ἀμφίροπος. Οἱ μετὰ τοῦ Ξέρξου μάλιστα συστρατεύοντες Ἴωνες δεινῶς ἐπίεσαν τοὺς πρὸ αὐτῶν παρατεταγμένους Ἕλληνας. Πρῶτοι κατίσχυσαν οἱ ἐν τῷ εὐωνύμῳ τεταγμένοι Ἀθηναῖοι καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς πρὸ αὐτῶν τεταγμένους Φοίνικας. Κατόπιν ἐγενικεύθη ἡ νίκη καθ' ὅλην τὴν παραταξίν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ φυγὴ καθ' ὅλην τὴν παράταξίν τῶν Περσῶν. Ἡ ναυμαχία διήρκεσε μέχρις ἑσπέρας, οἱ δ' Ἕλληνες κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην ναυμαχίαν ἔδειξαν ἀπαραδειγματίστον ἀνδρείαν, διότι κατενόουν ὅτι μάχονται ὑπὲρ ἐλευθερίας. Ὑπὲρ τὰς διακοσίας ναῦς τῶν Περσῶν κατεβυθίσαν οἱ Ἕλληνες, ἐκυρίευσαν δὲ καὶ πολλὰς αὐτάνδρους, αὐτοὶ δὲ ἀπώλεσαν περὶ τὰς τεσσαρακοντα. Περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ Ἕλληνες συλλέξαντες τοὺς ναυαγοὺς ἕστησαν τροπαιὸν ἐπὶ τῆς μικρᾶς νήσου Φυτταλείας.

§ 23. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ξέρξης, ὅστις ἔθεᾶτο τὴν ναυμαχίαν ἀπὸ ὑψηλοῦ θρόνου, στηθέντος παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Αἰγάλεω κατὰ τὴν ἀντικρὺ τῆς Σαλαμῖνος παραλίαν, ἐγένετο περίτρομος καὶ ἀπε-

φάσισε νὰ φύγη τὸ ταχύτερον ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν. Φοβοῦμενος δὲ μήπως οἱ Ἕλληνες πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ διαλύσωσι τὰς γεφύρας, — καθὼς καὶ πάλιν κρυφίως διεμήνυσεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεμιστοκλῆς, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ φύγη τὸ ταχύτερον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, — διέταξε τὸν στόλον του νὰ ἀποπλεύσῃ ὡς τάχιστα εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, αὐτὸς δὲ μεθ' ὅλου τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἰδεκάτιζε πεῖνα καὶ ἀσθένεια, ἀπῆλθε διὰ ξηρᾶς, καὶ μετὰ τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν πορείαν, πλήρη κακουχιῶν καὶ στερήσεων, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Εὐρῶν δὲ τὰς γεφύρας διαλελυμένας ὑπὸ τρικυμίας διεπέρασε διὰ πλοιαρίου εἰς τὴν Ἀσίαν λίαν τεταπεινωμένος καὶ ὡς ὁ ἀσημότερος τῶν ἀνθρώπων σύρων ὀπισθεν ἔλειπεν ἅπαντα τῆς ἀπειραριθμοῦ ἐκείνης στρατιᾶς, μετὰ τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγων μηνῶν τόσον ἀγερώχως ἐξώρμησε πρὸς κατὰκτησιν τῆς Εὐρώπης. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ξέρξης μετὰ τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ του ἐτρέπετο εἰς ἐπονείδιστον φυγὴν, οἱ Ἕλληνες ἀνήγειρον τὰ ἐνδοξότερα τρόπαια, ἠύχαριστον τοὺς θεοὺς τῶν διὰ τὴν νίκην, ἐτέλουν ἀγῶνας, διαιμοιράζοντο τὰ πλουσιώτατα λάφυρα τῶν βιρβάρων καὶ ἀπένεμον τὰ βραβεῖα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς συνέσεως. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον βραβεῖον τῆς ἀνδρείας ἔλαβον οἱ Αἰγινῆται, τὸ δὲ δεύτερον οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ δὲ τῆς συνέσεως ἔλαβεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται τὸ μέγιστον καὶ ἐνδοξότατον ναυτικὸν τοῦτο κατώρθωμα τῶν Ἑλλήνων.

§ 24. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη (479).

Ὁ Μαρδόνιος συνοδεύσας τὸν Ξέρξην μέχρι τῆς Θεσσαλίας παρέμεινεν ἐκεῖ μετὰ τριακοσίων χιλιάδων ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Μαρδόνιος διεχείμασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ πρὶν ἢ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως ὑποσχόμενος νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς ναοὺς των καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸ κρά-

τος αὐτῶν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι μαθόντες τὰς ἐνεργείας ταύτας τοῦ Μαρδονίου ἀπέστειλαν ἐσπευσμένως πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρεκάλουν τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα μὴ ἐνδώσωσιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἀναλαμβάνουσι καθ' ὅλην τὴν δι' ἄρκειαν τοῦ ἀγῶνος τὴν διατροφὴν τῶν οἰκογενειῶν των. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν θαυμαστὴν ἀπόκρισιν. «Δὲν ἀποροῦμεν, ἐὰν οἱ ἐχθροὶ νομίζουσιν ὅτι τὰ πάντα ἀγοράζονται διὰ χρημάτων, ἀλλ' ὀργιζόμεθα κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἀποβλέπουσι μόνον εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν πενίαν καὶ δυστυχίαν καὶ λησμονοῦσι τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἡμῶν κατὰ τοὺς προγενεστέρους ἀγῶνας». Πρὸς δὲ τοὺς πρέσβεις τοῦ Μαρδονίου δείξαντες τὸν ἥλιον εἶπον: «Ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος οὗτος πορεύεται τὴν πορείαν του, οἱ Ἀθηναῖοι θὰ πολεμῶσι πρὸς τοὺς Πέρσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, τὴν ὁποίαν οὗτοι ἐλεηλάτησαν καὶ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν των, τὰ ὁποῖα ἀσεβῶς κατέκαυσαν καὶ ἐβεβήλωσαν». Ὁ Μαρδόνιος ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων του εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δῆσας τὴν χώραν καὶ πυρπολήσας τὰς Ἀθήνας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἅμα ἔμαθεν ὅτι ἐπέρχεται ὁ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰς εὐρείας αὐτῆς πεδιάδας παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν περιχαρακθεὶς εἰς στρατόπεδον τετραγώνον, τοῦ ὁποίου ἐκάστη πλευρὰ εἶχε δέκα σταδίων ἕκτασιν. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στρατὸς συγκεῖμενος ἐν ὄλῳ ἐξ ἑκατὸν δέκα χιλιάδων ἀνδρῶν ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὰς ὑπερείας τοῦ Κιθαιρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὸ ἰππικὸν τῶν βαρβάρων νὰ κατέλθῃ εἰς πεδινώτερον μέρος. Τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Σπαρτιάτης Πausanίας, ὅστις ἦτο θεῖος καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλοπαιδὸς Πλειστάρχου, υἱοῦ τοῦ ἐν Θερμοπύλαις πεσόντος Λεωνίδου. Ἄλλ' ὁ Μαρδόνιος προσέβαλε καὶ ἐκεῖ πρῶτος τοὺς Ἕλληνας πέμψας τὸ ἄριστον αὐτοῦ ἰππικὸν ὑπὸ τὸν γενναῖον ἵππαρχον Μασίστιον. Τὸ μέρος ὅμως ἦτο λίαν ἀνώμαλον καὶ ἀκατάλληλον εἰς ἰππικὴν ἐφοδόν. Ἡ ἐφοδὸς ἀπεκρούσθη καὶ ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς.

ὁ Μασίστιος, ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ μετὰ δεινὸν ἀγῶνα περιελθὼν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων περιήχθη καθ' ὄλον τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ ἐνέπλησε πάντας φρονήματος καὶ θάρρους. Οἱ Ἕλληνες οὕτως ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τοῦ κατορθώματος κατήλθον εἰς πεδινώτερον μέρος καὶ ἐστρατοπέδευσαν πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἄσωπου ποταμοῦ παρὰ τὰς Ὑσιάς. Ἀπέναντι δὲ αὐτῶν μεταστρατοπεδεύσας παρετάχθη καὶ ὁ Μαρδόνιος. Οὕτω δὲ ὁ Ἄσωπὸς ποταμὸς διεχώριζε τὰ δύο στρατόπεδα, ἀλλ' οὔτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ Πέρσαι ἤρχιζαν πρῶτοι τὴν μάχην· διότι οἱ μάντιες εἶχον προειπεῖ καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Πέρσας, ὅτι θά ἤττηθῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες πρῶτοι ἤθελον ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν ἄλλων. Οὕτω δὲ παρήλθον δέκα ἡμέραι. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες περιήλθον εἰς δεινὴν θέσιν, διότι οἱ πολέμιοι καταλαμβάνοντες τὸν Κιθαιρῶνα διέκοψαν πᾶσαν συγκοινωνίαν αὐτῶν μετὰ τῶν Ἀθηῶν, ἐτέρωθεν δέ, διότι ἔνεκα τῶν τοξευμάτων τοῦ ἵππικοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσιν ὕδωρ ἐκ τοῦ Ἄσωπου ποταμοῦ οὔτε ἐκ τῆς Γαργαφίας κρήνης, τὴν ὁποίαν κατέχωσαν οἱ πολέμιοι. Ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ μεταστρατοπεδεύσωσι διὰ νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον, τὴν καλουμένην Ὠερῶν, τὴν ὁποίαν σχηματίζουσιν οἱ δύο διαχωριζόμενοι καὶ πάλιν ἐνούμενοι βραχίονες τοῦ Ἄσωπου ποταμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐπῆλθεν ἀταξία μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καὶ διεχωρίσθησαν εἰς τρία μέρη. Πρῶτοι ἀνεχώρησαν οἱ τὸ κέντρον κατέχοντες Ἕλληνες, μετ' αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τελευταῖοι οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεᾶται. Ὁ Μαρδόνιος ἐξέλαβε τὴν ἀναχώρησιν ταύτην ὡς φυγὴν καὶ μόλις ἤρχισε νὰ χαράξῃ διέταξε γενικὴν καταδίωξιν. Παρὰ τὴν θέσιν Ἀργιόπιον, πλησίον τοῦ Μολιόντος ποταμοῦ, οἱ Πέρσαι κατέφθασαν τοὺς τελευταῖον ἀναχωρήσαντας Λακεδαιμονίους καὶ Τεγεάτας ἐν ὄλῳ 53,000, οἵτινες εἶχον καταθέσει τὰ ὄπλα καὶ ἤδη προτάξαντες τὰς ἀσπίδας τῶν ἐδέχοντο ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις τῶν τὰ βέλη τῶν πολεμίων, διότι αἱ θυσίαι δὲν ἐφαίνοντο αἴσιαι. Οὕτω δὲ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύοντο, ὁ δὲ Πausanias πλήρης ἀγῶ-

νίας ἀνύψωσε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν ἐκεῖθεν φαινόμενον ναὸν τῆς Ἥρας καὶ εἶπε μετὰ δακρύων. « Ἄν δὲν εἶνε θέλημα τοῦ θεοῦ νὰ νικήσωμεν, ἢς ἀποθάνωμεν, ἀλλὰ τούλάχιστον νὰ ἀποδείξωμεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὅτι εἴμεθα ἄνδρες γενναῖοι καὶ γνωρίζομεν καὶ νὰ μαχώμεθα καὶ νὰ ἀποθνήσκωμεν μαχόμενοι». Αἰφνης οἱ μάντιες κηρύττουςιν, ὅτι αἱ θυσίαι εἶνε αἴσιαι καὶ προμηνύουσι νίκην. Τότε ὁ Πausανίας διατάσσει τὴν ἔφοδον καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ οἱ Ἕλληνες ἦλθον εἰς χεῖρας πρὸς τοὺς πολεμίους. Ὁ ἀγὼν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐξηκολούθει φονικὸς καὶ πεισματώδης. Οἱ Πέρσαι, ἔν καὶ ἠλαττοῦντο τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν ὀπλισμὸν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην, οὐχ ἦττον ἐμάχοντο μετὰ θαυμαστῆς γενναιότητος. Αὐτὸς μάλιστα ὁ Μαρδόνιος μαχόμενος ἀπὸ ἵππου λευκοῦ καὶ ἀριστεύων μεταξὺ τῶν πρώτων χιλίων ἐκυτοῦ λογάδων ἵππέων ἐφόνευσε πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἀγῶνος πίπτει ὁ Μαρδόνιος καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτὸν λογάδων ἵππέων, τότε οἱ λοιποὶ τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διαπερῶσι τὸν Ἄσωπὸν καὶ καταφεύγουσιν εἰς τὸ ὠχυρομένον ἐκυτῶν στρατόπεδον. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες μετὰ πεισματώδη μάχην ἐκυρίευσεν αὐτό. Τοιαύτη δ' ἐπηκολούθησε σφαγὴ, ὥστε ἐκ τῶν τριακοσίων χιλιάδων ἐκείνων ἀνδρῶν μόλις τρισχίλιοι διεσώθησαν ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδες ὑπὸ τὸν Ἀρτάβαζον, οἵτινες δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην. Τὰ αἰσθήματα τῆς χραῆς των ἐξεδήλωσεν οἱ Ἕλληνες κατὰ πρῶτον διὰ τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐγνωμοσύνης των ἀφιέρωσαντες εἰς αὐτοὺς τὴν δεκάτην τῶν πλουσιωτάτων λαφύρων, τὰ ὅποια περιῆλθον εἰς χεῖρας των. Ἐπειτα δὲ διὰ τῶν πρὸς τοὺς πεσόντας ἀπονεμηθεῖσῶν τιμῶν. Ἐξαιρετικὰς δὲ τιμὰς ἀπένειμαν καὶ εἰς τὸν Πausανίαν καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς, εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ μάχη. Διέμειναν δὲ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐπὶ δέκα ἡμέρας πανηγυρίζοντες τὴν νίκην των. Συνέστησαν δὲ καὶ πενταετηρικὸν ἀγῶνα, κληθέντα Ἐλευθέρια, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου Διός. Συνέστησαν δὲ

προσέτι καὶ συμμαχίαν τῶν πόλεων, ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ διὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ὤρισαν διαρκῆ δύναμιν ἐξ ἑκατὸν τριήρων, δέκα χιλιάδων ὀπλιτῶν καὶ χιλίων ἵππέων.

25. Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη (479 π. Χ.)

Ἀφοῦ ὁ Ξέρξης ἠττήθη ἐν Σαλαμῖνι, οἱ μετ' αὐτοῦ συνεστρατεύσαντες κατὰ τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνες τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀπεφάσισαν ν' ἀποστατήσωσιν. Ὄθεν ἀπέστειλαν πρέσβεις εἰς τὴν Δῆλον, ὅπου εἶχε προσωρμισθῆ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξ ἑκατὸν τριήρων ὑπὸ τὸν Σπαρτιατὴν Λεωτυχίδην καὶ Ξάνθιππον τὸν Ἀθηναῖον, καὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων. Ὄθεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς Σάμον, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ περσικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ τριακοσίων πολεμικῶν πλοίων. Οἱ Πέρσαι, καθὼς ἔμαθον τὸν κατάπλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἔσυραν τὰ πλοῖα των εἰς τὴν ξηρὰν καὶ περιβαλόντες αὐτὰ μὲ περίφραγμα ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἀπεσύρθησαν καὶ ὠχυρώθησαν παρὰ τὴν Μυκάλην ἐνωθέντες καὶ μετὰ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποίου ἑστρατήγει ὁ Τιγράνης. Καὶ οἱ μὲν Πέρσαι ἦσαν ἐν ὄλῳ περὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες περὶ τὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας. Ἀμα δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν βαρβάρων. Διεδοθη δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην φήμη καθ' ὅλον τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες νικῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸν Μαρδόνιον ἐν Βοιωτίᾳ. Οὕτω δὲ ἐνθουσιασθέντες ἐξώρμησαν κατὰ τὸν βαρβάρων. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τεταγμένοι Κορίνθιοι καὶ Σικυῶνιοι προέβησαν διὰ τῆς παραλίας, οἱ δὲ Σπαρτιαταὶ διὰ χαράδρας τινός. Οἱ βάρβαροι ἐξεληθόντες τοῦ προτειχίσματος αὐτῶν ἔστησαν τὰς ἀσπίδας των καὶ ἐτάχθησαν ὀπισθεν αὐτῶν, ὅπθην ἐτόξευον κατὰ τῶν προδραμόν-

των Ἀθηναίων ἀφρόνα βέλη. Μετὰ φονικὸν δὲ καὶ πεισματώδη ἀγῶνα τὸ προτείχισμα ἐκέينو τῶν ἀσπίδων ἀνετράπη καὶ οἱ βάρβαροι τραπέντες εἰς φυγὴν ὑπεχώρησαν εἰς τὸ ὠχυρομένον ἑαυτῶν στρατόπεδον. Ἐκεῖ ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε μᾶλλον πεισματώδης καὶ φονικός. Ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνας, ἐπελθόντων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ἔτρεψαν τοὺς βαρβάρους εἰς φυγὴν ἀκατάσχετον. Εἰς τὴν νίκην ταύτην συνετλεσαν ὄχι ὀλίγον καὶ οἱ Σκιμοὶ καὶ οἱ Μιλήσιοι καὶ οἱ λοιποὶ μετ' αὐτῶν συναποστατήσαντες Ἴωνες. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔπεσον πλείστοι Πέρσαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο στρατηγοί, Τιγράνης καὶ Μαρδόντης. Ἀπασαὶ δὲ ἀπόσκευαὶ καὶ πλῆθος λαφύρων περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, τὸ δὲ στρατόπεδον καὶ ὁ στόλος τῶν πολεμίων ἐπυρπολήθη. Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν οἱ Σάμιοι, οἱ Χίοι, οἱ Λέσβιοι καὶ λοιποὶ Ἴωνες συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Σηστόν καὶ ἀνέκτησαν πᾶσαν τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον.

26 Ἀνοικοδομήσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τείχισις αὐτῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὰς περιφανεῖς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας τῶν ἐπανεληθόντων εἰς Ἀθήνας μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἤρχισαν νὰ ἀνοικοδομῶσι τὴν πόλιν τῶν μεγαλειτέραν καὶ λαμπροτέραν. Κατὰ συμβουλήν δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἤρχισαν νὰ περιτειχίζουσι καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ διὰ νὰ δύνανται εὐκολώτερον νὰ ἀποκρούωσι πάντα τυχὸν κίνδυνον ἐν τῷ μέλλοντι. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιατῆται προβλέποντες, ὅτι οὕτως οἱ ἀντιζηλοὶ αὐτῶν ἤθελον κατασταθῆ ἰσχυροὶ καὶ κατὰ Ξηράν, ὡς ἀπεδείχθησαν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀπέστειλαν πρεσβείας καὶ παρέστησαν εἰς αὐτοὺς, ὅτι δὲν συμφέρει νὰ ὑπάρχωσι πόλεις ὠχυρωμέναι ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, διότι ἂν ποτε ἐπανερχόντο οἱ βάρβαροι καὶ κατελάβονον αὐτάς, θὰ ἐχρησίμευον αὐταὶ ὡς ὀρμητήρια πρὸς ὑποδουλωσιν τῆς Ἑλ-

λάδος. Διὰ τοιούτων μέσων ἐζήτουν νὰ ἀποτρέψωσι τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ ἔργου. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς κατανοῶν τοὺς ἀληθεῖς αὐτῶν σκοποὺς πρόετεινε νὰ συζητηθῇ ἡ ὑπόθεσις ἐν Σπάρτῃ καὶ μετέβη ἐκεῖ ὡς πρέσβυς. Ἀλλὰ δὲν ἐνεφανίσθη οὔτε πρὸς τοὺς ἐφόρους, οὔτε πρὸς τὴν γερουσίαν προφρασιζόμενος, ὅτι περιμένει καὶ τοὺς δύο ἄλλους συμπρεσβευτάς του, εἰς τοὺς ὁποίους ὁμως εἶχε προειπεῖ νὰ μένωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Συνεβούλευσε δὲ καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐργασθῶσι μετὰ δραστηριότητος πρὸς ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν τῶν τειχῶν. Ὅτε δὲ ἔμαθεν, ὅτι τὰ τείχη πλησιάζουσιν εἰς τὸ τέλος, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς ἀρχάς καὶ ὠμίλησεν ἀπροκαλύπτως τὴν ἀλήθειαν, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποδεχθῶσι τὰ γινόμενα καὶ ἀπέκρυψαν τὴν ὀργὴν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

27. Ἀλωσις τοῦ Βυζαντίου. Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀποφασισθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην στόλος συμμαχικός ἐξ ἑκκτὸν τριήρων ἀπεστάλη ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν τοῦ Πausανίου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν ἑλληνικῶν πόλεων (478). Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἔπλευσεν εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἀπήλλαξε τὰς πλείστας πόλεις τῆς νήσου ἀπὸ τῆς περσικῆς κυριαρχίας, ἔπειτα δὲ ἀνέκτησε τὸ Βυζαντινόν. Ὁ Πausανίας ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἔλαβέ πλοῦσια λαφυρα καὶ ἤχημαλώτισε καὶ πολλοὺς Πέρσας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τινες συγγενεῖς τοῦ βασιλέως. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερεπλούτισε, συνέλαβε τὴν φιλόδοξον ἰδέαν νὰ γείνη καὶ γαμβρὸς τοῦ Ξέρξου καὶ σατράπης τῆς Ἑλλάδος. Ὅθεν ἀπελευθερώσας πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων διεμήνυσε δι' αὐτῶν πρὸς τὸν Ξέρξην τὰ φιλόδοξα σχέδιά του καὶ ὅτι ὑπόσχεται εἰς αὐτὸν τὴν ὑποδοῦ-

λωσιν τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ξέρξης προθύμως συνήνεσεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Πausανίου. Ἐκτοτε ὁ Πausανίας ἤρχισε νὰ ἐνδύηται πολυτελῶς καὶ νὰ ζῇ ὡς Πέρσης μονάρχης καὶ νὰ φέρηται ὑβριστικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐνεκα τούτου ἀνεκλήθη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐτέθη εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ δικασθεὶς ἠθώθη δι' ἔλλειψιν ἀποδείξεων, καθρέθη ὅμως τῆς ἀρχῆς. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀπεδείχθη ἡ ἐνοχὴ του καὶ μέλλων νὰ συλληφθῆ κατέφυγεν ὡς ἰκέτης εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ νόμοι δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἀποσπασθῆ ἐκεῖθεν διὰ τῆς βίας, οἱ ἔφοροι διέταξαν νὰ ἀφερθῆ ἡ στέγη τοῦ ναοῦ καὶ νὰ φραχθῆ ἡ εἴσοδος, ἵνα ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους. Λέγεται δὲ μάλιστα ὅτι τὸν πρῶτον λίθον ἔθηκεν ἡ μήτηρ του Θεανώ.

§ 28. Θάνατος Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους.

Οἱ σύμμαχοι μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Πausανίου ἀνέθεσαν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου. Οὕτω δὲ ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία ἀπὸ τῆς Σπάρτης περιῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατ' ἀρχὰς πάντες οἱ σύμμαχοι προσέφερον ἄνδρας, πλοῖα καὶ χρήματα διὰ τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Κατόπιν ὅμως, ἐπειδὴ οἱ σύμμαχοι ἐβαρύνθησαν νὰ στρατεύωσιν, ἐζήτησαν νὰ συνεισφέρωσι μόνον χρήματα ἀντὶ ἀνδρῶν καὶ πλοίων. Τοῦτο ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς, εἰς δὲ τὸν Ἀριστείδην τὸν δίκαιον καὶ ἀκέραιον ἀνέθεσαν νὰ ὀρίσῃ τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ ἐκάστη πόλις. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη καὶ ἡ διαχείρισις τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου. Ὁ Ἀριστείδης, ἂν καὶ διεχειρίσθη τόσα ἑκατομμύρια, ἀπέθανε πένης μὴ ἔχων μηδὲ τὰ ἐξοδα τῆς ταφῆς του. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖται ἐκήδευσαν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ, ἀνήγειραν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐν Φαλήρῳ, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του καὶ ἔδωσαν μεγάλα δῶρα εἰς τὸν υἱὸν του.

Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν διε-

φημισθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ δικαίως θεωρήθη ὁ σω-
τὴρ αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ μεγάλη αὕτη δόξα τοῦ Θεμιστοκλέους
ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες κατηγορήσαν-
τες αὐτὸν ἐπὶ μηδισμῶ κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐξοστρακίσωσιν.
Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπὶ ἕξ ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Ἄργος ὡς ἐξόρι-
στος. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο πλέον οὔτε ἐκεῖ ἀσφαλῆς, διότι οἱ
Σπαρτιᾶται κατηγορήσαν αὐτόν, ὅτι ἐνείχετο εἰς τὰ προδοτι-
κὰ σχέδια τοῦ Πausανίου, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Ἄργους καὶ μετὰ
πολλὰς περιπλανήσεις καὶ κινδύους κατέφυγεν εἰς τὸν τότε
βασιλεία τῆς Περσίας, Ἄρταξέρξην τὸν υἱὸν τοῦ Ξέρξου. Ὁ
Ἄρταξέρξης ἠσθάνθη μεγάλην χαρὰν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτόν
πολυτιμώτατα δῶρα. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ μονάρχης τῆς Περσίας
ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς
Ἑλλάδος πρὸς ὑποδούλωσιν αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς μὴ
θέλων μῆτε προδότης νὰ φανῆ τῆς πατρίδος, μῆτε ἀχάριστος
ἄνθρωπος πρὸς τόσας πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ἐπροτί-
μησε νὰ πῆθῃ δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν ἐν Μαγνησίᾳ εἰς ἡλι-
κίαν ἐξήκοντα πέντε ἐτῶν (458 π. X.).

§ 29. Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Κίμωνος.

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ ἐν Μαραθῶνι νικη-
τοῦ, καὶ τῆς Ἠγησιπύλης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Θρά-
κης Ὀλόρου, ἐγεννήθη δ' ἐν Ἀθήναις τῷ 504 π. X. Ἐπειδὴ
δ' ἔμεινεν ὄρφανὸς πολὺ νέος, ἔζη βίον ἄτακτον καὶ δὲν ἔλαβε
τὴν πρέπουσαν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν, ἀλλ' εἶχεν ὁμῶς
ἐξοχα προτερήματα, εὐφυΐαν, φιλοτιμίαν καὶ γενναιότητα. Ὁ
Ἄριστείδης διαγνοὺς τὰ πλεονεκτήματα αὐτά, τὸν ἐχειραγώ-
γησεν ἐπιδεξίως καὶ τὸν παρεκίνησε νὰ μεταβάλλῃ διαγωγὴν,
ὥστε ὁ Κίμων ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ σπανίας πολεμικὰς ἀρε-
τάς, διὰ τῶν ὁποίων καὶ ἑαυτὸν ἐδόξασε καὶ τὴν πατρίδα του
ὠφέλησε. Τὸ ἐνδοξὸν αὐτοῦ πολεμικὸν στάδιον ἀρχίζει ἀπὸ τῆς
ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς προέτρεπε
τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταλίπωσι τὴν πόλιν των καὶ νὰ εἰσέλ-
Γ. Τσαγρῆ—Ἑλλην. Ἱστορία. 5

θωσιν εἰς τὰ πλοῖα, πρῶτος δὲ Κίμων ἀνέβη φαιδρός εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀφιέρωσας εἰς τὴν Ἀθηναίων ἵππου χαλινὸν ἔλαβε μίαν ἀσπίδα ἀπὸ τὰς περὶ τὸν ναὸν κρεμαμένας καὶ προσευχηθεὶς εἰς τὴν Ἀθηναίων κατέβη εὐθύς εἰς τὴν θάλασσαν, θέλων νὰ ἀποδείξῃ δι' αὐτοῦ, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἔχει ἀνάγκην ἱππικοῦ, ἀλλὰ ναυτικῆς δυνάμεως. Τὸ παράδειγμα τοῦ Κίμωνος ἐνέπνευσε θάρρος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἐμιμήθησαν αὐτό. Διηγωνίσθη δὲ γενναίως κατὰ τὴν ναυμαχίαν καὶ μεγάλως ἐδοξάσθη καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ δὲ τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου οἱ σύμμαχοι ἀνέθηκαν τὴν ἡγε-

Ὁ Κίμων.

μονίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Κίμωνα καὶ τὸν Ἀριστείδην (477). Ὁ Κίμων βραδύτερον ἀναλαβὼν μόνος τὴν ἡγεμονίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ ἐκυρίευσεν τὸ ἰσχυρότατον φρούριον τῆς Ηἰόνας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ (471). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Σκύρου τοὺς κατέχοντες αὐτὴν Δόλοπας πειρατὰς καὶ κατέφυκε τὴν νῆσον δι' Ἀθηναίων ἀποίκων. Ἐρευνήσας δ' ἐκεῖ ἀνεύρε καὶ τὰ ὄσπια τοῦ ἥρωος τῶν Ἀθηναίων Θη-

σέως και τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὰ ἔθαψαν μετὰ μεγάλης πομπῆς και ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἴδιον ναόν, τὸ Θεσεῖον, τὸ ὁποῖον σώζεται μέχρι τῆς σήμερον.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κίμων ἄγων διακοσίας τριήρεις Ἀθηναϊκάς και ἑκατὸν συμμαχικάς ἐξέπλευσε κατὰ τῶν Περσῶν. (466). Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐξέβαλεν ἀπὸ τῶν ἐν Καρίᾳ και Κιλικίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων πᾶσας τὰς φρουράς και ἐκυρίευσε τὴν ἐμπορικωτάτην πόλιν τῶν Φασηλιτῶν. Ἐπειτα κατετρόπωσε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ τῆς Παμφυλίας τὸν περσικὸν στόλον κατακυθίσας και συλλαβῶν διακοσίας ἐν ὄλῳ τριήρεις ἐκ τῶν τριακοσίων πενήκοντα. Παραχρῆμα δὲ ἀποβιβάσας τοὺς ὀπλίτας του εἰς τὴν ξηρὰν κατετρόπωσε και τὸν πολυάριθμον περσικὸν στρατὸν τῶν Περσῶν παρατεταγμένον πλησίον τῆς παραλίας μετὰ πεισματώδη και φονικὴν μάχην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔπεσε και ὁ στρατηγὸς τῶν πολεμίων Φερενδάτης και ἄλλοι πολλοὶ και ὀνομαστοὶ Πέρσαι. Ἐπιβιβάσας δὲ πάλιν τὸν νικηφόρον στρατὸν ἐξέπλευσε πρὸς τὴν Κύπρον και συναντήσας παρ' αὐτὴν τὸν Φοινικικὸν στόλον ἐξ ὀγδοήκοντα πλοίων, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τοῦ περσικοῦ στόλου, κατεβύθισαν ἅπαντα. Ἡ τριπλῆ αὕτη νίκη του Κίμωνος ἐθεωρήθη ὡς ἐν τῶν λαμπροτέρων κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐλαβε δὲ ὁ Κίμων και πλουσιώτατα λάφυρα, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἰδαπανήθησαν πρὸς αὐξήσιν τῆς ναυτικῆς δυναμείας, ἄλλα δὲ πρὸς ὀχύρωσιν και καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ὁ Κίμων δ' αὐτὸς λαμβάνων νομίμως ὡς στρατηγὸς μέρος ἐκ τῶν λαφύρων ἠῤῥξῆσε τὴν περιουσίαν του, τὴν ὁποίαν κατέστησε κοινὴν εἰς τοὺς συμπολίτας του. Διότι καθ' ἑκάστην πρεθετε δεῖπνον εἰς τοὺς πτωχοὺς και διένεμεν ἐνδύματα και χρήματα εἰς γέροντας ῥακενδύτας, τοὺς ὁποίους συνήντα καθ' ὅσον. Ἐν ἔτει δὲ 464 φοβερὸς σεισμὸς συνεκλόνησε τὴν Σπαρτην, πᾶσαι δὲ σχεδὸν αἰοικίαι τῆς πόλεως κατέπεσον και εἴκοσι χιλιάδες ψυχῶν ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἑρείπια. Ἐκ τούτου ἐπωφελοῦμενοι οἱ Εἰλωτες

καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ κατέλαβον τὴν Ἰθώμην, ἀφ' οὗ ἀπέτεχον νὰ καταλάβωσι τὴν Σπάρτην ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τοῦ γενναίου βασιλέως αὐτῆς Ἀρχιδήμου. Οἱ Σπαρτιαῖται μετὰ μακρὸν πόλεμον μὴ δυνάμενοι νὰ καθυποτάξωσιν αὐτοὺς ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων. Ὁ Κίμων ἐπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ βοηθήσωσι τὴν Σπάρτην καὶ αὐτὸς ἔδραμε πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς μετὰ τεσσάρων χιλιάδων ὀπλιτῶν. Οἱ Σπαρτιαῖται ὅμως ὑποπτευθέντες τοὺς Ἀθηναίους ὡς δυναμένους νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἀπέπεμψαν εὐσχήμως μόνους αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμάχων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀγανακτήσαντες δι' αὐτὸ ἐξοστράκισαν τὸν Κίμωνα, ὡς προκαλέσαντα τὴν ἐκστρατείαν, διέλυσαν δὲ καὶ τὴν μετὰ τῆς Σπάρτης συμμαχίαν καὶ συνέμαχησαν μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ Θεσσαλῶν, οἵτινες ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Σπάρτης. Μετ' ὀλίγον ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν, οἱ δὲ ἀντίπαλοι στρατοὶ συνηγήθησαν παρὰ τὴν Τάναγραν τῆς Βοιωτίας. Ὁ ἐκεῖ δὲ διατρίβων τότε ὡς ἐξόριστος Κίμων προσελθὼν πρὸ τῆς μάχης ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ὡς ἰδιαιτέραν χάριν νὰ συμπολεμήσῃ μετ' αὐτῶν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης. Ἡ παράκλησις του δὲν εἰσηκούσθη, διότι ἦτο δῆθεν φίλος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀπῆλθε καταλυπημένος. Ἀφῆκε δὲ τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους του καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἀγωνισθῶσι γενναίως καὶ νὰ διαφεύσωσι διὰ τῶν ἔργων τὰς ὑπονοίας τῶν ἀντιπάλων του. Καὶ ἀληθῶς ἐκείνοι τοσοῦτον γενναίως ἠγωνίσθησαν, ὥστε ἔπεσον πάντες σχεδὸν ὄντες περὶ τοὺς ἑκατόν. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἦτταν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν, θυμάζοντες τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Κίμωνος ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας κατὰ πρότασιν μάλιστα αὐτοῦ τοῦ Περικλέους. Ὁ Κίμων ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας συνεφιλίωσε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἐπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Ἐξοπλίσας δὲ διακοσίας τριῆρεις ἐξέπλευσεν ἐπὶ τὴν Κύπρον, ὅπου καὶ ἐτελεύθη-

σεν, ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὸ Κίτιον (449). Ἐκπνέων δὲ παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς νὰ ἀποκρύψωσι τὸν θάνατόν του καὶ νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς Ἀθήνας. Κατὰ δὲ τὸν ἀπόπλου συναντήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι τὸν στόλον τῶν πολεμίων παρὰ τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου κατεναυμάχησαν αὐτόν, καταδιώξαντες δὲ καὶ τοὺς εἰς τὴν νῆσον ἀποβιβασθέντας κατετρόπωσαν καὶ αὐτούς. Τὰς νίκας ταύτας κατὰ τῶν Περσῶν ἐπεσφράγισεν ἡ κατόπιν συναφθεῖσα συνθήκη, ἡ κληθεῖσα *Κιμῶνιος εἰρήνη*. Κατὰ ταύτην ὁ μὲν βασιλεὺς τῶν Περσῶν ὤφειλε νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας πάσας τὰς ἑλληνικὰς παραλίους πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐπρεπε νὰ μένωσιν μακρὰν τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἡμερῶν, πολεμικὸν δὲ περσικὸν πλοῖον νὰ μὴ πλέῃ ἐνδότερον τῶν Συμπληγάδων πετρῶν καὶ τῶν Χελιδονέων νήσων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐξ ἐτέρου ἐπρεπε νὰ παραιτήσωσι πᾶσαν ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ συνθήκη αὕτη ὤφειλετο εἰς τὰς νίκας τοῦ Κίμωνος, διὸ καὶ ἐκλήθη *Κιμῶνιος εἰρήνη*, ἂν καὶ συνωμολογήθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

§ 30. Ἀκμὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Περικλέους.

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ὅστις ἐνίκησε τοὺς Πέρσας ἐν Μυκαλῇ, καὶ τῆς Ἀγαρίστης γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 493 π. Χ. Ἡ φύσις ἐπρόικισεν αὐτόν μετὰ σπάνια προτερήματα, τὰ ὅποια ἐτελειοποίησεν ἡ καλλίστη ἀγωγή καὶ ἡ ἀρίστη ἐκπαίδευσις. Ἄλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν συντελέσας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας. Εἰς τὸν ἰδιωτικὸν του βίον ὁ Περικλῆς ἦτο λίαν μέτριος καὶ συνετός, ἀπέφευγε δὲ τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ συμπόσια καὶ μόνον εἰς τὸν οἶκόν του συναναστρίφτο μετὰ τοὺς ἐξοχωτέρους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς, μετὰ τῶν ὁποίων συνδιελέγετο πάντοτε περὶ σπουδαίων ἀντικειμένων. Λίαν πρωδῶμως ὁ Περικλῆς διέπρεψεν ὡς στρατιωτικὸς καὶ μάλιστα ὡς

πολιτικός ἀνὴρ καὶ ὡς τοιοῦτος προσεῖλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν συμπολιτῶν του. Ἀπέφευγεν ὅμως νὰ συχναῖζῃ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σπανίως ὠμίλει καὶ μόνον ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίων ὑποθέσεων. Ἦτο δ' εὐγλωττος καὶ δεινὸς ῥήτωρ καὶ ὁσάκις ὠμίλει ἦτο γαλήνιος, ἀπέφευγε δὲ τὰς χειρονομίας καὶ ὁ λόγος του ἐπροξένει βαθεῖαν ἐντύπωσιν. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Κίμων, ὅστις ἦτο πολιτικὸς αὐτοῦ ἀντίπαλος, εἶχε μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπέβη παντοδύναμος καὶ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ὡς ἀνώτατος ἄρχων ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη ἀναδείξας αὐτὰς ἐνδοξοὺς καὶ ἰσχυρὰς (449—429). Ὁ Περικλῆς διὰ νὰ εἰσπράττη τοὺς συμμαχικοὺς φόρους καὶ κρατῆ τοὺς συμμαχοὺς εἰς ὑποταγὴν, ὥρισεν ἵνα κατὰ πᾶν ἔτος ἐξήκοντα τριῆρεις περιπλέωσιν ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Προσέτι διὰ νὰ παρέχῃ πόρον ζωῆς εἰς τοὺς ἀπορωτέρους πολίτας ἔπεμπε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ὡς ἀποίκους εἰς τὰς ὑποτασσομένας πόλεις καὶ διενεμεν εἰς αὐτοὺς διὰ κλήρου τὰς γαίας αὐτῶν. Οὗτοι δ' ἐχρησίμευον συγχρόνως καὶ ὡς φρουροὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων. Ἐπίσης χάριν τῆς πενεστεράς τάξεως τῶν πολιτῶν ὥρισε νὰ πληρώνηται ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς αὐτοὺς τὸ εἰσιτήριον κατὰ τὰς δραματικὰς παραστάσεις. Τὸ δὲ ἐν Δήλῳ συμμαχικὸν ταμεῖον μετέφερον εἰς Ἀθήνας καὶ διέταξε νὰ φυλάττωνται ἄθικτα δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας ἐξ ἑκατῶν ταλαντῶν, ἦτοι ἐξήκοντα ἑκατομμύρια ἀρχαίων ἀττικῶν δραχμῶν. Ὁ δὲ στόλος αὐτῶν ἐκ 300 τριήρων ἦτο πάντοτε ἑτοιμος εἰς πόλεμον. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον εἶνε, ὅτι ὅχι μόνον κατέστησεν ὁ Περικλῆς τὰς Ἀθήνας ἰσχυρὰς κατὰ θάλασσαν καὶ ἐξησφάλισε τὴν πόλιν διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκαλλώπισεν αὐτὰς δι' ἐξόχων καλλιτεχνημάτων καὶ τὰς κατέστησε τὴν λαμπροτάτην πασῶν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Τὴν ἀνωτάτην δὲ ἐπιστάσιαν τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτῶν ἔργων ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐξοχώτατον καλλιτέχνην Φειδίαν, ὅστις συνεκέντρωσεν ἐν Ἀ-

θήναις περί εαυτὸν τοὺς ἀρίστους καλλιτέχνας, δι' ὧν κατεσκευάσθησαν τὰ ἀπγράμιλλα ἐκεῖνα ἔργα, τὰ ὅποια ἐκίνησαν καὶ θὰ κινῶσι τὸν θαυμασμὸν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τότε ἐπὶ Περικλέους καὶ διὰ τοῦ Περικλέους κατεσκευάσθη ἐκ λευκοτάτου μαρμάρου τῆς Πεντέλης ὁ ἀμίμητος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ *Παρθενῶν*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἴστατο τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου. Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ λαμπρὰ *Προπύλαια*, ἡ μεγαλοπρεπεστάτη εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως. Τότε ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τοῦ Ἐρεχθείου, ναοῦ τοῦ ἀρχαίου ἥρωος τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθέως, ἀλλ' ἐπερατώθη βραδύτερον. Μεταξὺ δὲ τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τῶν Προπυλαίων ἴστατο τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς *Προμάχου Ἀθηναῖς*, κατασκευασθὲν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης καὶ ἔχον ὕψος μετὰ τοῦ βᾶθρου πενήτηντα ποδῶν. Ἐπὶ Περικλέους αἱ Ἀθῆναι κατέστησαν τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀνεφάνησαν ἐν Ἀθήναις οἱ μέγιστοι σοφοί, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι, οἵτινες ἐδόξασαν τὰς Ἀθῆνας καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ δὲ ἐποχὴ ἐκείνη εἶνε ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ δικαίως ἐπονομάζεται ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431—404)

§ 31. Πρώτη περίοδος ἢ Ἀρχιδάμειος πόλεμος

Ἡ ἐπὶ τοῦ Περικλέους ἀκμὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, διότι ἐξερράγη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὁ μέγας καὶ φοβερός *Πελοποννησιακὸς* κληθεὶς πόλεμος. Πρώτιστον δὲ καὶ κυριώτατον αἷτιον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ἡ ἀντιζήλια τῆς Σπάρτης πρὸς τὰς Ἀθῆνας διὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀκμὴν καὶ δόξαν. Ἀφορμὴν δὲ τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἔδωκε πρῶτον μὲν ὁ ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν τῆς

Ἐπιδάμνου ἐκραγείς πόλεμος μεταξύ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ τὰς τριακονταεταεῖς συνθήκας· δεύτερον δὲ ἡ ὑπὸ τῶν Κορινθίων πρὸς ἀντεκδίκησιν ὑποκινήθεισα ἀποστασία τῆς Ποτιδαίας ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηνῶν, ἣτις ἦτο ἄπαικος μὲν τῶν Κορινθίων, σύμμαχος δὲ τῶν Ἀθηναίων· καὶ τρίτον τέλος ψήφισμά τι τῶν Ἀθηναίων, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀπεκλείοντο οἱ Μεγαρεῖς ἀπὸ πάντων τῶν λιμένων τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἀττικῆς ἀγορᾶς. Ἐνεκα τούτων συνεκροτήθη ἐν Σπάρτῃ συνέλευσις ἐξ ὅλων τῶν συμμάχων πόλεων, αἵτινες ἀπήτησαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας, νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς τὴν ἐλευθέραν ἐμπορίαν εἰς τοὺς συμμαχικοὺς λιμένας καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς συμμάχους καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Αἰγινίτας τὴν ἐλευθερίαν, εἰ δὲ μὴ, τὸ συνέδριον νὰ κηρύξῃ ὡς λυθεῖσαν τὴν εἰρήνην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Πελοποννησίων, οὗτοι δ' ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Οὕτω δ' ἐξερράγη ὁ μέγιστος καὶ χεῖριστος τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη *Πελοποννησιακός* καὶ διήρκεσεν ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ὄλα ἔτη, ἔλαβον δὲ μέρος εἰς αὐτὸν ὄλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, διαιρεθεῖσαι εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος κατέβαλε πολλὰς προσπάθειάς πρὸς συμβιβασμόν, ἀλλὰ ἐστάθη ἀδύνατον. Ὄθεν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 431 π. Χ. αὐτὸς ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἡγούμενος πολυκρίθμου στρατοῦ καὶ ὤησας τὴν χώραν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐτέρωθεν ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐδήλωσε τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ Λοκρίδος καὶ ὁ πεζικός αὐτῆς στρατός τὴν Μεγαρίδα. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου ἐνεσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καταστρεπτικός λοιμός, ὅστις εὐρῶν πρόσφορα τὰ πάντα, ἔνεκα μάλιστα τῆς ἐν τῇ πόλει συσσωρεύσεως τοσοῦτου πλήθους, ἐπροξένησε μεγίστην καταστροφὴν.

καὶ πλείστοι ἀπέθανον ἐν τῷ μέσῳ φρικτῶν πόνων. Περί δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἐπομένου ἔτους προσβλήθεις ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας Περικλῆς (429). Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Περικλείους πολιτικοὶ ἀνάξιοι καὶ δημαγωγοὶ μηδαιμινοὶ ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων. Τοιοῦτος ἀάλιστα ἀνεφάνη ὁ βυρσοδέψης Κλέων, ἀνὴρ φωνακλῆς καὶ καυχηματίας. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου ἐκυρίευσαν τὴν Ποτιδαίαν, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐκυρίευσαν καὶ κατέσκαψαν τὰς Πλαταιάς. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος οἱ Ἀθηναῖοι καθυπέταξαν καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀποστατήσαν Μιτυλήνην. Χίλιοι τῶν Μιτυληναίων ἐντελῶς ἐφονεύθησαν κατὰ πρότασιν τοῦ Κλέωνος ὡς παραίτιοι τῆς ἀποστασίας, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως κατήρηθησαν, ἀφηρέθη ὁ στόλος αὐτῆς καὶ ἡ χώρα διενεμήθη εἰς Ἀθηναίους κληρούχους. Ἀκόμη τραγικώτεροι σκηναὶ διεδραματίσθησαν ἐν Κερκύρα μεταξύ τῶν δημοκρατικῶν καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν, μετὰ φρικταλέας δὲ σφαγὰς ὑπερίσχυσαν οἱ δημοκρατικοί. Ἔτι δὲ μᾶλλον σπαραξικάρδια ὑπέστησαν οἱ Αἰγινῆται, οἱ τόσον περιφανῶς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγωνισθέντες ἐν Σαλαμῖνι καὶ λαθόντες τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς ἀνδρείας. Κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὴν πόλιν αὐτῶν καὶ διένειμαν τὴν νῆσον εἰς Ἀθηναίους κληρούχους, οἱ δὲ κάτοικοι διεσπάρησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ δὲ πλείστοι αὐτῶν κατώκησαν εἰς Θυρέαν. Ἄλλ' ἐν ἔτει 424 οἱ Ἀθηναῖοι ἐκπορθήσαντες τὴν Θυρέαν κατέκαυσαν αὐτήν, ὅσους δὲ συνέλαβον αἰχμαλώτους ἀπαγαγόντες εἰς Ἀθήνας ἀπέκτειναν. Κατὰ δὲ τὸ ἑβδομον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους κατέλαβον καὶ ὠχύρωσαν τὴν Πύλον (425 π. Χ.). Οἱ Σπαρτιάται ἔσπευσαν μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου νὰ ἀνακτήσωσι αὐτήν. Ἀλλὰ πᾶσαι αὐτῶν αἱ ἐφοδοὶ κατὰ τοῦ ὀχυρώματος ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἱ δὲ ἐν τῇ ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου Σφακτηρίᾳ ἀποβιβάσθέντες 420 Σπαρτιάται ἀπεκλείσθησαν στενωῶς ἐν τῇ νήσῳ. Ἐπελθόντος δὲ βραδύτερον καὶ

τοῦ Κλέωνος μετὰ νέου ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ ἡ Σφακτηρία ἐπολιόρκηθη στενότερον καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ὑπολειπόμενοι 292 Σπαρτιαῖται παρέδωκαν τὰ ὄπλα καὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Ἀθήνας (425). Ἀπὸ τοῦ κατορθώματος τούτου ἐπαρθεῖς ὁ Κλέων ἀπέβη θρασύτερος καὶ οὐδὲ κἄν νὰ ἀκούσῃ λόγον περὶ εἰρήνης ἤθελεν. Ὅτε δὲ ὁ ἐξαιρετος στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Βρασίδης μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν τῆς Μακεδονίας, ἵνα κινήσῃ εἰς ἀποστασίαν τὰς ἐκεῖ ὑπηκόους πόλεις τῶν Ἀθηναίων, ἐξέπλευσε καὶ ὁ Κλέων κατ' αὐτοῦ μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ καὶ συνάψας μάχην παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν ἠττήθη κατὰ κράτος καὶ τραπεῖς εἰς φυγὴν ἐφρονεῦθη. Συγχρόνως ἀπέθανε καὶ ὁ Βρασίδης ἐκ τῶν τραυμάτων, οἱ δὲ Ἀμφιπολίται ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν μεγάλας τιμὰς. Τέλος μετὰ τούτων ἐκατέρωθεν συμφορὰς συνωμολογήθη πεντηκονταετῆς εἰρήνη, κληθεῖσα Νικίειος, ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικίου, ὅς τις τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν συνωμολόγησιν αὐτῆς.

6') Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου (421-413).

§ 32. Ἀλκιβιάδης. Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία.

Κατὰ τῆς πεντηκονταετοῦς ταύτης εἰρήνης τοῦ Νικίου ἤρχισαν νὰ γογγύζωσι πολλαὶ πόλεις καὶ ἰδίως ἡ Κόρινθος, ἥτις καὶ κατήρτισεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ Μαντινέων ἰδίαν συμμαχίαν, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἡγεμονίαν. Θερμὸς προστάτης τῆς συμμαχίας αὐτῆς ἀναφαίνεται ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεινίου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε μὲν πολλὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ἐλαττώματα, καὶ ἔνεκα τούτου ἀντὶ ὠφελίμου ἀπέβη ἐπιβλαβέστατος καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦτο νέος εὐφυής, εὐγλωττος, ἀνδρεῖος, βωμαλέος καὶ πλουσιώτατος, ἀλλ' ἦτο συγχρόνως καὶ ἄστατος, ἐπιπόλαιος, πείσμων, ματαιόδοξος καὶ ἀσεβῆς καὶ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του.

Ἄναμιχθεὶς δὲ ἤδη τὸ πρῶτον εἰς τὰ πολιτικὰ ὑπεστήριξε τὴν νέαν συμμαχίαν καὶ ἔδωκε τὴν πρώτην ὄθησιν νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ πόλεμος. Ἄλλ' οἱ νέοι σύμμαχοι ἠττήθησαν εἰς τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην κατὰ κράτος καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης (418). Συγχρόνως οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτρέπονται καὶ πάλιν εἰς νέας φρικώδεις σφαγὰς κατὰ τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Σκιωναίων καὶ τῶν μέχρι τοῦδε οὐδετέρων διαμενόντων Μηλίων, τῶν ὁποίων ἐξεπόρθησαν τὴν πόλιν, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἀπέσφαξαν πάντας, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἐξηνδραπόδισαν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα δὲν ἐξηρέθισαν τόσοσιν τὴν Σπάρτην, ὅσον ἡ ἐπὶ τὴν Σικελίαν ἐστρατεία τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὴν ἀσύνητον ταύτην ἐστρατείαν ἐξώθησεν αὐτοὺς ὁ ἐπιπόλαιος καὶ φιλόδοξος Ἀλκιβιάδης. Ἀφορμὴν δ' εἰς τὴν ἐστρατείαν αὐτὴν ἔδωκαν οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἑγεσταῖοι, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν Σελινουντίων, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριζον οἱ Συρακοῦσιοι. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν νὰ κατακτήσωσι τὴν εὐφορον καὶ πλουσιωτάτην ταύτην νῆσον, ἤδη δὲ προτρεπόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ φιλο-

πολέμου Ἀλκιβιάδου ἀπεφάσιταν νὰ ἐκστρατεύσωσι καὶ ταχέως παρεσκευάσαν τὸν στόλον των. Λαμπρότερος δὲ καὶ κραταιότερος ἄλλοτε στόλος δὲν εἶχεν ἐκπλεύσει ἐκ τοῦ Πειραιῶς. Στρατηγοὶ δὲ τῆς ἐκστρατείας ἐχειροτονήθησαν ὁ Νικίας, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Λάμαχος. Ἀλλὰ μόλις ὁ στόλος ἐξέπλευσε καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐκίνησαν κατ' αὐτοῦ τὴν δίκην τῶν Ἑρμοκοπιδῶν. Κατηγόρησαν δὴλα δὴ αὐτόν, ὅτι ἄλλοτε μὲ ἄλλους νέους ἐνέπαιξε τα Ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ὅτι πρὸ τοῦ ἐκπλου τοῦ στόλου ἐν καιρῷ νυκτὸς συνέτριψε τοὺς Ἑρμας. Ἦσαν δὲ οἱ Ἑρμαῖ στήλαι τετράπλευροι ἀπολήγουσαι εἰς ἀνθρωπίνην κεφαλὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν τὴν Σαλαμινίαν καὶ προσεκάλεσαν τὸν Ἀλκιβιάδην νὰ ἐπανέλθῃ καὶ ἀπολογηθῆ περὶ ἀσεβήματος. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μὲν κατέφυγεν εἰς Θουρίους καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἄργος, ἔπειτα δὲ μαθὼν ὅτι κατεδικάσθη εἰς θάνατον κατέφυγεν εἰς τὴν Σπάρτην. Πνέων δ' ἐκδίκησιν κατὰ τῆς πατρίδος του προέτρεψε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ καταλάβωσι τὴν Δεκέλειαν, χωρίον ἐπικαιρότατον τῆς Ἀττικῆς, καὶ νὰ ἐκπέμψωσιν εἰς τὰς Συρακοῦσας βοήθειαν. Οὕτω δὲ ἡ ἐκστρατεία αὕτη τῶν Ἀθηναίων ἔπαθε μεγάλην ζημίαν, διότι ὄχι μόνον ἔλειψεν ὁ ἰκανώτατος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ διότι οὗτος ἐδίδαξε τὴν Σπάρτην τί πρέπει νὰ πράξῃ, ἵνα ματαιώσῃ τὴν ἐκστρατείαν. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ ἐκστρατεία εὐδοκῆμησε καὶ αἱ Συρακοῦσαι πολιορκούμεναι κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ὑπὸ τοῦ Νικίου ἐπλησίαζον νὰ παραδοθῶσιν. Ἀλλ' αἴφνης ἐπελθὼν ὁ Σπαρτιάτης Γύλιππος ἀνέτρεψε τὰ πάντα. Ὁ Νικίας τότε περιῆλθεν εἰς δεινὴν θέσιν καὶ ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἢ τὴν κατάπτυσιν τοῦ πολέμου ἢ τὴν ἀποστολὴν νέας ἐπικουρίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντὶ νὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον ἀπέστειλαν νέον στρατὸν καὶ στόλον ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Δημοσθένην καὶ Εὐρυμέδοντα. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆς νέας ἐπικουρίας ἠττήθησαν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Αἱ κατὰ θάλασσαν μάλιστα δύο τελευταῖαι ἦνται ἐβύθισαν

αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν. Ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν στόλον καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν διὰ ξηρᾶς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου. Διηρέθησαν δὲ εἰς δύο, καὶ τῆς μὲν ἐμπροσθοφυλακῆς ἡγεῖτο ὁ Νικίας, τῆς δὲ ὀπισθοφυλακῆς ὁ Δημοσθένης. Ὅλος δὲ ὁ στρατὸς ἀνήρχετο εἰς τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας. Ἄλλ' ὁ Γύλιππος καὶ οἱ Συρακούσιοι ἐγκαίρως προκαταλαβόντες πάσας τὰς διόδους ἐξηνάγκασαν κατὰ πρῶτον μὲν τὸν Δημοσθένην, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῶσιν ἐπὶ τῷ ὄρω, ἵνα μηδεὶς τῶν στρατιωτῶν θανατωθῇ μηδὲ ἀπαχθῇ εἰς δουλείαν. Ἄλλ' οἱ ὄροι τῆς συνθήκης παρεβιάσθησαν καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν παραδοθέντων κατεσφάγησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἢ ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ ἐρρίφθησαν εἰς τὰ λατομεῖα, εἰς δεσμὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια εἶνε πικρότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου καὶ μάλιστα διὰ ψυχᾶς εὐγενεῖς καὶ γενναίας. Τὸν δὲ Νικίαν καὶ Δημοσθένην ἀπέκτειναν βαρβάρως καὶ ἀνάνδρως οἱ Συρακούσιοι λιθοβολοῦντες αὐτοὺς (413).

γ') Τρίτη περίοδος ἢ Δεκελειακὸς πόλεμος (413-404).

§ 33. Νῆκαι τῶν Ἀθηναίων. Κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ἡ Ἀγγελία τῆς ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίας ἐθύθισε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν. Δὲν ὑπῆρχε δὲ ἐν Ἀθῆναις οἰκογένεια, ἥτις νὰ μὴ ἐπενθιφόρησεν, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθη ἡ διαδοθεῖσα φήμη περὶ τῆς ἐν Σικελίᾳ καταστροφῆς. Αἱ συμμάχιδες πόλεις ἀμέσως ἀπεσπάρτησαν, σπαρτιατικὴ δὲ φρουρὰ κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε τὴν Δεκέλειαν. Ἄλλ' ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων τυνηλῶν κατ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως ἀνέλαβε τὴν πρώτην ἑαυτοῦ γενναιοφροσύνην καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀντιστῇ μέχρις ἐσχάτων. Ἀμέσως δ' ἐξέλεξε δέκα ἄνδρας, προβούλους κληθέντας, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Κατασκευάσας δὲ τάχιστα καὶ νέον στόλον ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει φυλαττομένων ἐξακισχιλίων ταλάντων ἀνέκτησε τὴν Δέσβον καὶ ἐνίκησε τοὺς πολεμίους παρὰ τὴν Μίλη-

τον καὶ κατέστησεν κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του τὴν Σάμον. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Πείσανδρον ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχικοὶ κατήργησαν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ καθίδρυσαν τὴν ὀλιγαρχίαν, ἀντὶ δὲ τῆς βουλῆς τῶν 500 συνέστησαν τοὺς 400 προβούλους καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν 5000. Ἄλλ' οἱ ἐν Σάμῳ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων Θρασύβουλος καὶ Θρασύλλος, πρὸς τοὺς ὁποίους προσῆλθεν ἤδη καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις περιῆλθεν ἤδη εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐγκαθίδρυσαν διὰ τοῦ Θηραμένους πάλιν τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐψήφισαν τὴν κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως ὅτεν ἠθέλησε νὰ ἐπκνέλθη ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀφ' οὗ διαπράξῃ λαμπρὸν τι κατόρθωμα. Οἱ δ' ἐν Σάμῳ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὸ μεταξὺ Ἀβυδου καὶ Σηστοῦ ἀκρωτήριον, τὸ καλούμενον Κυνὸς σῆμα, καὶ παρὰ τὴν Ἀβυδον (411). Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην νίκην συνετέλεσε καὶ ὁ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης φθάσας Ἀλκιβιάδης μετὰ δέκα ὀκτώ πλοίων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος κατετρόπωσαν κατὰ κράτος παρὰ τὴν Κύζικον τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπου ἔπεσε καὶ ὁ ναύαρχος αὐτῶν Μίνδαρος γενναίως μαχόμενος. Τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς παρέστησε κάλλιστα ἢ πρὸς τὴν Σπάρτην πεμπομένη ἐπιστολὴ τοῦ γραμματέως Ἰπποκράτους: «Ἐρρεὶ τὰ κάλα· Μίνδαρος δ' ἀπεσούα· πεινῶντι τῶνδρες· ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν»· ἤτοι «κατεστράφη ὁ στόλος· ὁ Μίνδαρος ἐφονεύθη· πεινοῦσιν οἱ ἄνδρες· ἀποροῦμεν τί πρέπει νὰ πράξωμεν». Μετὰ τὴν περίφανῃ ταύτην νίκην ὁ Ἀλκιβιάδης καταλαβὼν πολλὰς πόλεις, κατεχομένας ἤδη ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χαλκηδόνα καὶ στερεώσας τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ, ὅπου ἔτυχεν ἐνθουσιῶδους ὑποδοχῆς (407).

§ 34. Λύσανδρος Καλλικρατίδης. Ναυμαχία ἐν Ἀργινούσαις.

Τὸν Μίνδαρον διεδέχθη εἰς τὴν ναυαρχίαν ὁ Λύσανδρος, ἀνὴρ πανοῦργος καὶ ὀραστήριος· Ὁ Λύσανδρος κατώρθωσε νὰ

προσελκύσει εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Κύρον τὸν νεώτερον, διάδοχον τοῦ Τισσαφέρους, καὶ διὰ τῆς χρηματικῆς αὐτοῦ συνδρομῆς πληρώσας ἑννεήκοντα ναῦς κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Ἐφεσον τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, ὅπου ἔπεσε καὶ ὁ ἀντιναύαρχος αὐτῶν Ἀντίοχος (407). Ὁ Ἀλκιβιάδης ναύαρχος ἤδη ὢν τῶν Ἀθηναίων, εἶχε μεταβῆ εἰς Φώκαιαν πρὸς συλλογὴν χρημάτων καὶ ὅπως συνεννοηθῆ καὶ μετὰ τοῦ Θρασυβούλου, ὅστις ἐπολιόρκει τὴν πόλιν. Εἶχε δὲ ἀπαγορεύσει αὐστηρῶς εἰς τὸν Ἀντίοχον πᾶσαν ἐχθροπραξίαν πρὸς τὸν Λύσανδρον, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ὑπήκουσεν. Ἐκ τοῦ ἀτυχήματος αὐτοῦ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ ἄστατος δῆμος τῶν Ἀθηναίων καθήρεσε τῆς στρατηγίας τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἐξέλεξε ἀντ' αὐτοῦ δέκα ἐτέρους στρατηγοὺς.

Τὸν Λύσανδρον κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος διεδέχθη ὡς ναύαρχος ὁ Καλλικρατίδας, ἀνὴρ πανελληνίων φρονημάτων καὶ ἐφάμιλλος μὲν καθ' ὅλα πρὸς τὸν Βρασίδαν, ἀλλὰ πολὺ ὑπέρτερος τοῦ Λυσανδρου κατὰ τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν καὶ γενναιότητα. Ὁ Καλλικρατίδας ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων, Κόνωνα, καὶ κατετρόπωσε τὸν πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἐπελθόντα Διομέδοντα. Κυριεύσας δὲ καὶ τριάκοντα ναῦς ἐξανάγκασε τὸν Κόνωνα νὰ ἐγκλεισθῆ μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου στόλου εἰς τὸν λιμένα τῆς Μιτυλήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν πρὸς βοήθειαν τοῦ πολιορκουμένου Κόνωνος τὸν στόλον αὐτῶν ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα νεῶν. Ὁ Καλλικρατίδας μαθὼν τὴν ἐπέλευσιν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων ἐπέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, ἀφήσας πρὸς πολιορκίαν τοῦ Κόνωνος πενήκοντα ναῦς ὑπὸ τὸν Ἐτεόνικον. Οἱ δύο στόλοι συνητηθήσαν παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας νήσους, αἱ ὅποιαι κεῖνται μετὰξὺ Λέσβου καὶ μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν καταβιθύσαντες ἐβδομήκοντα πολεμικὰς ναῦς, αὐτοὶ δὲ ἀποβαλόντες εἴκοσι-πέντε. Εἰς τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἔπεσε καὶ ὁ γενναῖος Καλλικρατίδας (406). Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ ἕνεκα τῆς σφοδρᾶς τρικυμίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι τοὺς ναυαγοὺς

κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ παραφόρου ὄχλου τῶν Ἀθηναίων ὀκτώ-
τούτων εἰς θάνατον, ἐξ ὧν οἱ δύο διέφυγον αὐτὸν μὴ ἐμφανι-
σθέντες ἐν τῇ δίκῃ.

§ 35. Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχία.
Τέλος τοῦ πολέμου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδα οἱ Σπαρτιᾶται διώ-
ρισαν ναύαρχον, ἀλλ' ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Ἄρακόν τινα, ὡς ἐπι-
στολέα δὲ αὐτοῦ, πράγματι δὲ ἀπόλυτον κύριον, τὸν πολυμή-
χανον καὶ δόλιον Λύσανδρον, ὅστις ναυπηγήσας νέον στόλον διὰ
περσικῶν χρημάτων καὶ καταλαβὼν τὴν Λάμψακον κατέστη
κύριος πάσης τῆς θαλάσσης τῆς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ
δὲ Ἀθηναῖοι προσωρμίσθησαν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἀπέναντι τῆς
Λαμψάκου εἰς θέσιν ἀλίμενον καὶ στερουμένην τροφίμων καὶ
προεκάλουν εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον, ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐκ πα-
νουργίας ἀπέφευγε τὴν μάχην, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπαναπλέοντες διε-
σκορπίζοντο εἰς τὴν ξηρὰν. Ἄλλ' ὁ Λύσανδρος καιροφυλακτῆσας
αὐτοὺς κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν, καθ' ἣν διεσκορπίσθησαν
εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἐπιπεσὼν αἴφνης ἐκυρίευσεν ἅπαντα τὸν
στόλον αὐτῶν, πλὴν ὀκτῶ πλοίων, τὰ ὅποια διεσώθησαν ὑπὸ
τὸν Κόνωνα εἰς Κύπρον, καὶ τῆς ἱερᾶς Παράλου, ἣτις ἔφερον
εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν (405). Ὁ Λύσανδρος
ἐξαγαγὼν πάραυτα εἰς τὴν ξηρὰν τὸν στρατὸν τοῦ ἐζώγρησ
τρεῖς ἕως τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους μεταγαγὼν
εἰς Λάμψακον ἐφόνευσεν ἅπαντας. Ἀφοῦ δὲ καθυπέταξε
καὶ πάσας τὰς συμμάχους πόλεις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐγκαθί-
δρυσεν πανταχοῦ ἀρχὰς καὶ πολίτευμα ὀλιγαρχικόν, κατέ-
πλευσεν εἰς Πειραιᾶ. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπέκλεισε τὰς Ἀθήνας
ἀπὸ θαλάσσης, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, Ἄγις καὶ Παυ-
σανίας, ἀπέκλεισαν αὐτὰς ἀπὸ ξηρᾶς μετὰ σύμπαντος τοῦ συμ-
μαχικοῦ στρατοῦ. Οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηντλημένοι ἐκ τοῦ
μακροῦ πολέμου καὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς πείνης καταθασάνιζόμενοι
ἠναγκάσθησαν μετὰ πολύμηνον ἀποκλεισμὸν νὰ παραδοθῶσιν

εἰς τὸν νικητὴν. Τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ ὀχύρωματα τοῦ Πειραιῶς κατεσκάφησαν, ὁ στόλος αὐτῶν παρεδόθη, πλὴν δέκα νεῶν, ἀνεκλήθησαν οἱ ἐξόριστοι, πᾶσαι δ' αἱ ὑποτελεῖς καὶ ὑπήκοοι πόλεις ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, συνεδέθη συμμαχία καὶ ἐπιμαχία μετὰ τῆς Σπάρτης καὶ τὸ πάντων σπουδαιότατον κατηργήθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἡ δὲ διοίκησις τῆς πόλεως ἀνετέθη εἰς τριάκοντα ἄνδρας ὀλιγαρχικούς, οἵτινες ἕνεκα τοῦ σκληροῦ τρόπου τῆς διοικήσεώς των ἐπεκλήθησαν οἱ τριάκοντα τύραννοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

§ 36. Οἱ τριάκοντα τύραννοι. Θρασύβουλος.

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἦταν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος ἀνέλαθεν ἡ Σπάρτη, ἥτις κατέλυσε πανταχοῦ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ συνέστησε τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα ὑπὸ τὸν ἀρμοστήν καὶ τὴν δεκαδαρχίαν. Ὑπεχρέωσε δὲ καὶ τὰς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς πόλεις νὰ πληρώνωσιν ὑπὲρ τὰ χίλια ταλάντα ἐτήσιον φόρον. Εἰς πολλὰς δὲ πόλεις καθίδρυσε καὶ σπαρτιατικὴν φρουράν. Ἄλλ' οὐδεμία ἄλλη πόλις ὑπέστη τόσα δεινά, ὅσα ὑπέστησαν αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν τριάκοντα τυράννων. Οὗτοι ἐξελέχθησαν τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ μεταρρυθμίσωσι τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον. Ἄλλ' ἀφ' οὗ διώρισαν αὐθαιρέτως νέας ἀρχὰς καὶ συνέστησαν τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων τυφλῶς ὑπακούουσιν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἔλαβον ἐκ Σπάρτης φρουράν πεντακοσίων ἀνδρῶν ὑπὸ ἀρμοστήν τὸν Καλλίβιον, ἤρχισαν νὰ φονεύωσιν ἀδιακρίτως πάντας τοὺς πολίτας, ὅσοι ὑπερεῖχον κατὰ τὸν πλοῦτον, ὅπως διαρπαζῶσι τὰς περιουσίας των. Ὅθεν πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν. Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ὅστις καταφυγὼν εἰς τὰς Θήβας ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς τυράννους καὶ πρὸς τοῦτο κατέλαβε μετὰ ἑβδομήκοντα ἄλλων φυγάδων τὴν Φυλὴν, φρούριον ὀχυρὸν, κείμενον εἰς τὰ μεθόρια

τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἐκεῖ δὲ προσῆλθον καὶ ἄλλοι φυγάδες ἐν ὄλῳ περὶ τοὺς ἐπτακοσίους. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐπῆλθον κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἠττηθέντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Θρασύβουλον μετὰ πέντε ἡμέρας κατέλαβον διὰ νυκτὸς τὸν Πειραιᾶ, οἱ δὲ περὶ τοὺς τριάκοντα ἐπέλθοντες κατ' αὐτῶν ἠττήθησαν εἰς μάχην κρίσιμον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφρονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Κριτίας, ὁ πρῶτος καὶ χειρίστος τῶν τριάκοντα. Τὴν ἐπιούσαν ἡ βουλή συνελθοῦσα καθήρεσε τοὺς τριάκοντα καὶ ἐξέλεξεν ἀντ' αὐτῶν δέκα ἑτέρους ἄρχοντας. Καὶ οὗτοι ὅμως κατ' οὐδὲν διέφερον τῶν τριάκοντα, ἀλλὰ μάλιστα πρὸς ὑποστήριξίν των ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἣτις ἀπέστειλε μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως τὸν Λύσανδρον. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπῆλθε καὶ ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, ὁ Πausanίας, ὅστις φθονῶν τὸν Λύσανδρον κατώρθωσε νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Οὕτω μετὰ τὴν συνδιαλλαγὴν ἐχορηγήθη γενικὴ ἀμνηστία, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηρέθησαν οἱ τριάκοντα καὶ οἱ δέκα. Ἀποκατέστη δὲ καὶ πάλιν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

§ 37. Σωκράτης (469 – 399).

Ὁ Σωκράτης ἦτο υἱὸς τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Σφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 469 π. Χ. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς τὴν τέχνην τοῦ πατρὸς του, ἔπειτα δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀνεδείχθη ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων, καθὼς ἀνεκήρυξεν αὐτὸν καὶ αὐτὸ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν: «ὅτι ἀπάντων τῶν ἀνδρῶν σοφώτατος εἶτε ὁ Σωκράτης». Ἀφιέρωσε δὲ ὅλον του τὸν βίον νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν. Ἐδίδασκε δωρεὰν τοὺς ἀνθρώπους μεταβαίνων εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τοὺς περιπάτους, περὶ ἀρετῆς, περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἠθικῆς, περὶ εὐσεβείας καὶ τῶν τοιούτων. Καὶ δὲν εἰδίδασκε μόνον διὰ λόγων τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἐξήσκει αὐτὴν καὶ διὰ τῶν ἔργων, ὥστε ἀπέβη τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας. Ὑπηρέτησε δὲ πολλάκις τὴν πατρίδα του ὡς

στρατιώτης και γενναίως ἠγωνίσθη εἰς πολλὰς μάχας. Εἰς μάχην τινα ἔσωσε τὸν Ἀλκιβιάδην και εἰς ἄλλην τὸν Ξενοφῶντα. Κατέκρινε μετὰ θάρρους τὰς παρανόμους πράξεις τῶν τριάκοντα τυράντων και ὅλας τὰς κακίας τῆς κοινωρίας. Εἰὰ τοῦτο ἐκίνησε τὸ μῖσος πολλῶν. Εὐρέθησαν δὲ και τρεῖς ἄνθρωποι, ὁ Ἄνυτος, ὁ Μέλητος και ὁ Λύκων, νὰ τὸν κατηγορήσωσιν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅτι αὐτὸς ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς διὰ τῆς διδασκαλίας του διαφθείρει τοὺς νέους και εἰσάγει νέους θεούς. Ὁ Σωκράτης κατὰ τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν τῆς

Ὁ Σωκράτης.

δίκης ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, ἵνα ἀπολογηθῆ. Δὲν ἠθέλησε δὲ μάλιστα νὰ φέρῃ εἰς τὸ δικαστήριον, καθὼς συνειθίζετο τότε, οὔτε τὴν σύζυγόν του, οὔτε τὰ τέκνα του, ἵνα διὰ τῶν δακρύων και παρακλήσεων αὐτῶν συγκινήσῃ τοὺς δικαστὰς του, ἀλλ' ἀπελογήθη μετὰ τόλμης και παρρησίας ἀξιοθαυμάστου. Ἡ ἀξιοπρεπὴς ὁμῶς αὕτη ἀπολογία ἐξηρέθισε τοὺς δικαστὰς και διὰ πλειοψηφίας τριάκοντα ψήφων ἐθεωρήθη ἔνοχος τῆς ἀποδιδομένης εἰς αὐτὸν κατηγορίας. Συνεκροτεῖτο δὲ τὸ δικαστήριον ἐκ πεντακοσίων δικαστῶν. Κατόπιν τὸ δικαστήριον

προσεκάλεσε τὸν Σωκράτην νὰ ἐκλέξη αὐτὸς καὶ νὰ ὀρίσῃ ποίαν τιμωρίαν θέλει νὰ τῷ ἐπιβάλῃσιν. Ὁ Σωκράτης ἀπήντησεν «ὅτι ἀντὶ καταδίκης καὶ τιμωρίας θεωρεῖ ἑαυτὸν ἄξιον νὰ τρέφῃται εἰς τὸ πρυτανεῖον διὰ τὰς μεγάλας του πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας». Οἱ δικάσταί ἐκ τῶν λόγων τούτων ἔτι μᾶλλον ἐρεθισθέντες κατεδίκασαν αὐτὸν διὰ πλειοψηφίας ὀγδοήκοντα ψήφων εἰς θάνατον. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ Σωκράτης ἤκουσε μετὰ μεγίστης ἀταραξίας. Ἄλλ' ἢ ἐκτελεσις τῆς καταδίκης ἀνεβλήθη, μέχρις οὐ ἐπανέλθη ἐκ τῆς Δήλου ἡ ἱερά ναῦς, Πάραλος, ἣτις συνέπεσε νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν προτεραιάν φέρουσα θυσίαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἦτο δὲ νόμος, ὅστις δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ μηδεμία θανατικὴ ποινὴ, πρὶν ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς Δήλου ἡ ἱερά ναῦς. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Σωκράτης διέμενον ἐν τῇ φυλακῇ, οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ φίλοι του ἐξηκολούθουν νὰ τὸν ἐπισκέπτωνται κταλυπημένοι. Ὁ Σωκράτης ὁμως ἔμενον ἀτάραχος καὶ οὐδὲ τὸ παραμικρὸν παράπονον ἐξέφρασεν οὔτε κατὰ τῶν δικαστῶν οὔτε κατὰ τῶν κατηγορῶν του. Ὁ μαθητῆς του Κρίτων προπαρασκευάσας τὰ πάντα καλῶς προέτεινεν ἡμέραν τινα εἰς τὸν Σωκράτη νὰ δραπέτευσῃ. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἀπέρριψε τοῦ ἀγαπητοῦ μαθητοῦ τὴν πρότασιν καὶ ἐπισφράγισε διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, ὅτι οὐδεμία κατάθλιψις ἢ ἀδίκημα πρέπει νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ γινώμεθα ἀπειθεῖς πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Διεκήρυξε δ' ὅτι καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων ἡ πατρὶς εἶνε τιμιώτερον καὶ σεβαστότερον καὶ ἀγιώτερον. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ὅτε ἡ Πάραλος ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Δήλου, προσῆλθεν ἡ σύζυγος του Ξανθίππη μετὰ τῶν τέκνων του καὶ ἤρχισαν νὰ θρηνῶσι καὶ νὰ κλαίωσιν. Ὁ Σωκράτης τοὺς παρήγόρησε καὶ εἶπε νὰ ἀπέλθωσι. Μετ' ἄκρας δ' ἀταραξίας συνδιελέγετο μετὰ τῶν μαθητῶν του περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τέλος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰσῆλθεν ὁ ὑπηρετῆς τῆς φυλακῆς καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Σωκράτη νὰ πῆν τὸ κώνειον. Καὶ ὁ μὲν ὑπηρετῆς ἤρχισε νὰ κλαίῃ, ὁ δὲ Σωκράτης ἔλαβε τὸ ποτήριον καὶ ἐξεκένωσεν αὐτὸ

άταράχως. Μετ' ὀλίγον κατεκλίθη ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον καὶ οὕτως ἐξέπνευσεν (399).

Οἱ Ἀθηναῖοι βραδύτερον μεταμεληθέντες διὰ τὴν ἄδικον ταύτην καταδίκην διέταξαν κοινὸν πένθος καθ' ὅλην τὴν πόλιν καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριάντα χαλκοῦν.

§ 38. Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυριῶν.

Κῦρος ὁ νεώτερος ἦτο υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη σατράπης τῆς Λυδίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας. Θέλων οὗτος νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν παραλαβὼν δεκακισμυρίους Πέρσας καὶ δέκα τρεῖς περίπου χιλιάδας μισθοφόρων Ἑλλήνων ὑπὸ Κλέαρχον τὸν Λακεδαιμόνιον. Μετὰ τρίμηνον οδοιπορίαν συναντήσας τὸν ἀδελφόν του ἄγοντα περὶ τὰς ἑκατὸν μυριάδας στρατοῦ παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Μεσοποταμίας συνῆψε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, ἀλλ' ἐφονεύθη ὁ Κῦρος ἐφορμήσας καὶ πληγώσας τὸν ἀδελφόν του. Μετὰ ταῦτα, γενομένης ἀνακωχῆς, ὁ Τισσαφέρνης συλλαμβάνει δολίως καὶ φονεύει τὸν Κλέαρχον καὶ τοὺς λοιποὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω δὲ οἱ Ἕλληνες μείναντες καὶ ἀνευστρατηγῶν κατελήφθησαν ὑπὸ ἄκρας ἀπελπισίας. Μόλις δὲ συνελθόντες ἐκ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως ἐξελεξαν νέους στρατηγοὺς, τῶν ὁποίων ἐπιστημότερος ἦτο ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὅστις παρηκολούθει ὡς ἐθελοντῆς τὸν στρατηγὸν Πρόξενον τὸν Βοιωτίον. Κατὰ προτροπὴν δ' αὐτοῦ καύσαντες ἅπαντα τὰ περιττὰ αὐτῶν σκευὴ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας, ἀναθέτοντες τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν ἀνδρείαν των καὶ εἰς τὴν θείαν βοήθειαν. Οὕτω δ' ἤρχισεν ἡ περιφημοῦς κάθοδος τῶν μυριῶν. Ἀπερίγραπτα εἶνε τὰ ὅσα ὑπέφερον ἐπὶ τέσσαρας μῆνας διερχόμενοι διὰ μέσου ἐχθρικῶν καὶ ἀγνώστων

χωρῶν. Ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ὄρη χιονοσκεπῆ καὶ ἀπόκρημνα. Διέβαινον βαθεὶς καὶ ὀρμητικούς ποταμούς. Κατεπολεμοῦντο ἀπὸ βαρβάρους καὶ ὀλιούς ἐχθρούς καὶ κατεβασανίζοντο ἀπὸ πείναν καὶ ψυχὸς δριμύτατον. Στερούμενοι δὲ τῶν πάντων καὶ ἐλεεινῶς κακουχούμενοι ἔφθασαν τέλος μετὰ πορείαν τεσσάρων ὄλων μηνῶν ἐπὶ τινος ὄρους, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο Θήκης, ἐκείθεν δὲ ἰδόντες τὴν θάλασσαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγαλλιάσεως ἐχαίρεισαν αὐτὴν ὡς σώτειράν ἑαυτῶν κραυγάζοντες, «θάλαττα, θάλαττα». Συναθροιζόμενοι δ' ἐκεῖ ἐνηγαλίζοντο ἀλλήλους καὶ ἔχυνον δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐπισπυροῦντες λίθους καὶ ἐπιθέτοντες ὄπλα καὶ τεθραυσμένας ἀσπίδας ἀνήγειρον τὸ ἐνδοξότατον ἀληθῶς τρόπαιον. Ἐντεῦθεν κατῆλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ὅπου διὰ θυσιῶν καὶ διὰ γυμνικῶν ἀγῶνων ἐξεδήλωσαν τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν Δία τὸν σωτῆρα καὶ τοὺς ἄλλους θεούς. Ἐκείθεν ἔφθασαν εἰς Κερασσοῦντα, 8, 600 ἐκ τῶν 12, 900 ἐκστρατευσάντων Ἑλλήνων, ὁπόθεν μετὰ νέας περιπετείας διεπεραιώθησαν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐξακισχίλιοι τούτων προσκληθέντες μετέβησαν εἰς τὴν Αἰολίδα καὶ κατέταχθησαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τῆς Σπάρτης Θίμβρωνα, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων.

§ 39. Νέαι συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ Περσῶν Θίμβρων, Δερκυλλέδας, Ἀγησίλαος (400-398)

Ὁ Ἀρταξέρξης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῶν Ἴωνικῶν πόλεων εἰς τὸν Τισσαφέρην, ὅστις ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ αὐτάς διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύρον εὐνοίαν. Ὅθεν αὐταὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τῆς Σπάρτης, ἣτις ἀπέστειλε τὸν Θίμβρωνα μὲ ἐπτακισχιλίους ὀπλίτας καὶ τριακοσίους ἵππεῖς μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ πολλοὶ ἠθελονταὶ ἐκ τῶν Ἴωνικῶν πόλεων καὶ οἱ ἐξακισχίλιοι Κύριοι (400 π. Χ.). Ὁ Θίμβρων ἐκυρίευσεν πόλεις τινὰς τῆς Αἰολίδος καὶ ἐπολιόρκησεν τὴν Λάρισαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ στρατὸς αὐτοῦ παρεξέτραπεν εἰς

λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς, ἀνεκλήθη ὁ Θίμβρων καὶ ἀπεστάλη
ἀντ' αὐτοῦ ὁ πανοῦργος Δερκυλλίδας, ὅστις ἐκυρίευσε τὴν Λά-
ρισσαν καὶ ἄλλας ὀκτὼ Αἰολικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς
τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου. Ἐπὶ τέλους συνωμολογήθη
ἀνακωχῆ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτι οἱ
σατράπαι συναθροίζουσι νέας δυνάμεις πρὸς ὑποδοῦλωσιν τῶν
Ἑλληνικῶν πόλεων, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτὸς ὁ βασι-
λεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαος. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο υἱὸς τοῦ
βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου, ἦγε δὲ τότε τὸ τεσσαρα-
κοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ χλωρὸς
τὸν ἕτερον πόδα, ἀλλ' εἶχε καταστήσῃ τὸ σῶμα του ἰσχυρὸν
διὰ τῶν ἀσκήσεων, ὥστε νὰ ἀντέχῃ εἰς πάντα κόπον. Εἰς τὸ
εὐτελὲς δ' ἐκεῖνο σῶμα ἐνουπῆρχε ῥώμη σωματικὴ καὶ ψυχικὴ
μεγαλοφροσύνη. Παραλαβὼν δὲ ὁ Ἀγησίλαος ὀκτάκις χιλίους
ἄνδρας διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀσίαν διανοούμενος τὴν κατάλυ-
σιν τοῦ Περσικοῦ κράτους (396 π. Χ.). Φθάσας εἰς τὴν Ἐφε-
σον παρέτεινε ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὴν συνομολογηθεῖσαν ἀνακω-
χὴν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ παρέλθῃ αὕτη, οἱ σατράπαι συναθροίσαντες
νέας δυνάμεις ἀπήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀγησίλαον νὰ ἀπέλθῃ τῆς
Ἀσίας. Ἄλλ' ὁ Ἀγησίλαος ἀντὶ νὰ ἀναχωρήσῃ εἰσέβαλεν εἰς
τὴν πλουσίαν Φρυγίαν καὶ λαβῶν πλεῖστα λάφυρα καὶ αἰχμα-
λώτους ἐπέστρεψε καὶ διεχείμασεν εἰς τὴν Ἐφeson. Κατὰ δὲ
τὸ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐτράπη ἐπὶ τὰς Σάρδεεις καὶ ἀφ' οὗ
ἐληλάτησε τὴν χώραν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας συνεκρότησε μάχην
πρὸς τοὺς ἐπελθόντας πολεμίους παρὰ τὸν Πακτωλὸν ποταμὸν
καὶ κατετρόπωσαν αὐτοὺς κατὰ κράτος (395 π. Χ.). Μετὰ τὴν
ἤτταν ταύτην ὁ μονάρχης τῆς Περσίας διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῇ
ὁ Τισσαφέρνης καὶ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν εἰς τὸν Τιθραύστην.
Οὗτος συνομολογήσας ἐξάμηνον ἀνακωχὴν πρὸς τὸν Ἀγησί-
λαον καὶ δούς τριάκοντα τάλαντα ἐπεισεν αὐτὸν νὰ ἐκχωρήσῃ
ἐκ τῆς ἰδικῆς του σατραπείας καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν τοῦ Φαρ-
ναβάζου. Ὅθεν ὁ Ἀγησίλαος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Φρυγίαν, ἐλε-
ηλάτησεν αὐτὴν καὶ ἐκυρίευσε τὸ στρατόπεδον τοῦ Φαρναβά-

ζου. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀγησίλαος ἠτοιμάζετο νὰ εἰσβάλῃ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ διαταγὴν τῆς Σπάρτης.

§ 40. Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος.

Ἄνταλκίδειος εἰρήνη (395—387).

Ἡ Σπάρτη ἀναλαβούσα τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον κατεπίεσεν ἔτι μᾶλλον τῶν Ἀθηναίων τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβη μισητή. Τὴν περιστάσιν ταύτην ὁ διαδεχθεὶς τὸν Τισσαφέρην Τιθραύστης ἐθεώρησε κατάλληλον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα μὲ χρήματα τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτην, ὅστις κατῴρθωσε νὰ συνενώσῃ εἰς συμμαχίαν κατὰ τῆς Σπάρτης τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος καὶ τὰς Ἀθήνας. Οὕτω δὲ ἐξεργήθη ὁ Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς ἐπικληθεὶς πόλεμος. Τὴν πρώτην δ' ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδοσαν οἱ Λοκροί, οἵτινες ὑποκινήθητές ὑπὸ τῶν Θεβαίων εἰσέβαλον εἰς Φωκίδα. Ὁ δὲ Λύσανδρος σπεύσας πρὸς βοήθησεν τῶν Φωκίων καὶ θελήσας νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Ἀλίαρτον, ἀπεκρούσθη καὶ ἐφρονεύθη (395 π. X.). Ἡ Σπάρτη ἕνεκα τούτων ἠναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις μετ' ἀφᾶτου θλίψεως εἶδε διαλυόμενα τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ ὄνειρα καὶ ὑπακούων εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φθάσας δ' εἰς Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας εὗρε συγκεντρωμένους πάλιν ἐκεῖ τοὺς συμμάχους, τοὺς ὑποίους εἶχε νικήσει ὁ Ἀριστόδημος, ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης. Ἐκεῖ συνήφθη μάχη φονικωτάτη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησε μὲν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' ἐπληρώθη καὶ διέτρεξε τὸν ἔσχατον κίνδυνον (394). Ἐντεῦθεν ὁ πόλεμος μετηνέχθη εἰς Κορινθίαν, ὅπου οὐδεμία μὲν συνήφθη κρίσιμος μάχη, ἀλλ' ὁ Ἀθηναῖος Ἴφικράτης διὰ τῶν πελταστῶν του κατέκοψε μίαν ὀλόκληρον μόραν τῶν Σπαρτιατῶν ἐξ ἑξακοσίων ὀπλιτῶν ἐπιστρέφουσιν εἰς Σπάρτην. Ὁ δὲ Κόνων διοικῶν τὸν στόλον τῶν

Ἀθηναίων καὶ Περσῶν ἐνίκησε παρὰ τὴν Κνίδον τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ οὕτως ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτῶν τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης, ἀνήγειρε δὲ καὶ τὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Ἀθηνῶν (393).

Ἐνεκα τῶν τελευταίων τούτων ἀτυχημάτων ἡ Σπάρτη διὰ τοῦ Ἀνταλκίδου συνῆψε πρὸς τοὺς Πέρσας ἐπονείδιστον εἰρήνην, κληθεῖσαν ἀπ' αὐτοῦ Ἀνταλκίδειον (387). Κατὰ τὴν αἰσχυρὰν ταύτην εἰρήνην ἡ Κύπρος καὶ αἱ παράλιοι πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας παρεδόθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, αἱ δὲ λοιπαὶ νῆσοι, πλὴν τῆς Δήμου, Ἰμβροῦ καὶ Σκύρου, κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκηρύχθησαν αὐτόνομοι.

§ 41. Θῆβαι. Πελοπίδας. Ἐπαμεινώνδας.

Ἡ Σπάρτη μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην ἐδείχθη ἀκόμη περισσότερον τῶν Ἀθηνῶν τυραννικὴ καὶ βίβλιος. Καὶ κατὰ

Ὁ Ἐπαμεινώνδας.

πρῶτον μὲν κατέσκαψε τὴν Μαντίνειαν καὶ διεσκόρπισεν εἰς διαφόρους πόλεις τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἐπειτα διὰ μακροῦ καὶ αἱματηροῦ πολέμου διέλυσε τὴν Ὀλυθιακὴν ὁμοσπονδίαν, ἥτις κέντρον ἔχουσα τὴν ἰσχυρὰν Ὀλυθον συμπεριελάμβανε πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Διὰ δὲ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῆς Φοιβίδου, διερχομένου ἐκ Θηβῶν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Ὀλυθον, κατέλαβε τὴν Καδμείαν, ἔθεσεν εἰς αὐ-

τὴν ἰδίαν φρουράν, κατήργησε τὰς ἀρχὰς καὶ παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς φίλους τῆς ὀλιγαρχικῆς (382 π. Χ.). Οὗτοι ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς ἔδειξαν τὴν αὐτὴν τυραννικὴν διαγωγὴν, τὴν ὁποῖαν ἄλλοτε οἱ τριάκοντα τύραννοι τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐθιχνάτωσαν πολλοὺς ἐπισήμους πολίτας, ἄλλους δὲ ἐξηναγκάσαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς εἰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ. Μεταξὺ τῶν φυγάδων συγκαταλέγεται καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνὴρ ἐκ πλουσίας καὶ εὐγενοῦς καταγόμενος οἰκογενείας, γενναῖος καὶ ῥωμαλέος, φιλελεύθερος καὶ μισοτύρανος. Ὁ Πελοπίδας, ἂν καὶ ἦτο πλούσιος, ἔζη μὲ λιτότητα καὶ ὀλιγάρκειαν, ἀλλ' ἔδαπάνα ἀφειδῶς ὑπὲρ τῶν φίλων του καὶ μάλιστα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐξήσκησε τὸ σῶμά του εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ εἰς τὸ κυνήγιον καὶ κατέστησεν αὐτὸ ῥωμαλέον, ὥστε νὰ ἀντέχη εἰς πάντας τοὺς ὑπερβολικοὺς κόπους. Ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας ἦτο υἱὸς τοῦ Πολύμνιδος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Θεβῶν. Διετέλεσε καθ' ὄλον τὸν βίον πένης καὶ ἀνεδείχθη χρημάτων ὑπέρτερος. Πολλοὶ πολλάκις ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δελεάσωσι διὰ χρημάτων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν. Οὐδὲ τὰ ὑπὸ τοῦ φίλου του Πελοπίδου προσνεχθέντα πολλάκις πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πείνης του ἐδέχθη. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἠσκήθη εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὰ πολεμικά, ὡς οἱ ἄριστοι ἄνδρες τῶν Θεβαίων, εἰς δὲ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν ἐκπαίδευσιν, ὡς οἱ ἄριστοι τῶν Ἀθηναίων. Μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας δὲν ἀνεμίχθη οὐδὲν εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικά πράγματα, ἀλλὰ κατεγίνετο εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας, ἦτο δὲ ἀνὴρ λίαν ἐνάρετος καὶ φιλόπατρις καὶ εἶχεν ἀνδρείαν καὶ στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν ἐξαίρετον. Κατὰ πρῶτον ἀνεμίχθη εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικά, ὅτε οἱ Θεβαῖοι ἀνέλαβον νὰ ἐκδιώξωσιν ἐκ τῆς Καδμείας τὴν σπαρτιατικὴν φρουράν. Τότε μετὰ τοῦ Πελοπίδου συνέστησε καὶ τὸν ἱερὸν λόχον. Συνέκειτο δὲ οὗτος ἐκ 300 ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ἐκ τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν, οἵτινες συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους διὰ φιλίας καὶ ὄρκου νὰ συναποθάνωσιν ὑπὲρ

τῆς πατρίδος. Ὁ Πελοπίδας ἦτο λίαν φιλόπατρις ἀνὴρ καὶ δὲν ἔπαυε προτρέπων τοὺς συνεξορίστους πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἐπὶ τέλους ὁ Πελοπίδας καὶ ἄλλοι τινὲς ἐκ τῶν συνωμοτῶν ἀναχωρήσαντες κρυφίως ἐξ Ἀθηνῶν εἰσῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὰς Θήβας μετημφισμένοι, φονεύουσι τοὺς τρεῖς πολεμάρχους, ἀνακηρύττουσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐξαναγκάζουσι τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰ νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Καδμείας. Ἔνεκα τούτου ἐπῆλθε πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν. Ἄλλ' οἱ Θηβαῖοι κατώρθωσαν διὰ τῆς γενναιότητος τοῦ Πελοπίδου καὶ τῆς στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ἐπαμεινώνδου νὰ νικήσωσιν ἐπανειλημμένως τοὺς Σπαρτιάτας.

§ 42. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη (371 π. X.).

Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος καὶ Ἀγησίλαος ἐπανειλημμένως ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἀνακτήσωσιν τὴν Καδμείαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Τὸ δὲ δεινότερον ὁ Πελοπίδας ἠγούμενος τοῦ ἱεροῦ λόχου καὶ τεσσαράκιντα ἰππέων κατετρόπωσε δύο λόχους (μόρας) Λακεδαιμονίων παρὰ τὴν Τέγυραν τῆς Βοιωτίας. Βραδύτερον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος ἄγων 14,000 ὀπλιτῶν καὶ 1,600 ἰππεῖς καὶ ἐστρατοπέδευεν εἰς τὰ Λεύκτρα. Ἀπέναντι δ' αὐτοῦ ἀντιπαρετάχθησαν καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας ἄγοντες περὶ τοὺς ὀκτακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους ἑξακοσίους ἰππεῖς. Οἱ Θηβαῖοι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ φόβου, διότι καὶ ὀλιγαριθμότεροι ἦσαν καὶ οἱ μάντιες προέλεγον, ὅτι οἱ οἰωνοὶ δὲν ἦσαν αἰσιοί. Ἄλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς εἰπὼν τὸν περίφημον στίχον τοῦ Ὀμήρου «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνησθαι περὶ πατρὸς», ἧτοι «ένας εἶνε ὁ ἄριστος οἰωνὸς νὰ μάχηταί τις ὑπὲρ τῆς πατρίδος του». Οὕτω δὲ οἱ Θηβαῖοι ἐνθαρρυνθέντες ἐπολέμησαν γενναίως καὶ διὰ τῆς καλουμένης λοξῆς φάλαγγος, τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐπένοησεν ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας, καίπερ διπλασίους σχεδὸν ὄντας (371 π. X.). Εἰς τὴν μάχην

αὐτὴν ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ Κλεόμβροτος, τετρακόσιοι Σπαρτιάται, χίλιοι Λακεδαιμόνιοι καὶ δύο ἕως τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν συμμαχῶν. Ἡ περιφανὴς αὕτη νίκη ἔδωκε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Θηβαίους, ἀφαιρέσαντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ἣτις μετὰ ἡρωϊκῆς γενναιότητος ὑπέμεινε τὸ ἀτύχημα. Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν *γυμνοπαιδιῶν* οἱ μὲν συγγενεῖς τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ ἐφάνησαν μὲ χαρμόσυνον πρόσωπον φέροντες λευκὰ ἱμάτια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

§ 43. Εἰσβολὴ τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην πλείσται πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀπέστησαν ἐκ τῆς Σπάρτης καὶ ἠνώθησαν μὲ τὰς Θήβας.

Ἄφ' οὗ δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐξησφαλίσε τὴν ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίαν τῆς πατρίδος του, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἠπειλήσε νὰ καταλάβῃ καὶ αὐτὴν τὴν Σπάρτην, τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ἡ σύνεσις τοῦ Ἀγησιλάου καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅστις δὲν ἐπέμεινε νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐνδοξον τῆς Ἑλλάδος πόλιν, ἀλλ' ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια, ἀφ' οὗ ἀνήγειρε τὴν Μαντινείαν καὶ *συνώκισεν* αὐτήν. Ἐπίσης ἀνίδρυσε καὶ τὴν Μεγαλόπολιν, τὴν ὁποίαν κατέστησε κέντρον τοῦ συνεδρίου τῶν Ἀρκαδῶν, καὶ συγκαλέσας τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς φυγοπατρίδας Μεσσηνίους *συνώκισεν* εἰς Μεσσήνην περὶ τὴν Ἰθώμην (371).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰσέβαλεν ὁ Πελοπίδας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν τύραννον τῶν Φερῶν Ἀλέξανδρον, νὰ φέρηται ἡπιώτερον πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς, τὸν δὲ βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον κατέστησε σύμμαχον τῶν Θηβαίων καὶ πρὸς ἀσφαλείαν αὐτῶν ἔλαβε τριάκοντα ὁμήρους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Φίλιππος, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας (368). Ἀλλὰ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ πράγματα ἐξηναγκάσαν τὸν Ἐπαμεινώνδαν νὰ εἰσβάλῃ πάλιν δις

εἰς αὐτὴν ἐν ἔτει (368 καὶ 367). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας προσηνέχθη λίαν ἠπίως πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, οἱ Θεβαῖοι καθήρσαν αὐτὸν τοῦ Βοιωταρχικοῦ ἀξιώματος. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀποσταλεῖς εἰς Θεσσαλίαν ὡς πρέσβυς ὁ Πελοπίδας συνελήφθη δολίως ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου καὶ ἐφυλακίσθη, ὁ δὲ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀποσταλεῖς στρατὸς ὑπὸ ἀναξίων στρατηγῶν ὀδηγούμενος διέτρεξε τὸν μέγιστον κίνδυνον καὶ μόλις διέσωσεν αὐτὸν ὁ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης στρατεύων Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν κατ' ἀπαίτησιν τοῦ κινδυνεύοντος στρατοῦ. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερωθεὶς τὸ ἐπόμενον ἔτος ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, Βοιωτάρχου ἀναγορευθέντος, εἰσέβαλε πάλιν εἰς Θεσσαλίαν καὶ συνάψας μάχην πρὸς τὸν Ἀλεξάνδρον ἐν Κυνός κεφαλαῖς κατετρόπωσε μὲν αὐτόν, ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτὸς προκινδυνεύων, ὑπὲρ τῆς νίκης (364 π. Χ). Μετὰ διετίαν ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε τετρατην φορὰν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπειράθη νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Μαντινείαν συνεκρότησε μάχην φονικὴν καὶ πεισματώδη πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, καθ' ἣν καὶ πάλιν ἐνίκησεν αὐτοὺς διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος, ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῇ πληγῶθεις θανασίμως εἰς τὸ στήθος ὑπὸ δόρατος, ἐκομίσθη δὲ ἐκτὸς τῆς μάχης εἰς τὸ στρατόπεδον. Οἱ ἰατροὶ εἶπον, ὅτι ἅμα ἐξαχθῆ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἀπὸ τοῦ στήθους, θά ἐπέλθῃ ἀφεύκτως ὁ θάνατος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας συνελθὼν ἤκουσεν ἀταράχως τὴν γνώμην τῶν ἰατρῶν καὶ ἠρώτησεν ἂν διεσώθῃ ἢ ἀσπίς του. Ἀφ' οὗ δὲ εἶδεν αὐτήν, τὴν ἔλαβεν καὶ τὴν ἤσπαθη. Κατόπιν ἠρώτησεν, ἂν ἡ νίκη ἔμεινεν ὑπὲρ τῶν Θεβαίων, ἀφ' οὗ δὲ ἐβεβαιώθη καὶ περὶ τῆς νίκης «ἀρκετὰ ἔζησα», εἶπε, καὶ διέταξε νὰ ἐκβάλωσι τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσεν ἄγων τὸ 56 ἢ 57 ἔτος τῆς ἡλικίας (362).

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας στιγμὰς τοῦ βίου του δὲν ἀπέβαλε τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν συνείδησιν τῶν με-

γαλουργημάτων του, διότι ὅτε εἰς τῶν φίλων του εἶπε πρὸς αὐτὸν «τελευταῖς ἄτεκνος, Ἐπαμεινώνδα» ἐκεῖνος ἀπεκρίθη. «Ὅχι, μὰ τὸν Δία, ἀλλ' ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκη». Βραδύτερον ἀνηγέρθη ἐν Θήβαις πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριάς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐχαράχθησαν διάφορα ἐπιγράμματα, ἐξυμνοῦντα τὰς ἀρετὰς του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου αἱ Θῆβαι ἀπέβαλον τὴν ἡγεμονίαν των. Τὸ δὲ δεινότερον, οὐδὲ ἄλλη τις ἑλληνικὴ πόλις ἠδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐπηκολούθησεν ἐκλυσίς καὶ διαφθορὰ πολιτικὴ, ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἡ ἡγεμονία περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Β'.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΤΕΥΧΕΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος

μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν ἐλληνικῶν
σχολείων καὶ παρθENAγωγειῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Μυθικοὶ καὶ ἥρωικοὶ χρόνοι.

1.	Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	3
2.	Νεοὶ ἔποικοι ἐλθόντες ἐξ Αἰγύπτου, Φοινίκης καὶ Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα	4
3.	Ἥρωες. Ἡρακλῆς καὶ Θησεύς	5
4.	Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία	10
5.	Πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων	11
6.	Τρωικὸς πόλεμος	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

*Χρόνοι τῶν μεταρρῦθμισεων καὶ τῆς συστάσεως τῶν διαφόρων
πολιτειῶν.*

7.	Μετανάστευσις διαφόρων λαῶν καὶ κάθοδος τῶν Ἡρα- κλειδῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον	18
8.	Ἀποικίαι ἐπὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων	20
9.	Ἀποικίαι ἐπὶ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων	21
10.	Ἠθικοὶ δεσμοὶ καὶ ἐνότης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους	21

Ἱστορία τῆς Σπάρτης.

11.	Λυκοῦργος. Πολίτευμα καὶ νόμοι τῆς Σπάρτης	27
12.	Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι	32

Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν.

13.	Τὰ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου μέχρι Σόλωνος κυριώ- τερα γεγονότα	34
14.	Ὁ Σόλων καὶ οἱ νόμοι του	36
15.	Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του	40
16.	Μεταρρῦθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένου	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περσικοὶ ἢ Μηδικοὶ πόλεμοι.

17.	Τὸ περσικὸν κράτος καὶ ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις	42
18.	Πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος	45
19.	Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. Μιλτιάδης	45
20.	Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα	49

21.	Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη. Λεωνίδας	51
22.	Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π. Χ.).	54
23.	Φυγή Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος.	56
24.	Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.	57
25.	Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη.	61
26.	Ἀνοικοδόμησις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τείχεσις αὐτῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.

6°. Πόλεμοι ἐπιθετικοὶ πρὸς τοὺς Πέρσας.

§ 27.	Ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου. Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Παυσανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ	63
§ 28.	Θάνατος Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους.	64
29.	Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Κίμωνος.	65
30.	Ἀκμὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Περικλέους.	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος

Χρόνοι τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν καὶ τῆς παρακμῆς τῆς Ἑλλάδος.

§ 31.	Πρώτη δεκαετής περίοδος ἢ Ἀργιδάμειος πόλεμος, ...	71
§ 32.	Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου. Ἀλκιβιάδης. Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία	74
§ 33.	Τρίτη περίοδος ἢ Δεκελειτικὸς πόλεμος. Νίκαι Ἀθηναίων. Κάθοδος Ἀλκιβιάδου	77
§ 34.	Λύσανδρος. Καλλικρατίδας. Ναυμαχία ἐν Ἀργινούσαις.	78
§ 35.	Ἡ ἐν Αἰγῶς ποταμοῖς ναυμαχία. Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

§ 36.	Οἱ τριάκοντα τύραννοι. Θρασύβουλος	81
37.	Σωκράτης (469—399).	82
38.	Ἡ ἀνάβασις τοῦ Κύρου καὶ κάθοδος τῶν μυρίων	85
39.	Νέαι Συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Θρίμβων, Δερκυλλίδας Ἀγησίλαος.	86
§ 40.	Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος. Ανταλκίδειος εἰρήνη (395—387)	88
§ 41.	Θῆβαι. Πελοπίδας, Ἐπαμεινώνδας.	89
§ 42.	Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη (371 π. Χ.)	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡγεμονία Θεβῶν.

§ 43.	Εἰσβολὴ τῶν Θεβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐν Μαντινεῖα μάχη. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.	92
-------	--	----

Ἐξεδόθησαν ὑπὸ Γεωργίου Τσαγρῆ πρῶην γυμνασιάρχου αἱ ἐξῆς ἱστορίαι συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ ἐγκριθεῖσαι ἐπὶ πενταετίαν ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδασκτικῶν βιβλίων.

Α'. Διὰ τὰ γυμνάσια

α') Ἱστορία τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν α' τάξιν	2,50
β') Ἱστορία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους διὰ τὴν β' τάξιν (μέρος α').	1,75
γ') Ἱστορία τῶν μέσων χρόνων διὰ τὴν β' τάξιν (μέρος β').	1,50
δ') Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν γ' τάξιν	3,00
ε') Ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν ἧ ἐκτίθενται ἐκτενέστερον τὰ τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 διὰ τὴν δ' τάξ.	3,25

Β'. Διὰ τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα

1) Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ 70 εἰκόνων διὰ τὴν γ' τάξιν μετὰ δύο παραρτημάτων	2,25
---	------

(Ἡ ἐπιτομὴ ἱστορίας ἐξεδόθη καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τρία μέρη ἢ τεύχη ἕκαστον δι' ἐκάστην τάξιν ἦτοι

Α' τεύχος περιλαμβάνον τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης διὰ τὴν α' τάξιν. . . . .

1,10

Β' τεύχος περιλαμβάνον τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ Φιλίππου βασιλέως τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων μετὰ τῶν σημαντικωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν β' τάξιν . . . . .

1,10

Γ' τεύχος περιλαμβάνον τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μετὰ τῶν σημαντικωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς νέας Βυρῶπης διὰ τὴν γ' τάξιν. . . . .

1,20

2) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους μετὰ τεσσαράκοντα πέντε εἰκόνων διὰ τὴν β' τάξιν	1,60
---	------

3) Ἱερά ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης μετὰ τριάκοντα ἑξὲς εἰκόνων διὰ τὴν β' τάξιν.	1,05
---	------

4) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ τεσσαράκοντα εἰκόνων διὰ τὴν α' τάξιν	1,40
---	------

Γ'. Διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα

1) Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μετὰ εἰκόνων διὰ τὴν γ' τάξιν	25
2) Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ εἰκόνων διὰ τὴν δ' τάξιν	28
3) Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (ἐν συνεχείᾳ) μετὰ εἰκόνων διὰ τὴν δ' τάξιν τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων	35
4) Ἱστορία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τοῦ δουλεύσαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους μετὰ ἑξήκοντα εἰκόνων διὰ τὴν ε' τάξιν τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων.	42

